

P 400 (2)

Térkép.

A könyvtáros

1963. ÉVI JÚLIUS HÓ / TIZENHARMADIK ÉVFOLYAM

7

TARTALOM

	Oldal
KOVÁCS MÁTÉ: Az egyetemi és főiskolai könyvtárosképzés az európai szocialista országokban	377
TOLNAI GYÖRGY: A fővárosi gyermekkönyvtári hálózat kialakulása	383
RÓZSA GYÖRGY: Svájci könyvtárszervezési és építési tapasztalatok	386
SZALAY MAGDA: A gondos könyvajánlás eredménye	388
BARCZA JÓZSEF — HORVÁTH TIBOR: Megfelelő-e a könyvtáros szaktanfolyam könyvismere- ret anyaga?	393
NAGY ERNŐ: Szabadpolc bevezetése egyetemi könyvtárban	393
VARGA BELA: Könyvtárosok — könyvterjesztők együttműködése falun	395
PAP JÁNOS: A műszaki tájékoztató intézetek pavilonja a nemzetközi vásáron	397
TOMBOR TIBOR: Az 1936. évi ipari vásár könyv- és dokumentációs kiállítására	398
VERTESY MIKLÓS: Felolvasó verseny gyermekek részére	399
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok: Czöbel Ernő (Fabó Irma)	401
DR. VIGH KAROLY: A helytörténeti kutatás és a könyvtárak	403
LÁSZLÓ LÁSZLÓ: A Lajta-Hansági Állami Gazdaság szakszervezeti könyvtára	404
Könyvtári görbe tükör (—l)	405
FARAGÓ LÁSZLÓNE: Új segítség az új feladatokhoz	406
Baranyában (pr)	408
Kérdezz — felelek	410
Készül a „Könyvtári Minerva” (F. L.)	412

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Az eszményi olvasó és a könyvtáros (U. J.)	413
POMOGÁTS BELA: Nyári olvasmányok	415
SZÍJ REZSÓ: Könyvek a Dunakanyarról	418
Könyvek a színházról, színészekről (L. K.)	422
SÁNTA JÁNOS: Nem sikerült „Siker-könyv”	424
Eseménynaptár	425
Könyvheti hirdadás (B. É.)	426

Könyvismertetések

KARSAI ELEK: A budai Sándor-palotában történt 1919—1941. (Katona Jenő)	428
KOMJÁT ALADÁR válogatott művei (Bögel József)	428
MOLNÁR ÁKOS: Jóslat (Szappanos Balázs)	429
MOLNÁR FERENC: Szülőfalum, Pest (—ká—)	430
HATVANY LAJOS: Urak és emberek I—II. (P. L.)	430
SIPOS GYULA: A nagy éjszaka (Tüskés Tibor)	430
CSÁK GYULA: Mélytengeri áramlás (Gönczi Imre)	431
FEKETE GYULA: Az orvos halála (Sz. J.)	432
GERGELY MÁRTA: A füstrethi madonna (Bozóky Éva)	432
FRANK LÁSZLÓ: Café Atlantis (B. É.)	433
SIENKIEWICZ: A kislovag (Somlai Aliz)	433
PIRANDELLO: Színművek és novellák (B. A.)	434
KRÚDY GYULA: Ki jár az erdőn? (Csányi László)	434
DEKÁNY ANDRÁS: Jokkó visszatér (Lázár István)	435
HARRY K. WELLS: Pavlov és Freud (Zolnay Vilmos)	435
DR. KELEMEN KÁROLY — KELEMEN ESZTER: A boszorkánygyökértől a penicillinig (Gyenes István)	436
FARAGÓ GYÖRGY — MARÓTI GYÖRGY: Világítástechnika (Mayer László)	437
Magyarország története I—III. (L—y)	437
JULIUS LIPS: A dolgok eredete (Z. V.)	438
HÓTAY KÁLMÁN: A születésszabályozás kérdéseinek válogatott bibliográfiája (F. L.)	439
STOLL BELA: A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1565—1840) (Borsa Gedeon)	439
Hírek	440

Címlapképünk: A sárospataki Ibbresszóban
(MTI fotó — Birgés Árpád)

A könyvtáros

XIII. ÉVFOLYAM

7. SZÁM

1963. JÚLIUS

A Művelődésügyi Minisztérium lapja. Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Csöke Anna, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóshalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc, V. Dr. Waldapfel Eszter. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221-293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

AZ EGYETEMI ÉS FŐISKOLAI KÖNYVTÁROSKÉPZÉS AZ EURÓPAI SZOCIALISTA ORSZÁGOKBAN

A legutóbbi években az európai szocialista országok felsőfokú könyvtárosképzése iránt erősen megélnékült az érdeklődés. A szakirodalom nemcsak a szocialista országokban, hanem a többi országban is egyre gyakrabban és bővebben foglalkozik a könyvtárosképzésnek a szocialista társadalomban kialakult formáival és tanterveivel, céljával és módszereivel.

Nyilvánvalóan része van ebben annak, hogy a szocialista országok felsőfokú könyvtárosképzése egész sereg egyetemen és főiskolán vált intézményessé, a szakképzés rendszere pedig — a hallgatók viszonylag magas létszáma és az oktatás minősége következtében — világviszonylatban is jelentékennyé fejlődött. Elősegítette ezt a szocialista országok felsőfokú könyvtárosképző intézményeinek két nemzetek közötti tapasztalatcseréje és vitafóruma is: a prágai (1958) és a berlini (1962) konferencia, valamint az e konferenciák anyagából megjelent publikációk. De szükségképpen hozzájárult ehhez az is, hogy a könyvtárosképzésre világszerte ráirányult a figyelem. Tanúsítja ezt a korábbi kiadványok mellett az a két beszámoló is, amit az UNESCO támogatásával *Eugen Egger* a FIAB és a FID megbízásából a könyvtárosképzés, *Zygmunt Majewski* pedig a FID és az IFLA megbízásából a dokumentálóképzés világ helyzetéről 10—10 ország adatai alapján legújabbban összeállított.

Az alábbiakban a következő országok könyvtárosképzését igyekszünk megvilágítani: *Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország, Német Demokratikus Köztársaság, Románia és a Szovjetunió*. Meg kell jegyezni, hogy Jugoszlávia és Románia adatai hiányosabbak, mint a többi országoké. Egyrészt, mert itt a könyvtárosképzés a fejlődésnek még egy korábbi szakaszában van, másrészt pedig, mert Jugoszlávia csak a prágai, Románia pedig csak a berlini konferencián képviseltette magát, így adatszolgáltatásuk szükségképpen hiányosabb.

TÁRSADALMI ALAPOK ÉS ÖSSZEFÜGGÉSEK

A felsőfokú könyvtárosképzés a Szovjetunióban már a két világháború közötti időszak második felétől, a többi szocialista országban pedig az 1950-es évektől kezdődően egyre jobban kibővült és egyre magasabb színvonalra emelkedett. Jelenleg 4 önálló könyvtárosképző főiskolán és 19 főiskolai karon, illetve egyetemi vagy főiskolai tanszéken együttesen több mint 15 500 hallgató tanul. A színvonalat pedig talán legjobban az jellemzi, hogy a felsőfokú könyvtárosképzés most már csaknem minden országban külön szakképesítést nyújtó szakká vált.

Ez a viszonylag gyors fejlődés annál szembetűnőbb, mert a könyvtárosképzés a szocialista forradalmi átalakulás megindulása előtt mindenütt erősen elmaradott állapotban volt. A bibliológia egyes ágait csak egyes egyetemeken vagy főiskolákon adták elő (pl. Berlinben, Budapesten, Bukarestben, Debrecenben, Pécsen, Szófiában, Varsóban stb.), de ott is csupán speciális kollégiumként azok számára, akik fő tanulmányaikkal mellett érdeklődtek e tárgyak valamelyike iránt is. Bizonyos fokú szakképesítést az 1—2 éves szaktanfolyamok vagy szakiskolák nyújtottak. Ezek vagy egyes nagy könyvtárak mellett létesültek (pl. Belgrádban, Berlinben, Budapesten, Lipcsében vagy Zágrábban) vagy önálló intézményként működtek (pl. Prágában, Varsóban stb.).

Már ennyiből is kitűnik, hogy a könyvtárosképzés ekkor még széttagolt, meglehetősen esetleges és kezdetleges volt. Innen kellett tehát a mai magasabb, szervezett és intézményes színvonalra fejlődnie.

Ez a nagyarányú fejlődés azonban nem véletlenül következett be, hanem a szocialista országok társadalmában végbement nagyszabású *gazdasági és kulturális* átalakulás szükségszerű következménye volt. Jelenleg minden országban jóval többen és sokkal többet olvasnak, mint korábban bármikor.

Számszerűen is jól érzékeltetik ezeket a változásokat a *könyvtárak* legfontosabb adatai. A *Basics Facts and Figures—Faits et Chiffres* c. UNESCO-kiadvány szerint pl. a Szovjetunióban 1960-ban 382 000 könyvtár működött, s ezek együttes állománya

1 milliárd és 890 millió kötet volt. Vagy Magyarországon pl. 18 139 könyvtár szerepel a nyilvántartásokban. Ezek állománya 28 millió 613 ezer. Bulgáriában 7619 könyvtárban 21,5 millió az állomány. A *könyvtári olvasók* száma is évről évre emelkedőben van. Jelenleg pl. a Szovjetunióban 55,9 millió. Lengyelországban 10,7 millió, Bulgáriában 2,6 millió a könyvtári olvasók száma, vagyis a lakosság 25—30%-a. A *könyvtárosok* száma a Szovjetunióban 40 000 körül, Magyarországon 2500 körül mozog. Ezek utánpótlását és a többlet szükségletet kell évenként biztosítani. Lényegében hasonló a helyzet a többi szocialista országban is. S mindehhez nyomban hozzá kell tenni, hogy ma még ez a rohamosan növekedő könyvtári rendszer sem tudja kielégíteni a gyorsan növekvő szükségleteket.

Az olvasással, közelebről a könyvtárakkal összefüggő társadalmi gyakorlat eddigi és további kibontakozása szükségessé tette, hogy e folyamat egészét jól képzett *szakemberek* irányítsák. Ez az oka és magyarázata, hogy a társadalom gazdasági és kulturális fejlődésével párhuzamosan a felsőfokú szakemberképzés más ágaihoz hasonlóan (pl. tanárok, jogászok, közgazdászok, mérnökök stb. képzése) a szocialista országok csaknem mindegyikében a könyvtárosok egyetemi, illetve főiskolai szakképzése máris megszerveződött, és az elkövetkező években előreláthatóan még tovább fejlődik, mert ez idő szerint a könyvtárak a megüresedő vagy új könyvtárosi munkahelyek egy részére nem kaphatnak okleveles könyvtárosokat.

A SZAKKÉPZÉS CÉLJA

Mint hogy ez idő szerint az egyes szocialista országok társadalmi fejlődésnek nem teljesen azonos fókán tart, a könyvtárosképzés *célja, formái, tanterve és módszerei* is szükségképpen különbözőnek egymástól. Nincs tehát a könyvtárosképzésnek olyan eszményi modellje, amit az egyes országok mintaként másolnak. A célokat, feladatokat, az oktatás formáit, tantervét és módszereit — egymás tapasztalatainak kölcsönös felhasználásával ugyan —, de a maguk sajátos történelmi-társadalmi adottságai, gazdasági-kulturális feltételei és lehetősége szerint határozzák meg. Mégis, mint hogy az egyes országok társadalmának fejlődése egyre jobban megközelíti egymást, így e fejlődés egyik függvénye, a könyvtárosképzés is lényeges vonásaiban egyre több egyezést mutat.

A *célmeghatározások* szinte egyöntetűen a *felsőfokú gyakorlati szakember* képzését jelölik meg központi feladatként. Ez az elgondolás egyszerre két fontos követelményt igyekszik érvényre juttatni. Az egyik az, hogy a könyvtarospálya éppen olyan gyakorlati életpálya, mint például a tanároké, közgazdászoké, mérnököké, tehát a könyvtárosoknak élethivatásuk eredményes ellátásához éppen olyan magasszintű elméleti, történelmi és gyakorlati szakképzettségre van szükségük, mint bármely más értelmiségi szakembernek. A másik pedig az, hogy az új könyvtárosképzésben első sorban azoknak a könyvtártípusoknak és ezen belül azoknak a munkaköröknek a követelményeit kell figyelembe venni, amelyek a társadalom fejlődése szempontjából a legfontosabbak, például a közművelődési könyvtárak, különféle szakkönyvtárak, stb., illetve ezek egyes könyvtári munkakörei. A könyvtárosképzés korábbi célkitűzéseit, amelyek a tudományos könyvtárak történelmi értékű gyűjteményeinek feltárására felkészült kutató könyvtáros típusának, illetve a közművelődési könyvtárak alacsonyabb képzettségű könyvtártechnikusának a képzését jelölik meg feladatként, így váltja fel a magas képzettségű, egyetemi szintű gyakorlati szakember, aki a könyvtárnak, mint művelődési intézménynek, illetve a könyvtárnak, mint munkaeszköznek (szakkönyvtár) a működtetésére szerez korszerű szakképzettséget.

És ez szükségszerű is. A szocialista társadalomban a könyvtár éppen olyan fontos intézmény, mint pl. az iskola. A könyvtárral kapcsolatos társadalmi gyakorlat szervesen és sokrétűen kapcsolódik be a társadalom életfolyamatának egészébe, különösen az általános és szakműveltség kibővítésébe és elmélyítésébe, a termelő és kutató munka támogatásába, a világnézeti-politikai nevelés erősítésébe.

EGYSÉG ÉS SOKFÉLESÉG AZ OKTATÁSBAN

A központi feladat korszerű kitűzése azonban egyik országban sem jelent egyetlen képzési formát. Főként két körülmény idézte és idézi elő az oktatási intézmények — és ezeken belül az oktatási formák, tantervek és módszerek — bizonyos méretű differenciálódását. Az egyik a különböző könyvtártípusok, illetve különféle munkakörök sajátos szükségletei, a másik a hallgatók sajátos viszonyai.

Az egyes *könyvtártípusok* és *könyvtári munkakörök* sajátos szükségletei szerint *fokozottabb* a specializálódás pl. a Szovjetunióban, ahol az általános szakképzés keretében könyvtártani, gyermek- és ifjúsági szak végezhető (korábban bibliográfiai szak is

volt) vagy Berlinben, ahol a tudományos könyvtárosi tagozat mellett most szervezik meg a dokumentálók képzését, s ahova át kívánják vinni a közművelődési könyvtárosok eddigi, külön megszervezett képzését is. *Mérsékelt*ebb a szakosodás pl. Magyarországon, ahol a hallgatóknak négy sorozat speciális kollégium, szeminárium és gyakorlat közül (könyvtárban, bibliográfia és dokumentáció, írástörténet és könyvtörténet, valamint könyvkiadási és könyvterjesztési ismeretek) kell egyet választaniuk, vagy Lengyelországban, ahol Varsóban inkább a könyvtártani, Wrocławban pedig inkább az írás- és könyvtörténeti tanulmányok dominálnak.

Külön is figyelmet érdemel a *dokumentálók* szakképzése. Ezt egyes országokban, így a Szovjetunióban és Lengyelországban külön oldják meg. Másutt, így Budapesten, Berlinben és Prágában az egyetemi könyvtárosképzés keretében külön tagozat vagy szaktanfolyam formájában szervezik meg. A további tapasztalatok döntik majd el, hogy a kétféle megoldás közül melyik jár kedvezőbb eredménnyel.

A *hallgatók sajátos életviszonyai és munkakörülményei* következtében alakultak ki vagy vannak kialakulóban az oktatás különböző tagozatai: a *nappali, esti* és a *levelező tagozat*. Az esti és a levelező tagozat tanterve és programja azonban lényegében megegyezik a nappaliéval. Az oktatás módszerei azonban szükségképpen különböznek egymástól. Egyrészt mert az esti és levelező tagozat hallgatói általában számottevő könyvtári gyakorlattal rendelkeznek, így főként az elméleti és történeti ismeretek feldolgozása a fő feladat. Másrészt, mert a foglalkozási idő jóval rövidebb, így az esti és levelező hallgatók sokkal többet kénytelenek elvégezni a maguk erejéből a jegyzetek, szöveggyűjtemények és szakirodalom alapján.

Az utóbbi években csaknem mindenütt létrejött, illetve megerősödően van a *kiegészítő tagozat* is. Ezzel lényegében a könyvtárosképzés egy korábbi, jól bevált formája illeszkedett be a szocialista országok oktatási rendszerébe.

A különféle gyorsan fejlődő szakkönyvtárak, valamint az erősödő szakbibliográfiai és dokumentációs tevékenység, de a tudományos nagy könyvtárak, sőt a nagyobb közművelődési könyvtárak sem nélkülözhetik a legkülönfélébb felsőfokú képzettséget szerzett szakemberek közreműködését. Így a tanárok, közgazdászok, mezőgazdászok, jogászok, mérnökök, orvosok és más szakemberek növekvő számban kapcsolódnak be a könyvtárak és dokumentációs intézmények munkájába. Viszont mindenképpen kívánatos, hogy ezek a rendszerint irányító munkakörben dolgozó munkatársak is megszerezzék a szükséges könyvtárosi vagy dokumentációs szakképzettséget. Számukra több országban, így a Szovjetunióban, Lengyelországban, Magyarországon, Csehszlovákiában külön tagozatot szerveztek, rövidített, 2–3 éves időtartammal. Az eddigi tapasztalatok szerint ez az egyik legjobb módja annak, hogy a könyvtárakba a kiadványok tartalmához is értő szakemberek kerüljenek.

Talán ennyiből is kirajzolódik a szocialista országok felsőfokú könyvtárosképző *rendszere*. Lényege, hogy egységes alapokon és keretekben, de kellő differenciálódással úgy épül ki, hogy a könyvtári rendszer minden területe megkaphassa a maga különleges felkészültségű szakemberét.

A KÖNYVTÁROSKÉPZŐ INTÉZMÉNYEK

A könyvtárosképzés felsőfokú intézményei az egyes országok sajátos adottságainak pl. nagyságának, hagyományainak stb. megfelelően bizonyos mértékig eltérően alakultak ki. A Szovjetunióban pl. 4 önálló főiskolán és 10 karon vagy tanszék keretében tanulnak a hallgatók. A többi szocialista országban az oktatás 9 egyetemi tanszéken folyik. Együttesen tehát 23 felsőfokú könyvtárosképző intézmény működik. A *Szovjetunió* könyvtárosképző főiskolái: Leningrád (1918), Moszkva (1930), Harkov (1936) és Ulan Ude (1960). Ezen kívül a Szovjetunió szövetségi köztársaságaiban még tíz kar, illetve tanszék van. Így pl. az Azerbajdzsáni, Belorusz, Észt, Grúz, Lett, Litván, Moldvai, Örmény és Üzbég Szocialista Köztársaságban.

A *többi szocialista országban* ez idő szerint a következő 9 egyetemi tanszék végzi a könyvtárosok felsőfokú képzését: Lengyelországban 3 (Lodz 1945, Varsó 1951, Wrocław 1956), Magyarországon 1 (Budapest 1949), Csehszlovákiában 2 (Prága 1950, Pozsony 1952), a Német Demokratikus Köztársaságban 1 (Berlin 1951), Bulgáriában 1 tanszék (Szófia 1953). Romániában pedig 1 bibliológiai tanfolyam működik a bukaresti egyetemen. Jugoszláviában a könyvtárosok szaktanfolyamokon szerzik meg a szakvizsgán megkívánt ismereteket.

A főiskolákon és az egyetemeken a képzés *időtartama* jelenleg mindenütt öt év. A kezdeti években egyes országokban (például Lengyelországban, Csehszlovákiában, Bulgáriában) az oktatás 2, illetve 3 éves volt, később átmenetileg 4 éves lett. A felsőoktatás általános reformja során azonban a képzés ideje mindenütt 5 évre, sőt a levelező tagozatoké 6 évre, a kiegészítő tagozatoké pedig 2, illetve 3 évre emelkedett.

Az oktatási intézmények legnagyobb részében megvan a két fő *oktatási forma*: a nappali és a levelező tagozat. Néhányban az esti és a kiegészítő tagozat is működik. Egyesekben ezen kívül még különböző szaktagozatok vagy tanfolyamok is létesültek, így például dokumentációs szaktanfolyam stb. Az intézetek egyre inkább vállalják és végzik a könyvtárosképzés minden feladatát. Így a saját kereteiken belül egyeztetetik össze az egységesség és a szükséges specializálódás követelményeit.

A felsőfokú szakképzéssel párhuzamosan csaknem mindenütt kialakult a könyvtárosok *középfokú képzése* is. (Ez egyes országokban középiskolai jellegű pl. a Szovjetunióban, ahol 16 középfokú technikumban és mintegy 50 népművelési középiskola könyvtáros tagozatán folyik a könyvtárosok képzése. Ugyanígy Csehszlovákiában, ahol 3, és Jugoszláviában, ahol 1 középfokú könyvtáros középiskola működik. Más országokban a könyvtártechnikusok képzése felsőfokú jellegű, mert a középiskola elvégzése után 1—3 évig tart. Így például a Német Demokratikus Köztársaságban, ahol a 2 szakiskolában, Magyarországon, ahol 2 szakiskolában és 5 tankönyvtárban vagy Lengyelországban, ahol 2 szakiskolában gondoskodnak a könyvtártechnikusok szakképzéséről.

A T A N T E R V E K

A tantervek általában a következő területek elméleti és történeti ismeretanyagát ölelik fel, illetve az alábbi gyakorlati jártasságok és készségek megszerzését kívánják meg:

a) a könyvtáros (bibliográfus, dokumentáló) élethivatásához szükséges *szakműveltség*: a bibliológia fontosabb ágainak marxista ismeretrendszere;

b) a könyvtárosi szakműveltség kiszélesítéséhez és elmélyítéséhez, a könyvtáros marxista világnézetének megerősítéséhez szükséges tudományok;

c) a kezdő szakember számára szükséges *gyakorlati jártasságok és készségek*.

A *szakműveltség* ismeretrendszere — a tantervek és programok tanúsága szerint — egyre jobban kiterjed az írás- és olvasás-, könyv- és könyvkultúra egészére, mint az egyetemes emberi kultúra egyre fontosabbá váló szerves részére. A tárgykör egészen belül a figyelem középpontjában mindig a könyvtári kultúra áll, a vizsgálódás elsősorban mindig ennek jelenére, fejlődéstörténetének főbb mozzanataira, továbbfejlődésének fontosabb tendenciáira, valamint összefüggéseire és hatására irányul. A tárgykör egyéb részeire az elemzés csak annyiban terjed ki, amennyiben az a könyvtári kultúra állapotával, múltjával, vagy várható fejlődésével összefügg.

A szakműveltség szükségesnek látszó körét számos hagyományos és újabb tantárgy együttesen igyekszik biztosítani. A könyvtárosképzés hagyományos tárgyai közül általában minden tantervben és programban szerepel: a katalógizálás és az osztályozás, a könyvtártan és a bibliográfia, a könyv- és könyvtártörténet. Újabb és csak egyes országok tantervében kaptak helyet a művelődéspolitikai, a népművelési, a bibliológiai, illetve könyvtártudományi alapismeretek, az olvasó- és olvasásismeret, könyvkiadási ismeretek, tudományismeret stb. Ez idő szerint tehát sem a tananyag tantárgyakra való bontása, sem pedig a tantervek felépítése nem egységes. A berlini konferencia egyik legfőbb feladatául éppen azt tűzte ki, hogy a könyvtárosképzés szaktárgyait megállapítsa, ezek tárgykörét és tartalmát körvonalazza. Itt szaktárgyként a következőket jelölték meg: könyvtártan, könyvtártörténet, a bibliográfia és dokumentáció, könyvismeret és könyvtörténet, tudományismeret. Ha ez így nem is tekinthető véglegesnek, mindenesetre jó segítséget adhat ahhoz, hogy a könyvtárosképzés tanterveinek és tantárgyainak rendszere közelebb kerüljön egymáshoz.

A *nem szorosan vett könyvtáros tárgyak* három csoportba foglalhatók. Az elsőbe a filozófiai, pszichológiai és pedagógiai tárgyak, a másodikba az általános műveltséget bővítő (enciklopedikus jellegű), illetve a másik egyetemi vagy főiskolai szak tárgyai, a harmadikba pedig az idegen nyelvek tartoznak.

A *filozófiai tárgyak* közül általában a dialektikus és történelmi materializmus, a politikai gazdaságtan és a tudományos szocializmus szerepel a tantervben. Egyes országokban (Lengyelország, Magyarország) a filozófiatörténet és a logika is kötelező tárgy. Pszichológiából az általános és neveléslelektan, sőt újabbban az olvasáslelektan is előírt tantárgy. A pedagógia ágai inkább csak ott szerepelnek a tantervben, ahol a könyvtárszakot valamely tanári szakkal kapcsolják össze.

Más tudományágak kötelező tantárgyként az általános műveltség többirányú, *enciklopedikus* jellegű bővítése, vagypedig a kiadványok tartalmában való kisebb-nagyobb fokú *specializálódás* megszerzése céljából szerepelnek a tantervben. Az *általános műveltség* bővítését szolgálják pl. a Szovjetunióban az egyetemes és hazai történelem, az orosz, szovjet és világirodalom, továbbá a műszaki és mezőgazdasági termelés alapjai. A *kiadványok* egyes csoportjainak *tartalmában* való kisebb- vagy nagyobb fokú *specializálódást* teszük lehetővé a könyvtárszak mellett kötelezően felvett másik főszak vagy mellészak köréből végzett tanulmányok.

Második főszerkesztőt kell végezni a Német Demokratikus Köztársaságban, Bulgáriában és Magyarországon. A szakpárosítás Berlinben és Szófiában igen tág. A könyvtárszakhoz bármely felsőfokú, egyetemen és főiskolán folytatott tanulmány kapcsolható. Budapesten csak olyan szakot lehet a könyvtár szakkal kapcsolni, amit a budapesti tudományegyetem bölcsészeti és természettudományi karán előadnak. Elvben 36féle gyakorlatban általában 12—15féle szakcsoportosítás lehetséges.

Mellékszakk jellegű a specializálódás Lengyelországban és Csehszlovákiában. Lengyelországban mellékszakkként az egyetemen előadott bármely szak felvehető. Csehszlovákiában irodalomtörténet, fizika-kémia, biológia vagy műszaki ismeret választható.

Ma még nyitott kérdés, hogy a háromféle megoldás közül melyik bizonyul a legeredményesebbnek. Az enciklopedikus tájékozottság pl. előnyös a közművelődési könyvtárakban. A kisebb fokú szakmai ismeretek megfelelőek a kisebb szakkönyvtárakban. Az egyes tudományágakban való szakképzettség viszont előnyös mindenütt, ahol a munkakör jó ellátásához, a kiadványok tartalmának feltárásához és értékeléséhez a kettős szakképzettség elengedhetetlen. Számos jel arra utal, hogy a könyvtári munka minőségének emelését egyebek mellett a szakreferensi rendszer fokozottabb elterjesztésével lehet elősegíteni. Ehhez pedig ugyancsak kettős szakképzettség szükséges.

Az idegen nyelvek mindenütt fontos kiegészítő részei a könyvtárosképzésnek. Általában 2, néhol 3 idegen nyelv tanulása kötelező, amit elsősorban az angol, francia, német és orosz közül lehet választani. Emellett egyes országokban a latin nyelv ismeretét is megkívánják (Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Német Demokratikus Köztársaság).

A gyakorlatok általában eddig is az oktatási időkeret viszonylag tekintélyes hányadát foglalták le. Az újabb tantervi módosítások a gyakorlatiasság fokozását tűzik ki célul, és rendszerint tovább növelik a gyakorlati foglalkozások és szakmai gyakorlatok számát és időkeretét. A könyvtári gyakorlatot általában kétféleképpen szervezik meg. Vagy 2—3 órás foglalkozásként hetenként elosztva, vagy pedig összevontan 2—4—6 hetes nyári vagy évközi gyakorlatok formájában. Néhol mind a kétféle megoldást alkalmazzák. A tanulmányok befejezése előtt többnyire hosszabb, 3—9 hónapos könyvtári gyakorlatot iktatnak be.

A tantervi előírások szerves kiegészítő része és az eredményes szaktanulmányok egyik alapfeltétele a tankönyvek, jegyzetek, szövegggyűjtemények elkészítése. A berlini konferencia számára összeállították ezeknek a jegyzékeiket. Ezekből kitűnik, hogy jelentős részük már elkészült, és megvan a lehetőség arra is, hogy az eddigi munkálatok kölcsönös felhasználásával minden országban a fontosabb tárgyak még hiányzó tankönyve illetve jegyzete mielőbb elkészüljön.

A TUDOMÁNYOS KÉPZÉS

Az eddigiekből is ki kellett tűnnie, hogy a felsőfokú könyvtárosképzés mindenütt korszerű tudományos alapokon, tudományos igényességgel és módszerekkel történik. A felsőfokú könyvtárosképző intézmények olyan gyakorlati szakembereket igyekeznek képezni, akik — elméleti és történeti felkészültségük alapján — rendszeres önművelésre képesek, a szakirodalom eredményeit a maguk gyakorlatában alkalmazni tudják, sőt kedvező esetben önálló szaktudományi kutatásra is sikerrel vállalkoznak.

Ezt a sokrétű oktatási-nevelési célkitűzést csak sokrétű és igenes módszerekkel lehet megközelíteni. A könyvtárosképzés menetében ezt főként a következők szolgálják: a tudományos kutató munka módszereinek és technikájának a megismertetése és elsajátítása, az írásbeli kifejező készség fejlesztése önálló dolgozatok, főként a diplomamunka elkészítése révén stb.

Fontos előrelépés a tudományos kutatók képzésében, hogy mindenütt megnyílt a lehetőség a könyvtárosok előtt az egyetemi és akadémiai tudományos fokozatok megszerzésére. A Szovjetunióban pl. a szakterületen 1961-ig 180 disszertáció készült. Lényeges az is, hogy a tudományos kutatások távlati fejlesztési tervében valamilyen formában a bibliológia, s ezen belül a könyvtártudomány tárgykörének fontosabb problémái is helyet kaptak. Kedvező körülmény, hogy egyes helyeken a könyvtárosképző intézmény nemcsak bekapcsolódott a kutató munkába, hanem a szakkutatás szervezésének és irányításának is központjává vált (pl. Berlinben).

A tudományos képzés megvalósítása és a szakkutatásban való tevékeny közreműködés csak úgy lehetséges, ha az oktatók létszáma és felkészültsége kielégítő. Természetesen igen nagy különbségek vannak az önálló főiskolák, valamint a kisebb intézmények között. A leningrádi főiskolán pl. 157 oktató dolgozik, akik közül 45 a könyvtáros tárgyak előadója. A kisebb szocialista országok könyvtártudományi tan-

székein viszont általában csak 6—9 oktató működik. Az oktatók nagy része rendszeres tudományos kutató munkát végez és egyetemi vagy más magasabb tudományos fokozattal rendelkezik.

A HALLGATÓK

Az egyetemi illetve főiskolai felvétel alapkövetelménye a *középiskola elvégzése* (érettségi bizonyítvány). A gyakorlatban azonban ennél jóval magasabbak a követelmények.

Mindenekelőtt azért, mert az egyetemekre, illetve főiskolákra pályázó hallgatóknak *felvételi vizsgát* kell tenniük. A felvételi vizsga versenyvizsga jellegű, tehát csak azok kerülhetnek be az egyetemre, akik a legjobb eredményeket érik el. Minthogy rendszerint jóval többen pályáznak, mint ahányan a tervgazdálkodásban megállapított keretszámok alapján felvehetők, ezért általában csak a legjobbak nyerhetnek felvételt.

A felvétel másik fontos követelménye a középiskola elvégzése után legalább egy, néha többéves *gyakorlati munka* végzése, elsősorban a termelés legfontosabb ágaiban (ipar, mezőgazdaság) vagy más fontos gyakorlati foglalkozásban. Egyes országokban pl. a Szovjetunióban, Csehszlovákiában, Magyarországon már nagyobb részük csak előzetes gyakorlati munka sikeres teljesítése után kezdi meg felsőbb tanulmányait. Legújabbban — igen helyesen — több országban is törekvés mutatkozik arra, hogy ezt az előzetes gyakorlati munkát lehetőség szerint a könyvtáros hivatáshoz közelálló ipari, kereskedelmi vagy könyvterjesztői vállalatoknál, illetőleg valamely könyvtárban végezzék.

A 23 felsőfokú könyvtárosképző intézmény hallgatóinak létszámát teljes pontossággal nehéz megállapítani. Az erről szóló dokumentumok ugyanis nem azonos időpontban készültek, vagy nem teljesek. Az összes hallgatók létszáma 1962-ben már több mint 15 500 volt. Ennek túlnyomó többsége, mintegy 14 000, a Szovjetunió 4 főiskoláján és 10 más egyetemi, illetve főiskolai intézményében végzi tanulmányait. A hallgatók zöme a leningrádi, moszkvai és harkovi főiskolán tanul. Itt a nappali, esti és levelező hallgatók száma 4—4000 körül van. A kisebb szocialista országokban a létszám természetesen kisebb, Magyarországon például 423, Csehszlovákiában 369, Bulgáriában 177, Lengyelországban a három tanszék közül az egyikben, Wroclawban a hallgatók száma 265, a Német Demokratikus Köztársaságban 68. A hallgatóság létszáma minden országban gyorsan nő. Az új hallgatók száma jóval meghaladja a végző hallgatók számát. Az új hallgatók száma Bulgáriában négyszerese, Csehszlovákiában, Lengyelországban és Magyarországon háromszorosa a végző hallgatók számának.

A FEJLŐDÉS TOVÁBBI IRÁNYAI

E rövid vázlat is világosan mutatja, hogy a szocialista országok felsőfokú könyvtárosképzésének a *fejlődése* rendkívül gyors ütemű. Az elmondottak alapján azt is előre lehet látni, hogy a fejlődés az elkövetkező években is hasonló lesz. A szakképzés rendszere még ezután válhat teljessé: szükséges és lehetséges formáinak fokozatos kialakulása még csak az elkövetkező években, a felsőoktatás most folyó általános újjászervezésének keretében várható. Szilárdan megalapozza ezt a szocialista országok társadalmának általános fejlődési üteme, ezen belül az a kedvező körülmény, hogy a könyvtári olvasók száma évről évre mintegy 8—10%-kal emelkedik. A műveltség általános színvonalának emelkedése, a termelési kultúra fejlődése és a tudományos kutatás kibővülése ezt még fokozhatja is.

A könyvtárosképző intézmények eddigi keretei, tapasztalatai és eredményei előreláthatóan jó alapot adnak a további fejlődésnek. Ha a várható feladatok meglehetősen nagyok is, mindenesetre az eddigiekre támaszkodva könnyebben megoldhatók lesznek, mint az alapvetés és útkeresés korábbi időszakában. Különösen elősegíti a további feladatok megoldását az az *együttműködés és kölcsönös segítségnyújtás*, ami a két nemzetek közötti konferencia során és nyomán máris létrejött s ami a jövőben előreláthatóan még termékenyebbé válik.

Kovács Máté

MEGJELENIK „A KÖNYVTÁROS” 10 ÉVES MUTATÓJA. „A könyvtáros” („Könyvbarát”, „A Könyv”) 1—10. évfolyamának repertóriumak elkészült és a legközelebbi jövőben sajtó alá kerül. A repertórium többoldalú (szak-, szerző szerinti és földrajzi) megközelítésben tárja fel a folyóirat 10 évfolyamát. Ára előreláthatólag 32 Ft lesz. A szükséges példányszám megállapítása céljából a hálózati központok igényeiket július 30-ig jelentsék be a KMK Tájékoztatási Cisztálynak. (u.)

A fővárosi gyermekkönyvtári hálózat kialakulása

A közművelődési könyvtári hálózatok fejlődése újabb és újabb problémákat vet fel. Ilyen volt a közelmúltban a szabadpolc-rendszer is, amelynek bevezetését kísérletek, viták tömege előzte meg és kísérte. Ilyen új kérdésként jelentkezik most a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár számára az önálló gyermekkönyvtári hálózat kialakulása, a felnőttek illetve a gyermekek könyvtárainak külön hálózattá válása is. A könyvtári fejlődés szempontjából ez sem kis jelentőségű probléma, és ha nem is támaszt olyan éles vitákat, mint amelyek a szabadpolc-rendszer körül zajlottak, itt szintén még sok minden szorul tisztázásra.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában jelenleg 102 könyvtári egység működik. Ezek között egyelőre viszonylag kevés, csupán 10 olyan könyvtár található, amely vagy csak felnőtteknek, vagy csak gyermekeknek kölcsönöz. A kerületi könyvtárak között igen sok van, amelyben a felnőtt- és a gyermekrészleg teljesen elkülönülten működik; gyakran külön épületben, de legalábbis a felnőtt részlegtől fallal elválasztott helyiségben. Ez ugyan még nem teszi a gyermekrészleget teljesen önállóvá — hiszen mind személyzete, mind könyvvállománya a kerületi könyvtárhoz tartozik —, de helyi különállása már megadja a lehetőséget a későbbi teljes különválasztásra. E különálló gyermekrészlegek a nagyobb könyvtárak közül valók, így legalkalmasabbak arra, hogy önálló gyermekkönyvtárrá fejlesszék őket. Főleg közülük kerülnek ki — az újonnan alapítottak mellett — az önállósítandó gyermekkönyvtárak. A különálló gyermekrészleg egyébként ugyanúgy könyvtári egységként szerepel — országos viszonylatban is* — mint a fiókkönyvtár. Mindkettő a

kerületi könyvtár tartozéka, de külön helyiségben működik. A különálló gyermekrészleg tehát átmeneti formát képvisel a felnőtt-részleggel közös helyiségben elhelyezett gyermekrészleg és az önálló gyermekkönyvtár között.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár teljes hálózata 1962. december 31-én a következő könyvtári egységekből állott:

	Fel- nőtt	„Ve- gyes”	Gyer- mek	Ösz- sze- sen
	könyvtárak			
Kerületi könyvtárak	6	20	4	30
Különálló részlegek	18	—	18	36
Fiókkönyvtárak	1	34	1	36
Együtt	25	54	23	102

A „vegyes” könyvtárak, amelyek a könyvtárak számában 55%-kal részesülnek, többségükben a legelmaradottabb, legkisebb könyvtárak. Ezt a típust az ide tartozó — főleg a külső kerületekben elhelyezkedő — 20 kerületi könyvtár mellett a kicsiny, a hétnek csak egy részében kölcsönző fiókkönyvtárak képviselik. Azok a nagyobb kerületi könyvtárak, amelyekben a két részleg még közös helyiségben működik, fokozatosan elköltöztetik gyermekrészlegüket részben azért is, hogy felnőtt-részlegük fejlődéséhez nagyobb terület álljon rendelkezésre. (Például ez történt 1963-ban a 14-es és 41-es könyvtár gyermekrészlegével.) A „vegyes” könyvtárak tehát mindinkább azokat a külterületi fiókokat jelentik, amelyek egy-egy ritkán lakott negyed lakosságának helyi ellátását szolgálják. Ezekben kis méretük miatt nehezebben különíthető el a felnőtteknek és a gyermekeknek való kölcsönzés. Ahol azonban erre lehetőség adódik, szintén külön felnőtt- és gyermekfiókok létesítésére törekszik a fővárosi hálózat. (Máris működik egy felnőtt- és egy gyermekfiók.) A fentiekből következik, hogy a „vegyes” könyvtárak száma és aránya állandó csökkenést mutat.

A GYERMEKKÖNYVTÁRI HÁLÓZAT FEJLŐDÉSE

A könyvtár első igazgatója, Szabó Ervin nagy súlyt helyezett az általa kiépített hálózat gyermekkönyvtári funkciójára. Az ő idejében létrehozott gyermekrészleg anyagi ellátása nem maradt a felnőtt-részlegé mögött. A Horthy-időszakban azonban nem fejlesztették a

Könyvtári könyvek

bekötése a legjobb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

KUN ZOLTÁN

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetében.

EGER, Alkotmány u. 7. Tel.: 16-30

* A Művelődésügyi Minisztérium statisztikai minősítése szerint az ún. gyermekkönyvtári fiókok ismertetőjelei: önálló helyiség és főfoglalkozású könyvtáros. A FSZEK különálló gyermekrészlegei megfelelnek mindkét ismérvnek.

gyermekrészlegeket, és még kevésbé mutatkozott törekvés önálló gyermekkönyvtárak létesítésére. Egyetlen gyermekkönyvtár alakult ebben a korszakban — az is a könyvtár vezetőinek akarata ellenére —, a 14-es számú „ifjúsági és gyermekkönyvtár”. Ez hosszú évekig az 1. sz. könyvtár gyermekrészlegeként működött, 1917-től 1921-ig a Királyi Pál u. 14. számú ház emeletén. (A felnőtt részleg a földszinten volt.) 1921-ben a reakciós Wolffpárt egyszerűen lefoglalta az emeleti helyiséget pártklubnak, és kiszorította onnan a gyermekrészleget, amely kénytelen volt elköltözni — mégpedig elég távolra, a régi képviselőház épületébe —, s így szükségéből vált önálló gyermekkönyvtárrá. A két világháború között működő 13 kerületi könyvtár közül ezenkívül még 6 rendelkezett gyermekrészleggel, a többi csak felnőtteknek kölcsönzött.

A felszabadulás után alakult könyvtárak — néhány kivétellel — „vegyes” könyvtárként jöttek létre; a 14-es könyvtár is hamarosan ilyené alakult, amennyiben felnőtt részleget kapott. Ekkor alakult ki a könyvtárosokban az a szemlélet — mely csak a legújabb időkben változott meg —, hogy a kerületi könyvtár felnőtt- és gyermekrészlege együttesen képez egy egészet. Ennek az elméletnek a szülője részben a kénszerűség volt, amely a súlyos lakáshiány és a szigorú takarékoság miatt abban az időszakban általában igénytelenebb megoldásokat keresett. Ez nemcsak a felnőtt- és a gyermekrészlegek összezsúfolásában mutatkozott meg, hanem az újonnan létrehozott könyvtárak megjelenésében is.

A fejlődés későbbi szakaszában — az 50-es években, de különösen 1956 után — a kulturális forradalom a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár olvasóforgalmát is sokszorosára emelte. Például a könyvtár beiratkozott olvasóinak száma az 1951-es 77 ezerről 1960-ra 115, 1962-re pedig 153 ezerre emelkedett. A megnövekedett forgalom szétfeszítette a könyvtárak kereteit. Sok kerületi könyvtár helyisége elégtelennek bizonyult a nagyobb forgalom lebonyolítására, és hogy mind a felnőtt-, mind pedig a gyermekkönyvtár zavartalanul dolgozhasson, a gyermekkönyvtárat külön kellett költöztetni. A sokszorosára növekedett gyermekkönyvtári forgalom megkövetelte a módszertani irányítás szélesítését is, s a kerületi könyvtárak osztályán előbb egy, majd két könyvtáros kapta feladatul a gyermekkönyvtárakkal való foglalkozást.

A gyermekkönyvtárügy továbbfejlesztése tette sürgető feladattá egy, fővárosi színvonalon is figyelemre méltó, reprezentatív gyermekkönyvtár létrehozását: az 1. számú önálló gyermekkönyvtár 1961-ben létesült. A 2. számú önálló gyermek-

könyvtár ugyanebben az évben — időrendileg az 1-es könyvtárat meg is előzve — született meg. 1962 első felében megalakult a 3., majd az év végén a 4. önálló gyermekkönyvtár is. 1963-ban további 7—8 önálló gyermekkönyvtár nyílik, és részben önállóvá válik a kerületi könyvtártól való leválasztás révén.

KÜLÖNÁLLÓ GYERMEKRÉSZLEGBŐL ÖNÁLLÓ GYERMEKKÖNYVTÁR

Az önálló gyermekkönyvtárak rövid működésük során máris megbizonyították — nem is szólva a külföldi tapasztalatokról —, hogy sokkal eredményesebben szolgálják a gyermekek könyvtári ellátását, mint a gyermekrészlegek. Jelenleg a kérdésnek csupán szervezeti vonatkozásaival foglalkozunk — s ezért nem térünk ki részletesen a gyermekkönyvtárak érdemi munkájára —, mégis legalább érinteni szeretnénk az önálló gyermekkönyvtárak előnyeit s ezek okait. A felnőtt- és a gyermekrészleg közös vezetése óhatatlanul a nagyobb olvasótáborral és könyvvállománnyal rendelkező felnőtt-részlegeknek kedvez. Ez mindenképp a gyermekrészleg rosszabb könyvtárosi ellátásában nyilvánul meg: egy-egy gyermekkönyvtárosra összehasonlíthatatlanul több olvasó jut, mint a felnőtt részlegekben dolgozó kollégáira. Hátrányosabban alakul a gyermekrészlegek nyitvatartási ideje is, mivel kevesebb könyvtáros dolgozik bennük. A beszerzésben ma már általában érvényesül az központi irányelv, hogy a gyermekkönyvek vásárlására fordított összeg a teljes vásárlási keret 30%-át érje el. Ez körülbelül meg is felel a helyes arányoknak. A könyvtárvezető azonban, aki elsősorban a felnőttek iródmájában járatos, igen kevés segítséget nyújthat a gyermekkönyvtárosnak a beszerzéshez. Hasonlóképpen kevés támogatást nyújthat a vezető a gyermekrészleg olvasószolgálatának fejlesztéséhez, a kiállítások, a csoportos foglalkozások rendezéséhez stb. is. A gyermekkönyvtáros a kerületi könyvtárvezetőre tehát munkájának legnagyobb részében alig támaszkodhat. Elsősorban a központ gyermekkönyvtári szakembereitől várhat segítséget, ez azonban még jobban sürgeti azt az igényt, hogy a gyermekrészleg váljék külön a kerületi könyvtártól.

Az önálló gyermekkönyvtárban a gyermekkönyvtárosok jobban elmélyülhetnek a sajátos gyermekkönyvtári munkában; az olvasószolgálat és a könyvpropaganda jobban alkalmazkodhat a gyermekolvasók különleges igényeihez. Találnak időt a kísérletekhez is. Az önálló gyermekkönyvtárakban ezért a gyermekolvasók jobban otthon érzik magukat, s itt a jobb eredmények elérése is természetes.

Az önálló gyermekkönyvtárak előnyös voltának egyik legjellemzőbb mutatója könyvvállományuk magasabb színvonalú kihasználtsága. Közismert dolog e könyvtárak nagy népszerűsége és gyermekolvasók aránytalanul magas száma. Az önálló gyermekkönyvtárak könyvvállományát ezért sokkal jobban kihasználják, mint a gyermekrészlegekét. Az 1962-ben egész esztendőben működő 1. és 2. számú gyermekkönyvtárban 1000 könyvre 245 beiratkozott olvasó esett, míg a gyermekrészlegek állományának ugyanannyi kötetére sokkal kevesebb: csak 158 fő. Még a három legnagyobb, 7000 kötet feletti könyvvállománnyal rendelkező különálló gyermekrészlegekben sem magasabb az 1000 kötetre eső arány 161 beiratkozott olvasónál.

Az önálló gyermekkönyvtárak ellátottsága előnyösebb, mint a részlegeké. Ez eredményesebbé teszi munkájukat is. Ha tehát arra akarunk törekedni, hogy a mainál nagyobb mértékben vonjunk be a főváros gyermekeit a könyvtár olvasótáborába, minél több önálló gyer-

mekkönyvtár létesítésére kell törekednünk.

Természetesen ellenvetések is hangzottak el az önállósítással kapcsolatban. Ezek szerint a felnőtt- és a gyermekrészlegek együttesen képviselnek *egyetlen* könyvtári egységet, s ezért a különálló gyermekrészlegek önálló könyvtárrá fejlesztése nem helyes. Az ellenvetések azonban a gyermekkönyvtárak önálló problémáinak felismerése után gyengültek, és ma már maguk a kerületi könyvtárvezetők kérik gyermekrészlegeik leválasztását.

A gyermekkönyvtári rendszer tehát a következő (az egyszerűbbtől az önálló könyvtár felé haladva) a „vegyes” könyvtárakban működő gyermekrészlegek, különálló gyermekrészlegek, önálló gyermekkönyvtárak.

Régi könyvtáros tapasztalat szerint a könyvvel való ellátottság arányos a könyvtár olvasó- és könyvforgalmával. Az alábbiakban a különböző gyermekkönyvtár-típusonként azt vizsgáljuk meg, hogyan oszlik meg bennük — 1962 végén — a beiratkozott olvasók létszáma:

Típus	Könyvvállomány (kötetben)		Beiratkozott olvasó	
	összesen	1 könyvtárra jut átlagosan	összesen	1 könyvtárra jut átlagosan
Önálló gyermekkönyvtárakban	33 004	10 034*	6 475*	2 158*
Különálló gyermekrészlegekben	105 709	5 873	16 708	928
„Vegyes” könyvtári gyermekrészlegekben	79 583	3 979	12 651	633
Flókkönyvtárakban	18 837	538	5 282	150
Együtt	237 133	3 080	41 116	521

* A 4. számú gyermekkönyvtár nélkül

Kitűnik tehát, hogy a különálló gyermekrészlegek nemcsak könyvvállományuk nagyságánál, hanem a beiratkozott olvasók számánál fogva is középső helyet foglalnak el — átmenetet képviselnek — a legnagyobb és legforgalmasabb önálló gyermekkönyvtárak és a „vegyes” könyvtárak kisebb gyermekrészlegei között. Nyilvánvaló tehát, hogy a különálló gyermekrészlegek elsősorban alkalmasak az önálló gyermekkönyvtárrá fejlesztésre.

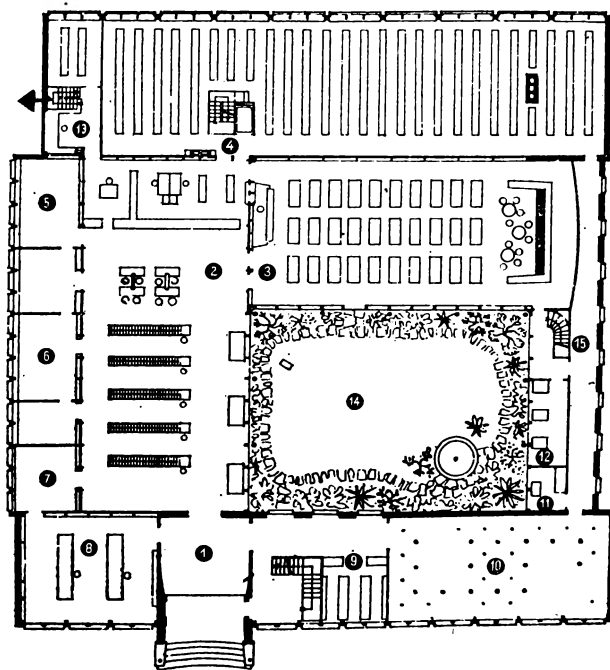
De ez nemcsak méreteik következtében kézenfekvő. A külön helyiségben való elhelyezés megadja a teljes különválasztás előfeltételét: az önálló leltárkönyv felfektetését is. S a külön helyiségben, külön leltárral rendelkező gyermekrészleg önállósítást — az önálló gyermekkönyvtárnak szükséges személyi és

tárgyi feltételek biztosítása mellett is — sokkal kisebb áldozatokkal lehet megvalósítani, mint új könyvtárak létesítését.

A gyermekkönyvtárak széles hálózatának kifejlesztése természetesen a könyvtárfejlesztési tevékenység e tekintetben való tervszerűségét is megköveteli. Tudatosan kerülni kell — hacsak nem ritkán lakott városrészben helyezük el — a „vegyes” könyvtárak létesítését, s szorgalmazni kell az önálló felnőtt- és gyermekkönyvtárak alapítását. Ezt a fejlesztési politikát teszi lehetővé a FSZEK 18 különálló gyermekrészlege azzal, hogy rájuk támaszkodva az 1963-ra tervezett 2 új önálló gyermekkönyvtár helyett 7–8 létesíthető, ugyanis közülük 5–6 a különálló gyermekrészlegek leválasztása útján valósul meg.

Tolnai György

Svájci könyvtárszervezési és építési tapasztalatok

A Zentralbibliothek alaprajza (Luzern)

Ez év tavaszán alkalmam volt megtekinteni néhány modern svájci könyvtárat, és valamelyes betekintést nyerhettem a svájci könyvtárszervezési- és építési elképzelésekbe. Tekintettel örvedetesen növekedő ilyenféle gondjainkra, talán nem lesz érdektelen bizonyos svájci tapasztalatok ismertetése. Annál is inkább, mivel a svájci elképzeléseket és gyakorlatot a gazdaságossági szemlélet, az egyszerű megoldásokra való törekvés és a praktikusság jellemzi. Ezek olyan eredmények, amelyek a mi körülményeink között is nagy figyelmet érdemelnek.

Szervezési és építési, valamint berendezési elvként az szűrhető le, hogy:

— a tervezésnél nemcsak az optimális feltételekből lehet kiindulni (rendkívül drága és kényes elektronikus és mechanikai beren-

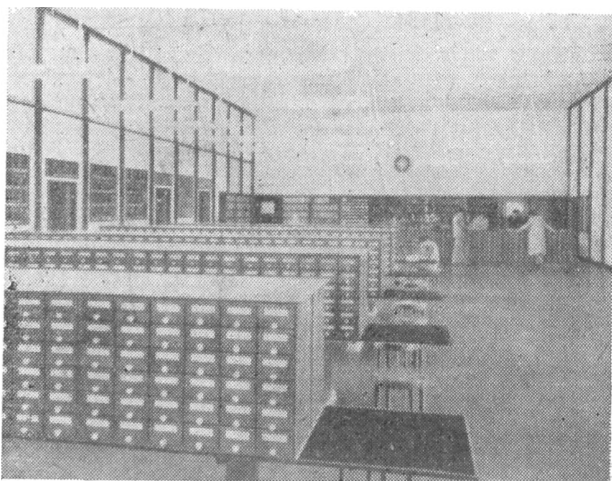
dezések és egyéb magasfokú műszaki követelményeknek eleget tevő beruházások, maximális munkaerőellátottság stb.), hanem abból is, hogy a

könyvtár működésképes legyen bármilyen — akár a legkedvezőtlenebb — körülmények között is (a műszaki feltételek korlátozott volta, például a légkondicionáló berendezés elromlása, áramzavar, alacsony létszám stb.);

— szolidan, egyszerűen, praktikusán kell tervezni, kerülve az esetleges mutatós, de drága megoldásokat, a könyvtárnak minimális költségvetés és létszám esetén is használhatónak kell lennie, tehát ennek érdekében kisgépek alkalmazására és magasszintű belső üzemszervezésre kell törekedni, és az épületet ehhez alkalmassá kell tenni;

— tekintettel a munkaerő drága voltára és észszerű kihasználására, a lehető legteljesebb mértékben törekedni kell az önkiszolgálásra (idetartozik a ruhatári szolgálat teljes kiküszöbölése öltözőszekrények által és a raktári szabad használat kiterjesztése stb.);

— az olvasók felnőttként kezelendők, nem kell őket állandóan gyámolítani, így tehát az olvasószolgálati ügyeletes több olvasótermet és a katalógus-szolgálatot

Katalógusterem és kölcsönző (Luzern)

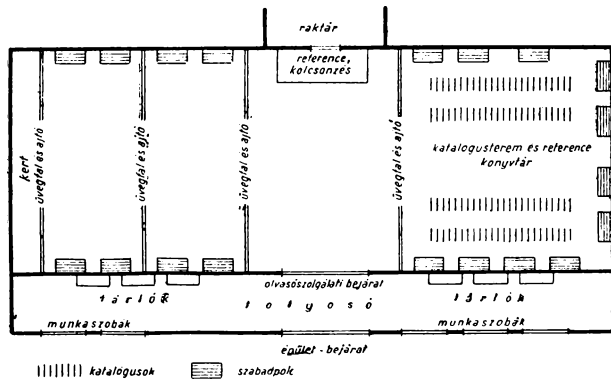
is elláthatja; ennek az elvnek megvalósítását belső-építészeti megoldások — például üvegfallal tagolt, összefüggő olvasótermi rendszer — is elősegítik;

— a katalógusrendszer a könyvtár „kulcsa”, ennek megfelelően kell gondoskodni elhelyezéséről az olvasószolgáltatón belül;

— raktározási tekintetben a hagyományos mellett a fél-automata rendszerű tömör raktározás látszik célravezetőnek, különösen a kevésbé használt állomány és a nagyalakú kiadványok (hírlapok, folyóiratok) esetében;

— a szabadpolcos rendszer kiterjesztésére irányuló törekvésekből következik, hogy általában elvetik a gazdaságosabb, formátum szerinti raktározást, és a szakok szerinti raktározást helyezik előtérbe. (Ezen belül egyébként érdekes megemlíteni, hogy a raktározás kérdéseiben a svájci könyvtárosok álláspontja és érvelése szinte teljesen megegyezik a szovjet könyvtárosok jórésznének véleményével, amelynek lényege az, hogy a formai elemeket nem lehet a tartalmi követelmények fölé helyezni, mégha ez gyakorlatilag valamelyes helymegtakarítással is járna.)

Az előbbieken összefog-

A nemzeti könyvtár (Bern) főbb olvasószolgálati helyiségeinek összefüggése

laltak illusztrálására bemutatjuk a luzerni Zentralbibliothek építészeti és üzem-szervezési megoldását (a könyvtár állománya 300 000 kötet, személyzete csupán 10 fő):

1. Bejárat,
2. Katalógusterem és kölcsönzés.

3. Olvasóterem. Üvegajtó választja el őket. (A kölcsönzőpult egyben olvasótermi felügyeleti hely is lehet.)

4. Ötemeletes raktár, mely több mint félmillió kötet befogadására alkalmas.

5—7. Munkaszobák, ahol a katalógust közvetlenül és állandóan igénybevevő könyvtárosok (szerzemé-

nyező, címleíró, szakozó) néhány lépésnyire vannak a katalógusoktól. Szobájuk ajtaja a katalógus-folyosókra nyílik, s az olvasókkal egyidejűleg használják a katalógusokat, így szűkségtelenné válik ezek bármilyen megduplázása.

8. „Önkiszolgáló”-rendszerű, fémsekrenyekből álló öltöző.

9. A grafikai művek olvasóterme, melynek felügyelete a 7-es számmal jelzett munkaszobából történik.

10. A könyvtári helyiségektől elkülönített kiállítási és előadóterem.

11. Előadói szoba (konferencia-előkészítő).

12. 2 személyes kutató szobák („stúdió”).

13. A könyvtárosegyesület irodája és expedáló helyiség (kb. félméterrel le-süllyesztve a járda szintje alá, a tehergépkocsi oda áll be egy enyhén lejtős pályán, és a csomagok ilyen módon különösebb meg-erőltetés, emelgetés nélkül adhatók ki, illetve vehetők be).

14. Kert-olvasó és pihenő, melyet a 3-as számmal jelzett olvasóteremből üvegfall választ el. Az üvegfall szellőztetés céljából tet-szés szerint széthúzható, vagy teljesen szétnyitható.

15. Összekötőfolyosó. Ez a 10-es számmal jelzett helyiséggel felváltva tárlók,

Olvasóterem (Sonthurn)

illetve könnyű fémszerkezetű székek tárolására használható.

A nemzeti könyvtár (Bern) főbb olvasószolgálati helyiségeinek összefüggését előző ábránk mutatja.

A solothurni Zentralbibliothek olvasószolgálati helyiségeinek kiképzése és összefüggése lényegében azonos elveken épül fel, mint a luzerni.

Az olvasók, kutatók „önkiszolgálására” való törekvésnek érdekes megnyilvánulása a genfi ENSZ-Könyvtár, melynek főbb adatai: 700 000 egységnyi állomány, 6800 kurrens periodika, évi 80 ezer könyv- és periodika kölcsönzés, 150 000 kötet szabadpolcon — ebből 50 000 kötet van a 8 szakosított olvasóteremben, 100 ezer pedig a szabadhasználatú raktárban —, nyitvatartás 9-től 18 óráig, személyzet 30 fő. Az ENSZ Könyvtárban az ol-

vasótermek szakosításából is következik, hogy könyv, periodika és szükség szerint egyéb dokumentum is együtt található bennük, a decentralizált katalógusokkal egyetemben.

Az Egészségügyi Világszervezet (Genf) új palotájában önálló szárnyban kap helyet a könyvtár. Ebből 150 000 kötetes raktárt terveztek, amely egyben teljes egészében olvasóhelyiség is, vagyis a teljes állomány szabadpolcra kerül. A könyvtárvezető tájékoztatása szerint 10 évenként fogják selejtezni az állományt. Az orvos-kutatókra való tekintettel, akiket gyakran keresnek sürgős hívásokkal, valamint figyelemmel a raktár és kutatóhelyiség egybekapcsolására, az olvasók nem helyszámot, hanem zsebben hordható tranzistoros hívó berendezést kapnak, amely-

nek segítségével az olvasószolgálat pillanatok alatt értesítheti az érdekeltet, hogy keresik, üzenet van számára stb.

Az Európai Atomkutató Központ (CERN) genfi könyvtára teljes egészében egy nagyméretű helyiségből áll, amely egyben kutatóhely, könyv- és periodika raktár, valamint a kutatói jelentések tárolására is szolgál stb.

Természetesen mindezen szervezési illetve építkezési megoldásoknál figyelembe kell venni a tárgyi és személyi adottságokat, például az éghajlati viszonyokat a nagy üvegfülek alkalmazásánál, a fegyelmzettiséget vagy közmórált a szabadpolcos raktározás és a raktárakba való szabad bejárás esetében, valamint a felügyelet nélküli olvasótermek kialakításában.

R ó z s a G y ö r g y

A GONDOS KÖNYVAJÁNLÁS EREDMÉNYE

A Nagyatádi Járási Könyvtár állományának 30%-a ismeretterjesztő mű. Az állomány esetleges hiányait folyamatosan pótoljuk, vagy könyvtárközi kölcsönzéssel elégitjük ki az olvasó igényét. Ezzel az ismeretterjesztő állománnyal, amint az elmúlt időszak is igazolja, jó eredményeket lehet elérni.

Az olvasókkal való személyes foglalkozás nálunk nem azt jelenti, hogy a kölcsönzöböl csak úgy léphet ki valaki, ha hóna alatt ismeretterjesztő művet is szorongat. Az ilyen módszert nagyon helytelennek tartjuk, ezért nem is alkalmazzuk.

A 14 év alatti tanulóknál jól bevált, hogy megkérdezzük tőlük, melyik tantárgyat szeretik legjobban az iskolában. Így a gyerek érdeklődési körét ismerve a könyvtárosnak már könnyebb dolga van. A technika iránt érdeklődőknek a „Kis technikus könyvtár” sorozatban megjelenő műveket, az irodalom iránt érdeklődőknek írók, költők életét képekben (ezek nem nehéz, tanulmány jellegű munkák, és így a gyerek szívesen nézi a fényképeket és türelmesen elolvassa a rájuk vonatkozó rövid szöveget.) A „Búvár-sorozat” az egyik legkedveltebb, legolvasottabb könyvsorozat. Nemszak a gyerekek, de néhány felnőtt olvasónk is szívesen kölcsönzi a rövid lélegzetű könyvnyen érthető, szórakoztató és ugyanakkor ismereteket gyarapító könyvecskéket. Az ürrepülést, a kalandos útleírásokat, Öveges professzornak — akit a gyerekek egy része a tv-ből ismer — fizikával, kísérletezéssel foglalkozó könyveit még egyetlen olvasónk sem utasította vissza ajánlaskor. Persze azért előfordul ilyen eset is. Egyik olvasónk, aki munkája mellett tanul is, ajánlásunkra megjegyezte: „remélem, azt a könyvet vihetem, amelyiket én akarom”. Megnyugtattuk, hogy igen, és szó nélkül vihette a kiválasztott 3 regényt. Persze ez nem jelenti azt, hogy legközelebb nem fogunk neki ismeretterjesztő műveket ajánlani.

A 14—18 év közötti fiatalok érdeklődési köre még szélesebb. Az Univerzum-sorozat egyes példányait, népszerű politikai műveket, vagy a saját problémáikkal foglalkozókat, pl. a „Táncrendet” (Történetek mai fiatalokról), a pályaválasztással, munka-

lehetőségekkel kapcsolatosakat, pl. Zoltán Pál „Mesterségek dicsérete” c. művét, a hajózással, repüléssel, sporteseményekkel foglalkozó könyveket szívesen olvassák.

A serdülő lányok érdeklődését is jól ki lehet és ki is kell használni. Kosmetikai, öltözködési, viselkedési tájékoztatást mindig szívesen vesznek. A „Hogyan viselkedjünk?” és az „Illik — nem illik” c. könyv rendszerint okos tanácsokat ad felmerülő, ilyen vonatkozású problémáikra.

A felnőtt olvasóknál nehezebb volt az indulás. Náluk elsősorban a törzslapon feltüntetett foglalkozásra és életkorra támaszkodhattunk. Ez néha kevés volt ahhoz, hogy megfelelő könyvet ajánlhassunk. Így történt meg, hogy például Varga Józsefné idősebb olvasóknak már felsoroltuk a háztartással, betegápolással, kerti munkával foglalkozó szinte valamennyi könyvet és a meglévő szakácskönyveket is, de még mindig nem választott. Végül egy merész ötlettel (azért merész, mert regényeken kívül eddig nem olvasott mást) Russel: „Miért nem vagyok keresztény?” c. rövid művét ajánlottuk. Szívesen elvitte, és most már azon rendszeres olvasók közé tartozik, akik ismeretterjesztő művet is kérnek.

Könyvtárunkban, mivel Nagyatád lakosságának jó része ipari üzemben dolgozik, kevés a parasztolvasó. A kölcsönzött mezőgazdasági művek arányszáma ennek ellenére nem rossz. Hogyan értük ezt el? Itt főleg a háziasszonyokra, nyugdíjasokra, a most végző gimnazisták egy részére és a mezőgazdasági szakemberekre támaszkodtunk. Majdnem minden háziasszonynak van kertje otthon. Örömmel vitték el Virágh: „Veteményeskert”, Mohácsy: „Gyümölcsstermelés a házi és háztáji kertekben”, Balázs: „A kiskert örökzöldjei” stb. c. könyveket. A gyermekneveléssel, egészségügyi problémákkal, lakásberendezéssel, háztartási problémákkal foglalkozó könyveket is főleg nekik ajánljuk. A most érettségiző diákok közül többen vannak, akik felsőfokú mezőgazdasági technikumba vagy egyetemre készülnek, itt megtalálják a felvételi vizsga anyagát is. Mezőgazdasági szakembereink kívánságát sok esetben könyvtárközi kölcsönzés útján elégítjük ki.

Az eddig elmondottakat néhány számadattal bizonyítjuk:

	Január			Február			Március		
	kötet-forgalom	ebből ismeretterjesztő	%	kötet-forgalom	ebből ismeretterjesztő	%	kötet-forgalom	ebből ismeretterjesztő	%
1962.	832	132	14.6	3084	495	15.9	3296	491	14.9
1963.	3673	495	13.4	3128	529	16.9	3597	1008	28

Az I. negyedévi átlag 19,5%. (1962 januárjában csak egy hétig volt kölcsönzés.)

Az olvasókkal való rendszeres foglalkozás eredményei februárban már kimutathatók, mivel januárhoz viszonyítva 3,5%-os forgalom növekedést értünk el. Márciusban naponta kiszámítottuk az ismeretterjesztő művek $\frac{0}{100}$ -os arányát a teljes kölcsönzési forgalomhoz viszonyítva. A legalacsonyabb 22,5%, a legmagasabb 36,8% volt. Érdekes összehasonlítást végeztünk két, egymást követő napon. Első alkalommal a kölcsönzésnél teljesen az olvasóra bíztuk a választást, tehát nem ajánlottunk egyetlen ismeretterjesztő könyvet sem. Ebben az esetben a kölcsönzött művek 10,9%-a volt ismeretterjesztő. A következő kölcsönzési napon a személyes beszélgetés hatására az eredmény 24,5% lett.

Az eddigi eredmények bebizonyították, hogy nem elég a könyveket szabadpolcra helyezni, és az olvasót magára hagyni. A könyvtárosnak állandóan figyelnie kell kölcsönzőit, tanácsokkal kell ellátnia, felhívni figyelmüket az olyan művekre, amelyeket néha nem is szándékosan, de elkerülnek. Csak így érhetjük el célunkat.

S z a l a y M a g d a

MEGHALT GULYÁS PÁL, az ismert nevű könyvtáros és bibliográfus. A 82 évet élt neves szakember legismertebb munkái: A bibliográfia kézikönyve (1—2. köt.), A könyv sorsa Magyarországon (1—3. köt.), Könyvészeti tanulmányok (1—3. köt.), Magyar írói álnév lexikon, Magyar írók élete és munkái (1—6. köt.).

Megfelelő-e a könyvtáros szaktanfolyam könyvismeret anyaga?

A tanfolyam anyaga egészében jó. Nem is lehet más, amikor a könyvtárban olyan kitűnő kézikönyv vonatkozó fejezetéből áll, mint *Sallai István—Sebestyén Géza* műve, a címléírás pedig *Horváth Magdának* az átlagosnál lényegesen nagyobb pedagógiai érzékkel írt könyvéből sajátítható el. Viszont e két fix-pont mellett kevésbé tűnik kiforrottnak a könyvismeret és az osztályozás, különösen a rájuk fordított idő arányait tekintve. Ehhez és a mögötte álló nézethez szeretnék — vitának kitétt — gondolatokat fűzni.

A könyvismeret füzetei értékes munkák. A szerzők szerencsésen birkóztak meg azzal a nehézzel feladattal, hogy közel hozzák mind az egyes tudományokat, mind szakirodalmuk legfontosabb termékeit. Igaz, középfokon talán el lehetne tekinteni a külföldi szakirodalom túlbő ismertetésétől, mert a gyakorlati szükség szempontjából indokolatlan része később úgy is elhalványodik, és kihull az emlékezetből. Felmerül az a kérdés is, hogy nem hatnak-e zavaróan a *gyakori ismétlődések*, vagy másként fogalmazva: a füzeteket nem lehetne-e egységesebben szerkeszteni? Továbbá: valóban a tanfolyam jellegének megfelelően tanítják-e az egyes tudományokat? Arra és annyira kell-e a hangsúlyt fektetni, amennyit nyújtanak? Stb.

Az alapvető probléma azonban talán mégsem ebben rejlik, hanem abban, hogy miért törekszik ez a nem kifejezetten szakkönyvtárak, hanem közművelődési könyvtárak számára középkadereket képző tanfolyam széles bibliográfiai — egyáltalán könyvismereti — tudnivalók elsajátíttatására akkor, amikor a tájékozódás és tájékoztatás elsődleges segédeszközévé egy adott közművelődési könyvtárban (sőt szakkönyvtárban is!) az esetek számottevő hányadában a *szakkatalógus* válhat, illetve rendeltetésénél fogva annak kell válnia? S ezt a területet hanyagolja el a tananyag, amennyiben az öt félévből mindössze egy évre szorítja össze az *osztályozás tanítását*. Három szemeszter valóban elég a címléírásra, öt is a könyvismeretre, de a náluk lényegesen nehezebb, s éppoly fontosságú szakozás ennyire sűrített, így természetesen elnagyolt oktatása csak kétséges eredményt hozhat.

Az elvi kérdés: a bibliográfiák, lexikonok stb. — akár a legkörülményesebben összeválogatott segédkönyvtári anyag egységei — a *tájékozódás és tájékoztatás egyértelműen elsődleges segédeszközei* a modern (közművelődési) könyvtárban? Nyilvánvalóan nem.

Először azért nem *egyértelműen* (ezen a szón van a hangsúly!) a segédkönyvtári anyag a tájékoztatás elsődleges segédeszköze, mert megfelelő gyakorlat, vagy egyéni érdeklődési kör esetében sokszor elégnék bizonyulhat a *memória* is. Másodsor: a tájékoztató szolgálatot igénybe vevő olvasók egy részét elsősorban az érdekli, hogy témáikhoz az *adott könyvtár* tud-e közvetlenül (és lehetőleg azonnal) anyagot nyújtani, vagy: adott témáikhoz milyen forrásokat találnak az *adott könyvtárban*, s csak másodsorban az, hogy mit kaphatnak a könyvtáron kívül. A könyvtár vonatkozó állományát pedig a szakkatalógus alapján bocsáthatjuk közvetlenül rendelkezésükre. Nagyobb közművelődési könyvtárak esetében — középfokon, nem pedig a felsőbbfokú szakemberképzés, illetve továbbképzés perspektívájában! — ez általában elégnék is bizonyul. S ha nem? Akkor, tehát *másodsorban van szükség a tájékoztatás egyéb segédeszközeire*. Harmadszor: a növekvő bibliográfiai irodalom, a szaporodó kézikönyvek, szótárak stb. egy része feltétlenül elkerül a szem elől; megléttükröl is a szakkatalógus nyújt tájékoztatást. Nélküle valósággal elvész az ember áttekinthetetlen sokaságukban, amin a másodfokú bibliográfiák sem segítenek, hiszen a bennük felsorolt egységeket mind végig kell keresni a szerzői betűrendes katalógusban... Negyedszer: a szakkatalógus, különösen a folyóiratcikk-szakkatalógus olykor kézenfekvően frissebb anyagot nyújthat, mint a viszonylag nagy időközökben megjelenő bibliográfiák. A referáló lapok természetesen többet mondanak a szakember számára a legprecízebben árnyalt szakjelzetnél is, de talán nem a közművelődési könyvtárak gyűjtőkörébe vág minden referáló lap és hasonló kiadvány beszerzése. Sokkal fontosabb lenne a *Magyar Folyóiratok Repertórium*a alapján minden közepes nagyságú közművelődési könyvtárban is folyóiratcikk-szakkatalógust szerkeszteni, hiszen szakképzett munkaerők kezében az évi néhány száz Ft-nyi munka már széles körű áttekintési lehetőséget biztosítana.

Igen, a tájékoztatást végző könyvtáros *többet várhat a szakkatalógustól*, mint amennyi a tanfolyam tendenciáját figyelve következik.

Sajnálatos félreértés lenne, ha az eddigiekből valamilyen szűk, egyoldalú provincializmus igazolása látszanék. Ellensúlyozásként hangsúlyozzuk, hogy akár a leggazdagabb szakkönyvtár sem támaszkodhatik csak saját, zárt, s idővel elavuló állományára; az olvasók másik része témák irodalma iránt érdeklődik, függetlenül lelő-

helyüktől; a könyvtárközi kölcsönzés is elképzelhetetlen a saját állománya határain túl tájékozatlan könyvtárossal. A könyvtári szolgáltatások csak úgy válhatnak korszerűvé, a tudományos élet és a termelés hasznos támaszaivá, ha széles körű, ismert, használt bibliográfiai apparátus áll (a szakkatalógusban is, tehát nyilvántartottan!) rendelkezésre. Mindez igaz. Pontosan annyira, amennyire megfontolandó: *nem kellene-e legalább annyi energiát fordítani a szakozás tanítására, mint a könyvismeretre?* Magától értetődik, hogy az érettségire épülő öt félév anyagába nem lehet annyi ismeretet sűríteni, amennyi jó szakozóvá képezhet valakit. Márcsak azért sem, mert a szakozás minősége elméleti ismereteken túl a látókörtől, gyakorlattól és főleg az érzéktől függ. Mindenesetre technikájába alapos bevezetést lehetne nyújtani öt félév alatt a gyakorlati szakozási tapasztalatok átadása és begyakoroltatás útján. Sőt többet: annyit, amennyi alapján már viszonylag *magabiztosan lehet keresni a szakkatalógusban* bonyolultabb kérdések irodalmát is. Ez az olvasó és a könyvtáros szempontjából feltétlenül van annyira fontos, mint több száz olyan könyv címének megismerése, melyeknek kisebb-nagyobb hányada nincs is meg az adott könyvtárban. Így a saját állomány lehető legteljesebb és legpontosabb feltárása érdekében megtenné a tanfolyam mindazt, amit megtehet, s amit meg kellene tennie. Mert mégiscsak az elsődleges, legfontosabb feladatok közé tartozik, hogy feltárjuk és rendelkezésre bocsássuk mindazt, amink van.

A tanfolyam jelenlegi formájából — sajnos — egy *régi nézet* olvasható ki. Eszerint a „tudós”, lehetőleg „polihisztor” könyvtáros a jó könyvtáros. Viszont az új szemlélet szerint az a jó könyvtáros, aki a könyvek és a könyvtár korszerűen feltárt állományát *társadalmilag kellőképpen hasznosítja*. S ebben a *kellőképpen*-ben ugyanolyan hangsúllyal szerepel a szakkatalógus, mint a tájékoztatás technikájának ismerete. A kettőt nem lehet kijátszani egymás ellen. A modern könyvtártudomány egyik alkateleme a *memória jelentőségét csökkentő*, szükségessé vált osztályozás, a szakkatalógus szerkesztése, a benne való tájékozódás módszerével egyetemben. Fordítsunk tehát erre a területre is olyan módon annyi időt, amennyit és amelyet lényege megkövetel.

Barcza József

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ oktatási osztályának válasza

A könyvismeretről nagyon nehéz vitatkoznunk, mert mindenki, aki e tantárgy anyagát bírálja — szinte kivétel nélkül — a két-három évvel ezelőtti állapotokból indul ki. Ekkor készültek jegyzeteink, és pillanatnyilag ezekből tanítanak tankönyvtáraink is. A könyvismereti anyag végleges kialakítására irányuló kísérletek a KMK-ban folytak, érthető tehát, hogy vitapartnereinknek alig lehet tudomásuk e tantárgy oktatásának jelenlegi állásáról. Erdemlegesen csak a készülő könyvismereti kézikönyv megjelenése után lehet e kérdést megvitatni.

Barcza József azon megállapításaira, amelyek a tanfolyam hiányos ismeretéből adódnak, nem térek ki (pl. a cikk állításával ellentétben hallgatóink fele szakkönyvtáros stb.), csak azokra, amelyeket a cikk elvileg vet fel.

Úgy érzem, Barcza Józsefnek igaza lehet abban, hogy az osztályozás tanítására több időt kellene fordítani. Amivel azonban ezt indokolja — a tájékoztató munkáról szóló elvi fejtegetései — kevésbé meggyőzőek. A szakkatalógus melletti kiállása érezhetően elkésztett állásfoglalás egy egyébként tiszteletreméltó ügy mellett. Okfejtésében több olyan dolgot állít szembe, amelyek közt nincs ellentét. Maga a kérdésfelvetés is elhibázott, mert nem lehet vitatkozni arról, hogy a tájékoztatásnak melyek az „egyértelműen elsődleges segédeszközei”. Különösen akkor vitatkoznunk fiktív kérdéssről, ha a katalógusok és a segédkönyvtár elsőbbségéről beszélünk. *Elvileg* ugyanis a tájékoztató munka egyik oldala, a folyamatos tájékoztatás, a referálás problémakörébe tartozik — s ez nem is annyira könyvtári, mint dokumentációs kérdés. A másik oldal, az információk visszakeresésre alkalmas tárolásának problémája pedig gépesítési probléma. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy nekünk ezt kell tanítani, csupán — ha elvileg nézzük, s Barcza elvi síkon igyekszik állásfoglalását igazolni — korszerűen akarom a kérdést exponálni és érzékeltetni azt, hogy mennyire túlnőttünk e területen a szakkatalógus-kérdésen.

Álláspontomat a terjedelem korlátai miatt nem tudom kifejteni, mégis leírom, vállalva azt a kockázatot is, hogy sok félremagyarázásra adhat okot. Gyakorlatilag

nézve a szakkatalógus és a tájékoztató munka viszonyát, csupa ismert dologra kell hivatkoznom. A szakkatalógus csak a saját állományt tárja fel, márpedig az állomány tekintetében könyvtáraink helyzete nem a legmegnyugtatóbb; s valljuk be, hogy a saját állomány feltárása még országos méretekben is nagyon hiányos; a katalógusok feltárása differenciálatlan, a könyveknél talán még fontosabb cikkanyagról és egyéb dokumentumfajtákról pedig csupán szórványosan vannak nyilvántartások stb. Barcza József a könyvtárakat statikusan szemléli: adott könyvtári anyag feltárásából indul ki, holott a könyvtári tevékenység a könyvpiac áttekintésével kezdődik, az állomány pedig változó, dinamikus valami, s e mozgás iránytűjét csak olyan műszerek jelenthetik, mint pl. a bibliográfiák. Közművelődési könyvtárainkban mindenképp előtérbe lép az a feladat, hogy közvetíteniük kell az országos könyvtárak szolgáltatásait, ehhez viszont ismerni kell e szolgáltatásokat. Mindez arra figyelmeztet, hogy káros lenne egy könyvtárat csak saját állományának keretei közé számúzni. A szakkatalógusnak vannak ugyan problémái, mint például bonyolultsága, amelynek következtében megtanítására két félev kevés. De azokat, akiknek készül, az olvasókat nem taníthatjuk több féleven keresztül ugyanerre. A szakkatalógus kis könyvtárban egy témáról csupán jelentéktelen anyagot tud adni. Ha viszont a könyvtár nagy, akkor a szakkatalógus válik szinte áttekinthetetlenül bonyolulttá. S sorolhatnánk a katalógus-problémákat tovább. E „válságot” világszerte érzik, de mindez nem a könyvismeretre tartozik.

Végezetül a könyvismeretről szeretnék — a sorozatos félreértések miatt — a kiadott Módszertani utasításból idézni.

„A tantárgy nem polihisztorokat akar képezni, ezért az egyes tudományok elméleti bevezetőjénél nem szabad szakismereteket oktatni és számonkérni, ... a tárgyköri körülhatárolás, a diszciplínák vázolója és a más ismeretágakkal való kapcsolatok feltárásánál nem lehet nagyobb a követelmény.”

„Kerülni kell, hogy a hallgatók művek, bibliográfiák jegyzékét mechanikusan bemagolják. A tantárgy inkább azoknak a készségeknek kifejlesztésére törekszik, amelyekkel a könyvtáros egy mű, bibliográfia, lexikon stb. értékét képes meghatározni, felismeri használhatóságukat és gyakorlati könyvtári munkája során ezeket ki tudja aknázni. Ezért alaposan kell tanítani és számonkérni a dokumentumtípusokat, ezek információs értékét, a segédkönyvek típusait és az egyes típusok használatát, kezelését. Vigyázni kell azonban arra, hogy a hallgatók azon apparátus szerző, vagy cím szerinti ismeretének birtokában legyenek, amely segítségével elindulnak a megfelelő segédkönyvek, művek felkutatására.”

Horváth Tibor

Újabb ügynöki bravúr

A Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Vállalat Majer nevű ügynöke f. évi március hó 20-án felkereste a Sárszentmihályi Állami Gazdaságot és a megyei pártbizottság rendelkezésére hivatkozva 3—3 példányban számos mű megrendelését erőszakolta ki összesen 7615,50 Ft értékben. Utólag állapították meg, hogy hivatkozása hamis volt: a megyei pártbizottság ilyen utasítást nem adott ki. Az eladott művek nagy részére a gazdaság könyvtárának egyetlen példányban sem lett volna semmi szüksége. Köztük olyan könyveket találunk, mint a „Nemzetközi szállítmányozás”, „Az első magyar iparmű kiállítás”, „Kávéfőzés, kávéfőzőgépek”, „Szerződésen alapuló tartási viszonyok”, „A modern polgári szociológia és a társadalmi valóság”, „A jogi formák fejlődése a mai imperialista államokban” stb. Könnyen kiszámítható, hogy ugyanezért az összegért legalább 350 hasznos, a termelés és a népművelés érdekeit előmozdító könyvet lehetett volna vásárolni. A — sajnos — korántsem egyedülálló eset mérlegelésénél nemcsak azt kell figyelembe venni, hogy a társadalom vagyonából 7600 forintot herdáltak el, hanem azokat a károkat is, melyeket a 350 hasznos kötet hiánya okozott a vállalat dolgozóinak világszemléleti és kulturális fejlődésében, de magában a termelésben is. Ideje, hogy minden illetékes szerv megtegye a szükséges intézkedéseket a hasonló esetek megakadályozására.

A Közgazdasági és Jogi Kiadó pedig remélhetőleg erkölcsi kötelezettségének tartja nemcsak azt, hogy eljárjon lelkiismeretlen ügynökével szemben, hanem azt is, hogy az okozott károkat a szükségtelen könyvek visszavételével tegye jóvá!

—gh—

SZABADPOLC BEVEZETÉSE EGYETEMI KÖNYVTÁRBAN

A közművelődési könyvtárak körében néhány év alatt rohamos gyorsasággal terjedt el a szabadpolcos kölcsönzési mód, melynek elvi és gyakorlati kérdéseivel gazdag szakirodalom foglalkozik. Ám mivel a tanácsai és a szakszervezeti hálózaton kívül általában nem alkalmazzák, úgy tűnik, hogy bevezetésére más hálózatban nincs is lehetőség. A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára mégis bevezette 1962. szeptemberében a részleges szabadpolcos kölcsönzést. Ennek indítékairól és tapasztalatairól szeretnénk beszámolni.

MI TETTE INDOKOLTTÁ A SZABADPOLCOS KÖLCSÖNZÉS BEVEZETÉSÉT?

1. Közismert, de gyakran figyelmen kívül hagyott tény, hogy a *tudományos kutatói, a tanulói, az ismeretszerzési, az élményszerzési és a szórakozási igény* ugyanazon olvasónál sokszor egyidőben és egymás mellett jelentkeznek. Egy bizonyos tudományággal foglalkozó kutató más szakterületek iránt többnyire az átlagos színvonalán érdeklődik, ezekben a vonatkozásban tehát közművelődési jellegű igényekkel keresi fel a könyvtárat. Az egyetemi hallgatók a tanulmányaikhoz szükséges irodalmon kívül általános művelődési szándékból is kérnek olvasmányokat. Végül figyelembe kell venni az egyetemi adminisztratív-technikai személyzet olvasási igényét is, mely általában ugyancsak közművelődési jellegű. Tehát az egyetemi könyvtáraknak az alapvető tudományos és oktatási funkcióik mellett — nem elsődrendű, de nem is elhanyagolható feladatként — közművelődési könyvtári szerepkört is be kell tölteniük. Ilyenirányú tevékenységükhöz nyilvánvalóan nagy segítséget nyújthat a szabadpolcos kölcsönzési forma.

2. A miskolci egyetemen a sajátos helyi körülmények ugyancsak hozzájárultak a szabadpolc bevezetéséhez: az egyetem itt a belvárostól viszonylag távol eső önálló települést is jelent, ahol — egyetlen könyvtárként — a területi funkció ellátása szintén növeli az egyetemi könyvtár közművelődési részfeladatait.

3. De véleményünk és tapasztalataink szerint az alapvető egyetemi könyvtári funkciók ellátása szempontjából is számításba vehető a szabadpolcos kölcsönzés. Ugyanis az olvasótábor zömét alkotó egyetemi hallgatók szakkönyvigénye elsősorban a tankönyvekre és kéziköny-

vekre szorítkozik, tehát viszonylag kevés művet ölel fel. A miskolci egyetem bányamérnöki karán — a példatárakat és az idegennyelvű szakszöveggyűjteményeket is beleértve — az 1962/63-as tanév I. félévére előírt tankönyv- és jegyzetanyag mintegy 80 kötetet jelentett. Az általánosan használt segédkönyvek, kézikönyvek száma szintén korlátozott. Az oktatási feladatok teljesítése tehát elsősorban viszonylag kevés mű nagy példányszámban történő beszerzését követeli meg. A nagyságrendi raktározási rendszer hosszadalmassá, nehézkessé teszi a kért könyvek előkeresését. A leggyakrabban igényelt tankönyvek és segédkönyvek szabadpolcra helyezésével tehát közvetlenül válik a könyvek kiválasztása, csökken a raktári munka és meggyorsul a kölcsönzés.

A könyvtár jelenlegi elhelyezési és berendezési viszonyai mellett nem volt könnyű a szabadpolcos kölcsönzés megindítása. A kölcsönző helyiségben előbb mintegy 35, majd a januári bővítés után 90 polcfolyóméteren helyeztük el a könyvanyagot a következő tagolásban: *műszaki tudományok, természettudományok, ideológia, közművelődési anyag*. Mivel egy-egy művet az olvasók gyakran az utolsó példányig kikölcsönöznek, és így egész polcok maradnak üresen, alkalomszerűen, a szabadpolcos részleg törzsanyagán kívül rövidebb időtartamra más műveket (például a kötelező irodalom könyveit) is elhelyezzük a szabadpolcon.

A SZABADPOLCOS KÖLCSÖNZÉSI MÓD ELSŐ EREDMÉNYEI

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a szabadpolcos kölcsönzés bevezetése a raktári keresés kiküszöbölése folytán megrövidítette a kölcsönzési időt. És az a körülmény, hogy a kölcsönzőpulttól néhány lépésnyire elhelyezett, változatos könyvanyagban szabadon böngészhetnek az olvasók, könnyebbé teszi a csúcsgorgalmi időszakokban elkerülhetetlen várakozást is. A színesebben, változatosabban összeállított közművelődési anyag pedig szinte önmagát propagálja, kiterjeszti az olvasók érdeklődési körét.

A szabadpolc hatása kimutatható a kölcsönzött könyvek forgalmának alakulásában is, elsősorban a közművelődési anyagban. Vessük csak össze az 1962. szeptemberétől decemberéig, illetve az 1963. januárjától áprilisáig terjedő időszakok forgalomemelkedési arányát 1962. I. félévének forgalmával.

A forgalom nemcsak abszolút számokban növekedett erőteljesen. Az 1961. szeptembertől 1962. áprilisig terjedő időszak forgalma 20 000 kötet, az 1962. szeptembertől 1963. áprilisig tartó időszaké pedig 30 000 kötet volt. (Ehhez járul még a folyóiratok forgalma is.) De a fejlődés üteme szintén gyorsulást mutat:

Időszak	A kölcsönzési forgalom emelkedésének aránya		
	összesen	a 8-as szakban	a 7,9-es szakokban
1962. I. félév (1961. I. félév=100)	141	139	174
1962. szept.—dec. (1961. szept.—dec.=100)	147	219	904
1963. jan.—ápr. (1962. jan.—ápr.=100)	146	193	951

A szabadpolc bevezetése óta ugrásszerűen megnőtt a közművelődési anyag olvasottsága. Különösképpen tanulságos az 1963. évi adatok vizsgálata. A vizsgaidőszak, diplomaterv-készítés, üzemi gyakorlatok meglassították ugyan a közművelődési anyag forgalomnövekedésének ütemét, de a 7-es és 9-es szakokban még gyorsult is a kereslet növekedése. A jelenség kézenfekvő magyarázata az, hogy

korábban a szabadpolcos közművelődési anyag szinte kizárólag szépirodalmi művekből állt, a januári bővítés során azonban az ismeretterjesztő anyag többszörösére növekedett, ami a választék, és így az olvasás differenciálódását is eredményezte. Mindez arra mutat, hogy a könyvpropaganda legeredményesebb eszköze maga a könyv, módszere pedig a szabadpolc bevezetése.

Az olvasók érdeklődési körének kiterjedése és az általános művelődésüket szolgáló könyvanyag forgalmának egyelőre még állandóan gyorsuló mértékű fellendülése azonban nem a könyvtár főfeladatait szolgáló műszaki és természettudományi irodalom rovására, hanem annak párhuzamos, bár kevésbé viharos fejlődése mellett ment végbe. A szabadpolc bevezetése óta eltelt 8 hónap alatt a műszaki irodalommal gyakorlatilag azonosítható 6-os szak forgalma az egy évvel korábbinak több mint másfélszeresére nőtt, és a természettudományi könyvekkel együtt a teljes könyvforgalomnak mintegy felét alkotja. Havi kölcsönzési átlaga ebben az évben megközelíti az 1400, az 5-ös szakkal együtt pedig a 2100 kötetet. Végeredményben tehát a szabadpolc elősegíti mind az egyetemi könyvtár főfunkciójának, mind pedig a járulékos, de el nem hanyagolható közművelődési jellegű feladatának jobb ellátását.

Nagy Ernő

Tömör raktár az Országos Műszaki Könyvtárban

Könyvtáraink nagy része súlyos helyhiánnyal küszködik. A szakirodalomból, külföldi tapasztalatokból tudjuk, hogy a nehézségek leküzdéséhez jó segítséget nyújthat a tömör raktár is, az a raktározási mód, amelynél a kettős állványok szorosan egymás mellett állanak és közöttük szabad folyosó csak az állványok mozgatása révén nyerhető. Így az egy helyiségben raktározható könyvek mennyiségét az eredetinek két-, két és félszeresére lehet növelni.

Hazánkban először a Gorkij Könyvtárban készültek ilyen állványok. Az idén pedig az Országos Műszaki Könyvtár állványoztatott be így egy 14 × 5,6 méter alapterületű folyóiratraktárt, amelyet április óta használ is.

A raktár közepén rögzített állvány van, tőle jobbra és balra 8—8 mozgatható állvány sorakozik. Hosszuk 4,7 méter, mélységük (kettős polc!) 52 cm. Kerekeik a betonpadlózatba mélyített, vassal bélelt, vályúszerű sinen mozognak. Ugyancsak

mélyítve, az állványok közepe alatt végtelen lánc van kifeszítve, s ezt egy 1 lóerős motor mozgatja. Minden állvány mellett kapcsolókart láthatunk, ennek jobbra vagy balra nyomásakor a végtelen láncba húzóhorog kapaszkodik, amely az állványokat mozgatja. Köztük 80 cm széles köz nyílik, a kinyílás ideje 17 másodperc. Az állványok kézzel, a motor bekapcsolása nélkül nem mozgathatók.

A berendezést a Magyar Hajó és Darugár készítette Brenner mérnök tervei alapján. Prototípusnak szánták, hogy a későbbi szállításoknál az itt észlelt hiányosságokat, hibákat elkerülhessék. A könyvtár dolgozója a használat során már eddig is több hibára hívták fel a figyelmet. Különösen a vályút nem tartják megfelelőnek, amelyben a kerekek mozognak. Ugyanis a vályúba kerülő kis szilárd részecskék (betontörmelék és egyebek) már többször okoztak üzembizavart. A padlóból kiemelkedő sín esetén ez elkerülhető lenne. (V. M.)

KÖNYVTÁROSOK – KÖNYVTERJESZTŐK EGYÜTTMŰKÖDÉSE FALUN

Hozzászólás Varga Sándor cikkéhez

Talán ott kezdeném hozzászólásomat, ahol Varga Sándor befejezte: „A falusi könyvtári és könyvterjesztési forgalom növelése nyilvánvalóan nem a falusi könyvtárosok, könyvterjesztők „privát ügye”. Világosan látnunk kell azonban: mégiscsak jórészt e két szerv dolgozói és erők összefogásán múlik, hogy a falusi könyvkultúra terjesztésének fehér foltjai mikor tűnnek el végképpen.”

Cikkének olvasása közben munkatársaimmal együtt arra a megállapodásra jutottunk, hogy a falusi könyvkultúra ügyének és talán a cikknek is jobb lett volna, ha a fentiekkel kezd el, a közös gondok és problémák nyugodt mérlegelésével, az együttműködés lehetőségeinek feltárásával folytatja és fejezi be írását. Mert sokféle módon lehet teremteni a falusi könyvkultúra terjesztésével foglalkozó két szerv, a könyvtár és a könyvterjesztés együttműködését, csak éppen Varga Sándor módszerét alkalmazva nem. Mert írása alapján azt lehetne vélni, hogy a falusi könyvtári és könyvterjesztői munka, egyszóval a falusi könyvkultúra összehangolása és összekapcsolása érdekében hiába hoznak meg minden áldozatot a könyvterjesztéssel foglalkozó szervek, hiszen minden jószándék megfeneklik a könyvtárügy vezetőin, akik nemcsak nem támogatják az igaz ügyet, hanem aggodalmaik hangoztatásával még a falusi pedagógusokat és könyvtárosokat is elijeszítik az együttműködéstől. A *könyvtáros* c. folyóirat pedig szinte lebeszéli a könyvtárosokat a könyvterjesztés segítéséről. Vizsgáljuk meg a valóságos helyzetet a könyvtárosok szemével:

A könyvtárügy országos vezetőinek álláspontját világosan leszögezik a könyvtári munka 1962/63. évi feladatait meghatározó irányelvek. Ezekből Varga Sándor is idéz, de később ellentmondásba keveredik önmagával. Tóth Árpád „Házikönyvtár–közkönyvtár” c. cikkében — nagyon helyes elvi alapról kiindulva — jól fejtette ki a két könyvtartási formának egymást segítő és kiegészítő szerepét. Az általa felvetett gondolatokat — melyek alapul szolgálhatnak az együttműködéshez — éppen továbbfejleszteni, megvalósításuk feltételeit és akadályait feltárni lenne helyes, nem pedig az egészségtelen rivalizálás színvonalára süllyeszteni ezt a nagyon fontos gondolatkört. Gondolom, *A könyvtáros* c. folyóiratot sem kell megvédeni, hiszen nem két cikk kiragadott részletei jellemeznek egy folyóiratot. Az talán inkább, hogy helyet adott Varga Sándor — nem éppen az együttműködést segítő — cikkének.

Nézzük meg inkább azt, hogy mi van vidéken, ahol az együttműködés helyes gondolatai aprópénzre váltódnak. A mi megyénkben például a falusi könyvterjesztés és a könyvtári munka együttműködésének egészen pozitív feltételei teremődtek meg az elmúlt egy-két esztendőben. Nem állítom azt, hogy ez vita nélkül valósult meg. Azt sem, hogy most nem vitatkozunk elég sokat, csak ezt valahogyan másképpen csináljuk. Megállapodtunk abban, hogy a kiindulási alap mindenkor a közös cél, az emberek kulturális nevelése lesz. Ennek érdekében mindent meg kell tenni a hathatós együttműködés megteremtésére. De megértettük azt is, hogy le kell győznünk magunkban és másokban egy csomó meggyökeresedett előítéletet, tehát nem lehetünk egymással szemben türelmetlenek.

Nincs semmi kifogásunk az ellen, hogy a falusi könyvtárosok könyvbizományosok is legyenek. Nem egy példa bizonyítja, hogy e két munka összekapcsolása nem rossz. Berhidán például *Mátyás István* már nagyon régen könyvbizományos, felesége pedig 2 éve könyvtáros, és mindkét munkát nagyon jól végzik. Tudnék más példákat is felhozni arra, hogy a könyvtári és könyvterjesztői munka egy személy (vagy család!) kezében egyáltalán nem akadályozza, sőt nagyon jól segíti egymást. Persze előfordult ennek ellenkezője is: amikor a könyvbizományosság mellett háttérbe szorult a könyvtári munka, sőt a bizományos címére eladási célra érkező könyveket a könyvtár vette meg, így azután sok könyvtári használatra nem alkalmas, fűzött, sőt tartalmilag sem nagyon javasolt (pl. a Bagoly sorozat kötetei) könyv került a könyvtárba. Az ilyen jelenségek ellen mindig határozottan és következetesen fellépünk, de nem vonjuk le azt a következtetést, hogy az együttműködés ilyen formája rossz. Csak éppen a járási könyvtár javaslatától, illetve hozzájárulásától tesszük függővé, hogy egy falusi könyvtáros vállalhatja-e a két feladat együttes végzését. Természetesnek tartjuk, hogy a szervezettebb és fejlettebb, valamint a könyvkultúra terjesztésében felkészültebb könyvtárügy segítsen az elmaradottabb könyvterjesztésnek. Nagyon szívesen tanítjuk a könyvterjesztőket „áruismeretre”, de szerintem nagyon helytelen dolog lenne az összekapcsolást gépiesen alkalmazni és a könyvterjesztést a könyvtárügyre mechanikusan ráépíteni csak azért, mert az egyik fejlettebb, a másik elmaradottabb, füg-

getlenül attól, hogy az egyesítésnek megvannak-e a feltételei. Gondolom, senki nem kívánja, hogy mi vállaljuk el a falusi könyvterjesztés feladatait, hiszen van a saját portánkon is éppen elég tennivaló.

Nem lehet az együttműködés alapja az sem, hogy mi átvegyük a könyvtárak részére a földművesszövetkezetek elfekvő könyvanyagát. Megvan az oka, hogy miért akarunk minden könyvbeszerzési összeget lehetőleg a Könyvtárellátónál elvásárolni. Erthető, hogy fellépünk az ellen, ha egy járási népművelési felügyelő a községi tanácsokat a földművesszövetkezeteknél történő vásárlásra biztatja azért, mert a felesége irányítja a járási könyvterjesztői munkát. És azért is harcolunk, hogy a földművesszövetkezetektől kapott könyvtári támogatás ellenében ne azokat a könyveket kelljen megvásárolnunk, amelyek éppen rendelkezésre állanak, hanem — jobb elosztási gyakorlat kialakítása után — azokat, amelyekre a könyvtáraknak szükségük van.

A nehézségeket nem lehet azzal magyarázni, hogy a falusi könyvterjesztés a földművesszövetkezeti mozgalomnak nem valami hasznosothajtó vállalkozása.

Ismételten hangsúlyozni kívánom: mi könyvtárosok nagyon szívesen működünk együtt a földművesszövetkezetekkel a falusi könyvkultúra fellendítésében. Az együttműködés közös érdek. Az együttműködésnek azonban csak a kölcsönös bizalom, megértés és jószándék lehet az alapja. Nekünk is határozottabban kell fellépnünk a könyvterjesztői munkával szemben megnyilvánuló bizalmatlanság, az e munkában csak áru és vásárló közötti viszonyt látó szemlélet ellen. Ugyanakkor a könyvterjesztők is harcoljanak következetesen az egyoldalú árusítási szemlélet ellen, „legyen szívük” nevelői munkát végezni és hosszabb lejáratú befektetéseket tenni. Mindez nagyon fontos ahhoz, hogy helyesen lássuk az „éremnek” mindkét oldalát.

Varga Béla

Válasz a „A Könyvtáros”-nak

A Könyvtáros című folyóirat áprilisi számában „Művelődési otthonok és könyvtárak” címmel cikk jelent meg, amely a pesterzsébeti Vasas Művelődési Ház könyvtárával is foglalkozik.

„Véletlen, hogy a pesterzsébeti munkás Művelődési Házban, az országos hírű Csiliben a kopottság, elavultság benyomását kelti a zártpolcos könyvtár, miközben az épület szakköri szobákkal gazdagon ellátott, gyönyörű új szárnyat kapott?” — írja a cikk szerzője, majd megemlíti, hogy a „Munka” című lap legutóbbi számában megjelent beszámoló, amely a Vasas Művelődési Házzal foglalkozik „egyetlen szóval sem utal a 16 000 kötetes könyvtár létezésére, melyből mégiscsak 1100 ember jut rendszeres szellemi táplálékhoz”. Ez is véletlen, avagy egyszerűen feledékenységre lenne? — kérdezi a cikk írója.

Nem történt véletlen, mégkevésbé feledékenység. Művelődési házunk könyvtárának jelenlegi helyzetével valóban nem sokat dicsekedhetünk. Ez azonban koránt sem jelenti azt, hogy „mostohagyerekként” kézelnénk a könyvtár ügyét. Ezt bizonyítja az is, hogy a közelmúltban új olvasóhelyiséget rendeztünk be a könyvtárban, ahol kényelmes, barátság-

gos környezetben válogathatnak, böngészhetnek a könyvtár látogatói. Ez azonban — jól tudjuk — kevés. Tisztában vagyunk azzal, hogy a könyvtár jelenlegi elhelyezése nem a legszerencsésebb, a zártpolcos rendszer elavult és megnehezíti a válogatást, a korszerű olvasószolgálatot. Hosszabb ideje foglalkozunk azzal a tervvel, hogy könyvtárunk helyiségeit kibővítsük, szabadpolcos rendszerűvé alakítsuk át, újabb helyiségek hozzáadásával, s így a könyvtár alapterülete a jelenleginek több mint kétszeresére növekedne. Ez azonban elsősorban — pénzkérdés. Művelődési házunk bővítése, korszerűsítése több ütemben folyik, s a nemrég megnyílt új épületben azoknak a szakköröknek, tanfolyamoknak kellett a legsürgősebben helyet biztosítani, amelyek enélkül teljesen megbénultak volna. Ez volt a legégetőbb probléma, s ezért ezt kívántuk elsőnek megoldani.

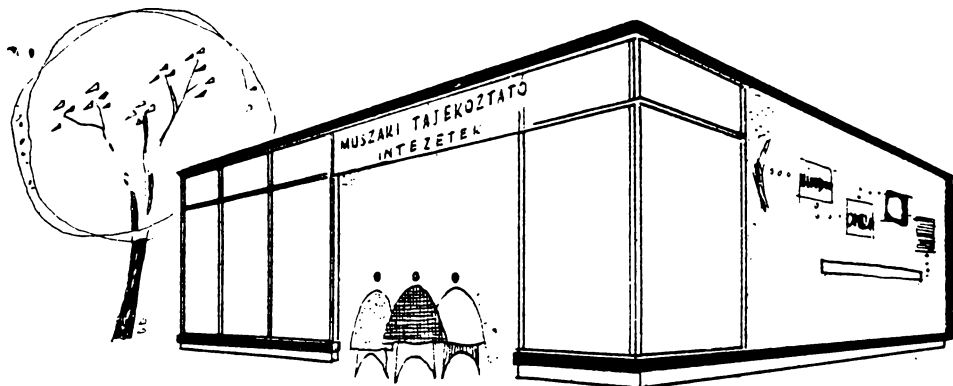
A könyvtár bővítésére — terveink szerint — most kerül majd sor. Ennek azonban megvannak a pénzügyi és technikai feltételei, melyek megteremtése nem könnyű feladat, s nem egyedül a művelődési házon múlik.

A CSILI
szerkesztősége

Megelégedéssel vesszük tudomásul, hogy a Csili vezetősége maga sem tartja egészségesnek a könyvtár jelenlegi helyzetét, és napirendre tűzte az elmaradottság felszámolását. Örülünk, hogy sürgető megjegyzéseink nem voltak hiabavalóak, és remélhetőleg nem sokára részt vehetünk a Csili újjáalakított, e nagyhírű intézményhez méltó könyvtárának felavatásán.

A KÖNYVTÁROS SZERKESZTŐSÉGE

A műszaki tájékoztató intézetek pavilonja a nemzetközi vásáron

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, a Kohó- és Gépipari Minisztérium Műszaki Tájékoztató és Propaganda Intézete, az Építésügyi Dokumentációs Iroda és a Nehézipari Minisztérium Műszaki Dokumentációs és Fordító Irodája az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság irányításával közös pavilonban mutatag be tevékenységét a Budapesti Nemzetközi Vásáron.

A műszaki tájékoztató intézetek pavilonja a vásár egyik legforgalmasabb helyén került felállításra.

Zentai Béla, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság tagja a sajtóértekezleten abban jelölte meg a kiállítás célját, hogy a vásáron mindig nagy számban megjelenő műszakiak végre felismerhesék a műszaki dokumentációs szolgáltatban az új módszerek, az új eljárások megismerésének forrását. Ezt a célkitűzést a műszaki tájékoztató intézetek elérték, mert ezer és ezer műszaki szakember ismerkedhetett meg a műszaki tájékoztatás lényegével, a különböző dokumentációs szolgáltatásokkal, sőt a helyszínen kiadott kérdőívek segítségével csaknem 3000 dolgozó kapott, illetve kap folyamatosan szakirodalmi összeállítást a munkája során felmerült — és a kérdőíveken rögzített — több mint 5000 problémára.

Erdemes egy kicsit közelebről megvizsgálni a vásár időtartamára megszervezett, díjtalan szakirodalmi tájékoztatói igényeket.

A beérkezett kutatási igények 66%-a felsőfokú, 25%-a középfokú és 9%-a alsófokú volt. Legtöbbben gépészeti témára kértek irodalomkutatást (kb. 22%, ezt követte a mérés- és műszer-téma (13,6%), a vegyipar (11%), majd az energia, híradástechnika, elektrotechnika, közleke-

dés, üzemgazdaság, üzemszervezés, kohászat, textilipar, fa- és bőripar, bányászat és az élelmiszeripar következett.

A vásári kérdőívek feldolgozásának leginkább elgondolkozató tapasztalata az, hogy a kérdőívek kitöltőinek több mint 70%-a még soha nem kért szakirodalmi tájékoztatást, tehát nem ismerte a dokumentáció-adta lehetőségeket. Ez a tény feladatokat ró a műszaki tájékoztató intézetekre külön-külön és együttesen is. A műszaki dokumentáció propagálása mind-ezideig — sajnos — elhanyagolt terület volt. Pedig a tapasztalatok azt mutatják, hogy van igény a dokumentációra, és ha a műszakiak megismerik a dokumentáció adta lehetőségeket, egyre többen fognak élni velük.

A vásár tartama alatt szervezett díjtalan irodalomkutatási akció propagandajellegű volt, és hatalmas összeget emésztett fel. A jövőben azonban a vállalatoknak, üzemeknek, kutató intézeteknek kell megtalálniuk a módját, anyagi fedezetét annak, hogy dolgozóik a munkájukhoz szükséges irodalomkutatásokat és egyéb dokumentációs szolgáltatásokat nagyobb mértékben vehessék igénybe.

A szocialista államok — köztük Magyarország is — felismerve a műszaki tájékoztatás nagy lehetőségét, már hosszú évekkel ezelőtt kiépítette a műszaki dokumentáció különféle szervezeteit. Korábban a dokumentáció főleg a tudomány dolgozóinak volt a támogatója, de ma már szolgáltatásaival a fejlesztést, tervezést, szerkesztést és a termelést is segíti.

Reméljük, hogy a vásár tapasztalatait a tájékoztató intézetek további munkájukban gyümölcsöztetni tudják, és nagyobb súlyt fektetnek a műszaki tájékoztatás, a dokumentáció népszerűsítésére.

Pap János

Az 1936. évi ipari vásár könyv- és dokumentációs kiállítása

Méltán aratott nagy sikert az idei Budapesti Nemzetközi Vásáron a műszaki tájékoztató intézetek pavilonja.

Az érdekes kezdeményezés kapcsán azonban hadd emlékeztessünk a 27 évvel ezelőtti hasonló könyvtári és dokumentációs kiállításra is.

Káplány Géza, a Technológiai Könyvtár (a mai Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ elődje) egykori nagynevű vezetője s a hazai műszaki dokumentáció fáradhatatlan, jeles úttörője 1923-ban került a könyvtár élére. A könyvtár átszervezését, korszerűsítését több mint egy évtizedig tartó szívós munkával hajtotta végre. Káplány világosan felismerte, hogy „az iparnak a műszaki tudományokkal való szoros kapcsolata s az alkalmazott tudományoknak az ipar fejlődésére vonatkozó jelentősége... olyanira kétségtelen, miszerint elmondhatni, hogy az ipar e tudományok segítségével nélkülözhetetlenül egy lépést sem tehet előre”. (Könyvtárak korszerű rendezése. I. k. 156. old.) Káplány elgondolása szerint a Technológiai Könyvtárt „Országos Ipari, Műszaki és Gazdasági Könyvtár” címmel „műszaki irányú szakirodalmi és forráskutató központtá”, „iparfejlesztési központtá”, „műszaki dokumentációs központtá” kell kiépíteni „országos közgazdasági érdekből”. (Műszaki Bibliográfiai Közlemények, 1936. és 1938. évfolyama.)

Egondolatok jegyében Káplány a maga korában merész cselekvésre határozta el magát: propaganda-pavilon létesített az 1936. évi Budapesti Nemzetközi Vásáron. A Műszaki Bibliográfiai Közlemények 1936. évfolyamában (14. és 15. füzet) részletesebb adatokat találunk e kezdeményezés körülményeiről.

A Technológiai Könyvtár szolgáltatóinak propagálásával Káplány azt szeretne volna elérni, hogy a „legteljesebb nyilvánosságot keresse” s ezáltal „a hazai gyáripari vállalatok figyelmét a könyvtárra irányítsa” és hogy „a könyvtár országos ipari szakönyvtár jellegét, a hasonló szakkönyvtárt teljesen nélkülöző vidék előtt is hangzottassa”. Káplány tevényt felkarolta az ő kezdeményezésére alakult „Technológiai Könyvtár Barátainak Egyesülete”, és így módon az egyesületi tagok — mérnökök és ipari szakmunkások — társadalmi közreműködése is elősegítette a hazai könyvtártörténetben első, ilyen jellegű, ipari-vásári könyvtári és dokumentációs kiállítás létrejöttét a „Tudomány a magyar ipar szolgálatában” megjelölésű pavilonban.

A könyvtár rendelkezésére mintegy hat méter hosszú falfelület állt, erre tabló került, melynek középső, felső részén a könyvtár névtáblája volt, alatta két grafikon mutatta be a Technológiai Könyvtár használatának nagyarányú növekedését. „Igen jó hatást keltett” a négy hatalmas tábla is, amelyen a könyvtárba járó kurrens külföldi szakfolyóiratok sokszínű fedőlapjai voltak „felmontírozva”. A kiállítást kétoldalt két vitrin zárta le, amelyben értékes, szép szakönyveket mutatott be a könyvtár.

E kiállítás keretében Káplány ékesen hirdette, hogy a „dokumentáció világmozgalma” előtt hazánkban is meg kell nyitni a kapukat.

Azóta közel három évtized telt el s mindaz, amiről Káplány még csak terveket szőtt, ma már olyan valóság, amely értékes módon járul hozzá a hazai műszaki fejlesztés nagy feladataihoz.

T o m b o r T i b o r

Szocialista brigád alakult a Debreceni Városi Könyvtárban

A Debreceni Városi Könyvtárban működő szakszervezeti csoport ez év márciusában olyan kollektíva megalakítását kezdeményezte, melynek célja a „szocialista brigád” cím elnyerése.

A brigád vállalásai között a szakmai és általános műveltség emelésén, a jó közösség kialakításán kívül a hálózati munka megjavítására, a könyvbarátmozgalom fellendítésére, valamint az állományvédelemre és az olvasószolgálati tevékenység színvonalasabbá tételére vonatkozó pontok szerepelnek.

A brigád munkáját minden hónapban a fiókkönyvtárosok továbbképzésén tárgyalják meg, ahol megbeszélik a következő hónap programját is.

A Közalkalmazottak Szakszervezetének debreceni városi tanácsi alapszervein belül már dolgoznak szocialista brigádok, s a közöttük folyó versenyben most a könyvtárak is bekapcsolódtak. (T. J.)

Felolvasó verseny gyermekek részére

A Német Szövetségi Köztársaságban igen kedvelik a felolvasó versenyeket, melyeket kitűnő módszernek tartanak arra, hogy a gyermekeknek a jó könyvek iránti érdeklődését felébredjék és fokozzák. Országos viszonylatban 1959-ben rendezték az első ilyen vetélkedőt, idén kerül sor — egyre fokozódó érdeklődés mellett — az ötödikre.

Érdekes megkötés, hogy a versenyen csak egy korosztály vehet részt, a tizenkét évesek, azaz pontosabban azok, akik a húsvét és pünkösöd közti időben be vannak iratva az elemi iskola 6. osztályába, illetve a középiskola vagy az ún. felsőbb iskola 2. osztályába. (A felsőbb iskola a mi régi nyolcosztályos gimnáziumunknak felel meg, a középiskola pedig az elemi iskola alsó négy osztályán alapuló, gyakorlati ismereteket tanító iskolatípus.) A korosztály kiválasztását azzal indokolják, hogy a gyermek először a mechanikus-technikai olvasókészséget sajátítja el, még a tizedik életév előtt, a logikai olvasókészség kifejlődése nagyjából a tizenkettedik évben fejeződik be, s ekkor kezdődik az esztétikai olvasókészség kialakulása, tehát ez a legalkalmasabb idő arra, hogy a fejlődést felolvasó versennyel segítsék elő.

A versenyen a gyerekek kedvenc könyvükből olvasnak fel egy-egy részletet. Az erre fordítható idő 3—5 perc. Előtte megnevezik a szerzőt, címet, s egy-két mondatban ismertetik a könyv tartalmát, hogy a kiválasztott szemelvény a hallgatók előtt érthető legyen.

A versenynek különböző fokozatai vannak. Az első minden év május havában az osztályokban és iskolákban játszódik le. Az iskolagyőztesek a nyári hónapokban körzeti és városi versenyeken találkoznak, ezek győztesei pedig október 10—31-e közt a tartományi versenyeken. A tizenegy tartományi első helyezett között november 8-án dől el, hogy ki az ország legjobb felolvasója. (Az NSZK tíz tartományra oszlik, s ehhez csatlakozik Nyugat-Berlin.) A győztesek mindegyik fokozaton könyvjutalomban részesülnek.

A helyi és tartományi döntőket a polgármester, ismert író, vagy más, az ifjúság körében népszerű személy nyitja meg. Meghívják rá a szülőket, tanárokat, osztálytársakon kívül a rádió, sajtó képviselőit is. A műsort gyakran egy-egy szavalattal, zeneszámmal teszik változatosabbá. A cél az, hogy a rendezvény az olvasás ünnepevé váljék. Az országos döntőnek azáltal alkarnak ünnepélyes hangulatot adni, hogy egészen zárt körben, kevés hallgató előtt a frankfurti Goethe-ház kertjében tartják.

A rendező nem valamelyik művelődésügyi tanács vagy állami hivatal, hanem a német könyvkereskedelem egyesülete, a *Börsenverein des Deutschen Buchhandels*. (Most folynak a tárgyalások, hogy jövőre ne vegye-e át ezt a feladatot valamelyik iskolai vagy kulturális szervezet.) A szervezés munkájába és a felolvasások pontosításába azután bekapcsolódhat mindenki, aki szívügyének érzi az ifjúsági irodalmat, például a tanítók, tanárok, iskolai tanácsok, gyermekgondozással foglalkozó hivatalok, könyvkereskedők, könyvtárosok (az utóbbiak feltűnően kis számban!). Az 1962. évi országos döntő hat tagú zsűrije például a következőkből alakult meg: egy tanügyi tanácsos, a rádió nevelési osztályának vezetője, egy könyvkereskedő, egy könyvtárigazgató, az egyik kiadóvállalat eladási osztályának vezetője és a vakok szövetségének megbízottja. Az utóbbi zsűritagsága azt hangsúlyozza, hogy a lényeg a felolvasáson van, nem pedig a versenyző külső megjelenésén vagy esetleges gesztikulálásán.

A teljesítmények értékelése, a pontozás általában azonos alapelvek szerint történik mindegyik fokozatban. Három szempontot vesznek figyelembe. A legfontosabb természetesen a felolvasás milyensége, a tiszta kiejtés, a könyv hangulatát érzékeltető hangsúlyozás, a könyvvel való belső azonosulás. Az egyik tartományi döntőn például előírták, hogy a felolvasás olyan természetű legyen, mintha a versenyző barátainak, testvéreinek olvasna fel. Másodsorban azt nézik, hogy a kiválasztott szöveg valóban értékes és jó könyvből származik-e, illik-e a felolvasó egyéniségéhez. Harmadik szempontként — különösen a tartományi és országos döntőkön — az után érdeklődnek, hogy a gyerek mennyit tud a szerzőről, ismer-e hasonló műveket.

A verseny jelszava: „A felolvasás örömet okoz.” A tanítók, tanárok véleménye szerint ez így is van. Nagy öröm a gyermek számára, ha kedvenc könyvét másokkal is megismertetheti. Ezzel magyarázható, hogy a résztvevők száma évről évre emelkedik — az utolsó évben például 20%-kal —, és 1962-ben megközelítette a 240 000-t. Vannak körzetek, ahol a tanulók 90%-a nevezett be a versenybe.

A felolvasó verseny első fordulója az osztályokban történik, a tanítási idő alatt. Igaz, hogy ez az irodalom tanítására fordítandó időből egy-két órát elvon, amit azon-

ban pótol az irodalmi képzés elmélyítése révén. Az alapos összeszedettséget követelő felolvasás a legjobb módszer a figyelmes olvasás megtanulására és a stílus finomságainak átérzésére. Ezzel kapcsolatban utalok az öreg Goethe egyik nyilatkozatára: „Az emberek nem tudják, hogy mennyi időbe és fáradságba kerül az olvasás megtanulása. Én nyolcvan évet fordítottam rá, és még most sem mondhatom, hogy a célnál vagyok.”

Gondoljunk arra is, hogy a felolvasás igen jó eszköz a tiszta, helyes, világos kiejtés elsajátítására. (Az egyetemi hallgatók közt nálunk is rendeztek „szép magyar kiejtés”-versenyt.)

A nyugatnémet felolvasó versenyek a legnagyobb eredményt falun érték el. Hatásukra a gyerekek az addiginél sokkal többet beszélgetnek olvasmányaikról, nőtt a könyvvásárlók száma, jóval több látogatójuk lett a könyvtáraknak.

Az a meggyőződésem, hogy nálunk is be kellene vezetni valamilyen formában a felolvasásokat. Lehet a nyugatnémet példa nyomán versenyeket rendezni, de igen jó szolgálatot tehet a József Attila-olvasómozgalom tartalmasabbá, változatosabbá tételére is. Utóbbi esetben az olvasmányokról való beszámolókat lehetne összekötni jellemző szemelvények felolvasásával.

Az első kísérleteket ott érdemes megtenni, ahol eddig is a legtöbbet olvastak fel, vagyis falun. Hány család él még ma is, ahol a legállandóbb kulturális élményt az iskolásgyerekek esti felolvasása jelenti. Emeljük ezeknek a felolvasásoknak a színvonalát, szerezzünk új barátokat a jó olvasmányoknak, erősítsük meg fiatalnak-öregnek a könyvvel való kapcsolatát, rendezzük meg az olvasás ünnepét!

Vértesy Miklós

Könyvtárügyi előadások

Hosszú szünet után ismét megkezdte működését a Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin Köre. Újra szervezi tagságát, bel- és külföldi tanulmányutakat tervez, május 22-én pedig a Kossuth Klubban vitadélutánt rendezett. A vitaindító előadást *Vadász Ferencné*, a KMK oktatási osztályának vezetője tartotta *A könyvtárosképző szaktanfolyamok problémái és jövője* címmel. Beszámolt a képesítési rendelettel kapcsolatos feladatokról, a középfokú tanfolyamok kérdéseiről. Noha a képzés egységes, az óráknak kb. ötödrészeben a közművelődési, a társadalomtudományi, a műszaki-természettudományi és az orvosi hálózathoz tartozó könyvtárosok különböző tárgyakat hallgatnak, pl. az orvosi könyvtárakban dolgozók orvosi terminológiát is.

A számos hozzászóló közül *Dobos Piroksa* szóvátette, hogy a gyermekkönyvtárosok részére nincs külön képzés, holott itt egészen mások a követelmények, körülmények, katalógusok, és más az olvasószolgálat. Felvetette azt a kérdést is, hogy a két és fél évi képzés után a legjobbak hol tanulhatnak tovább. Iratkozzanak be az egyetem könyvtáros szakára, s ott hat évig részben ugyanazokat a tárgyakat hallgassák újból? *Simon Mária Anna* (MTA Könyvtára) a dokumentálók képzését sürgette.

A Közalkalmazottak Szakszervezete által rendezett *budapesti könyvtárosok akadémiajának* ez évi utolsó előadását május 30-án *dr. Láng Imre*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztályának h. vezetője tartotta. Azokat a legfontosabb feladatokat ismertette, amelyek tudományos könyvtáraink számára az MSZMP VIII. kongresszusának határozataiból adódtak. Célunk, mondotta, a szocializmus gazdasági fejlődése, a szocialista tudat kialakítása. A tudományos és szakkönyvtárak fűzzék az eddiginél lényegesen szorosabbra kapcsolataikat a népgazdaság és kultúra azon területeivel, amelyeknek szükségük van a dokumentációs szolgáltatásokra. A kezdeményező lépéseket a könyvtáraknak kell megtenniük. Ne várják, hogy az olvasók jelentkezzenek igényekkel, hanem ezeket előre mérjék fel. Ilyenre jó példát láttunk az elmúlt évben, amikor több tárca területén megállapították a műszaki dokumentációs igényeket. A felettes szerveket és az ellátandó területet részletesen tájékoztassák arról, hogy mit tudnak nyújtani számukra. A tudomány így közvetlen termelő erővé válhat. A könyvtárak fokozzák egymás közt tapasztalatcserejüket, együttműködésüket. A könyvtárügy egységes, az elszigetelten működő intézmények nem érhetnek el jó eredményeket. A párhuzamos helyi szolgáltatásoknak meg kell szűnniük. A könyvtárhálózatok teljes kiépítése után — fejezte be előadását *dr. Láng Imre* — a hálózatok együttműködését fogjuk megszervezni.

CZÓBEL ERNŐ

(1886—1953)

„Az irodalmi műveltséget közvetítő könyvtár a proletariátus osztályharcának egyik igen fontos eszköze lehet s ha nálunk ma még nem az: azzá kell tenni” — írta Czóbel Ernő 1918-ban a szakszervezeti könyvtárakról szólva *Könyvtári feladatok* című cikkében. A magyar-német szakos tanár, akinek marxista munkássága már 1906-tól, húszéves korától kezdve nyomon követhető, több írásában foglalkozott a szakszervezeti könyvtárak hivatásával, jelentőségével, szervezésének kérdéseivel. A *Tudás* című szociáldemokrata pártoktatási közlönyben sürgette e könyvtárak gyökeres és általános reformját, hogy rendszeres, céltudatos és nagyszabású elemeivé váljanak a munkásmozgalomnak. Nézetei frissek és ma is korszerűek.

Ebben az időben már előadások és pártlapok irányították ugyan a munkásság tudományos olvasmányait, de szépirodalmi olvasmányaiiban a munkásosztály még ki volt szolgáltatva a divat szeszélyeinek, a véletlennek, a magasrendűség álarcában hódító kispolgári ponyvairodalom csábí-

tásának. Pedig — mint Czóbel megállapította — „a szervezeti könyvtáraknak célja és hivatása nem kevesebb, mint az, hogy a szervezett munkásnak és családjának könyvszükségletét a lehető legmagasabbra fokozzák, döntő módon irányítsák és képesek legyenek azt akár egymaguk is teljesen kielégíteni”. Figyelemre méltó, hogy nyomós indokai között megemlíti a munkásnők nagyarányú betódulását is a szervezetekbe. — Aztán számos teendőt sorol fel: mindenekelőtt egységes szervezetet és irányítást, képzett könyvtárosokat követel, könyvtárvezetői tanácskozásokat, könyvtárügyi szaklapot sürget (bevált német és osztrák mintákat említ, például a lipcsei *Bibliothekart*, amely ma is él). Leszögezi, hogy a központosítás javítja a könyvbeszerzés és a feldolgozás minőségét, a könyvtári útmutatók, mintakatalógusok szakszerű szerkesztése pedig növeli a használhatóságot és az állomány kihasználtságát.

A *jó és rossz könyvtárjegyzékről* szóló cikkében kimondja: a katalógus hivatása az, hogy a munkást rendszeres olvasásra nevelje, útbaigazítsa a könyvtár tudatos használatában; feleljen meg — a pártirodalomhoz kapcsolódva — érdeklődésének és szükségleteinek, és ne kövesse szolgai módon az iskolai vagy könyvkereskedői szakcsoportosítást. A könyvjegyzékbe felveendőnek véli a folyóiratokban megjelent értékesebb tanulmányokat is, ha arról a tárgyról nincs önálló munka a könyvtárban. Szerinte a szépirodalomban nem ajánlatos az egyes műfajok csoportjába sorolva szétválasztani egy-egy szerző munkáit: azok együtt hagyandók, az egyes műfajokat inkább tájékoztató betűjel különböztesse meg; az idegen nevek kiejtését célszerű zárójelben megadni; a tudományos és politikai műveknél pedig fontos a kiadás éve is. A füzet vagy könyv alakú könyvjegyzékeknek különösen fontos kiegészítője a tárgy- és névmutató. Czóbel nyolc, nyomtatásban megjelent szakszervezeti könyvjegyzék elemzésével azt is bemutatja, hogy milyen a rossz katalógus. A pártvezetőség és a szaktanács feladataul tűzi ki a szakértelemmel elkészített mintakatalógus kiadását, és követendő példaként említi a Városi Könyvtár (ma: Szabó Ervin Könyvtár) fiókjainak jegyzékét, amelyet *Madzsar József* állított össze.

A Tanácsköztársaság idején Czóbel Ernő Bécsben volt magyar követ. Emiatt

az ellenforradalom hatalomra jutása után elítélték, majd azonnal internálták. Cse-refogolyként szabadult és került ki a Szovjetunióba 1922-ben, ahol ismert marxista bibliográfusi működése révén rögtön fontos működési területen alkalmazták: a Marx—Engels—Lenin Intézetben az úgynevezett német kabinet, vagyis a német tudományos szakkönyvtár munkatársa, majd igazgatója, később az egész intézet helyettes igazgatója lett. Tanárképző, egyetemi és főiskolai előadásokat tartott, az intézetben szakszemináriumokat vezetett (például a tizedes osztályozásról, katalógizálásról, a betűrendbe sorolásról). Közben korábbi magyar irodalomtörténeti és történelmi tanulmányait, műfordításait, mozgalmi cikkeit igen sok értékes marxista dolgozattal gyarapította, azonkívül összeállította Marx élettörténetét bibliográfiai adatokból (ez németül és oroszul jelent meg¹) és 1925-ben *Hajdu Pállal* együtt kiadta (németül) a Marxra, Engelsre és a marxizmusra vonatkozó bibliográfiáját², amely az orosz adatok kivételével 1914-től kezdve dolgozza fel

az irodalmat (mellékletében a Lassalle-ra vonatkozót is).

1947-ben tért vissza Budapestre, itt szüntelen munkában töltötte élete hátralevő részét 1953. július 17-én bekövetkezett haláláig. Munkája során rengeteg marxista szöveggondozáson kívül többek között ismertette a *Kommunista Kiáltvány* történetét és magyar nyelvű kiadásait³ is. A történelmi materializmus jegyében folytatott irodalmi működésén végigtekintve ne feledkezzünk meg számtalan, folyóiratokban, lapokban megjelent könyvismertetéséről sem, ifjúkori irodalomtörténeti tanulmányai közül pedig a könyvtárosokat különösen érdeklő, azóta is sokszor idézett, Heltai Gáspárról és a Heltai-nyomdáról szóló tanulmányairól.

A Czóbel Ernő halálának tizedik évfordulójára méltó megemlékezésésként szánt kötet, amelyet a Kossuth Könyvkiadó készít elő, munkásságának javát gyűjti egybe.

F a b ó I r m a

¹ Karl Marx. *Chronik seines Lebens in Einzeldaten*. Moskau, Marx—Engels Verl. 1934. VIII, 464 old. (Ua. oroszul.) — Itt említendő, hogy Engels életrajzát is megírta a Nagy Szovjet Enciklopédia 1934-ben megjelent 6. kötete számára; ez magyarul 1954-ben jelent meg: *Engels politikai tevékenységének fő szakaszai* címmel (104 old.).

² *Bibliographie. Die Literatur über Marx, Engels und über Marxismus seit Beginn des Weltkrieges*. (Mit Ausnahme der russischen.) Mit der Bellage Lassalle-Literatur derselben Periode. Frankfurt a/M, Marx—Engels Verlagsges. 1925. (Könyv. a Marx—Engels Archiv I. k. 475—549 old.-ról.)

³ *A Kommunista Kiáltvány magyarországi pályafutása*. Szabad Nép, 1948. febr. 15. — *A Kommunista Kiáltvány elmunkálatairól*. Új Szó, 1948. febr. 26. — *Adatok a Kommunista Kiáltvány történetéhez*. Társadalmi Szemle, 2(1948) 91—102. old. — *Időrendi adatok a Kommunista Szövetségének és a Kommunista Párt Kiáltványának történetéhez 1836—1848*. (Marx Károly—Engels Frigyes: *A Kommunista Kiáltvány*. Bp. 1948. Függelék. 175—199. old.)

A József Attila olvasómozgalom Veszprém megyei versenye

Veszprém megyében versenymozgalmat indított a KISZ megyei bizottsága, a megyei könyvtár és az SZMT megyei könyvtára a József Attila olvasómozgalom fel-
lendítésére. A verseny az ünnepi könyvhéttel lezárult. A jutalmak kiosztására a Révfülöpön rendezett könyvtáros továbbképzés befejezésekor került sor. Az eredmény a következő:

A KISZ megyei bizottságának 1000 forintos jutalmát a *Várpalotai Városi Könyvtár dolgozói nyerték*. A megyei könyvtár által községi könyvtárosok részére kitűzött díjakat *Tóth Dezső* dáka, *Wolmuth Frigyesné* badacsonytördemici és *Nagy Vilma* somlővecsei könyvtárosok kapták. A Szakszervezetek Megyei Tanácsának díjait a *várpalotai, péti és inotai* szakszervezeti könyvtárosok, továbbá

a *Pápai Textilgyár* és az *Uzsai Kőbánya* szakszervezeti könyvtárosai kapták.

Várpalota város területén 1749 fiatal nevezett be a mozgalomba, akik közül 1463 szerezte meg a jelvényt. Ebből 517 az arany, 407 ezüst és 539 bronz. 300 azoknak a fiataloknak a száma, akik a mozgalom révén lettek tagok a városi könyvtárban és a szakszervezeti könyvtárakban. A városi könyvtár dolgozói a mozgalom propagandájában jól összefogták a területen működő szakszervezeti könyvtárakat is.

A megyében az előző évi 9321-gyel szemben május 15-ig 13 937 fiatal vett részt a mozgalomban, akik közül 10 669 a könyvhétig eleget tett a követelményeknek. Különösen eredményes volt az állami és a szakszervezeti könyvtárak együttműködése a mozgalomban. (U. S.)

A helytörténeti kutatás és a könyvtárak

Az egész magyar történeztudományban mindig nagy eseménye a már hagyomány-szerűen, évről évre rendezett országos történeztudományi vándorgyűlés. Ebben az esztendőben a magyar történészek Keszthelyen tartották meg tanácskozásukat, amelyet a Magyar Történelmi Társulat, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, a Művelődésügyi Minisztérium és az Országos Pedagógiai Intézet hívott egybe. A háromnapos vándorgyűlés keretében a helytörténetírás időszzerű kérdéseit vitatta meg a Budapestről és az ország legkülönbözőbb vidékeiről egybesereglett mintegy 200 történész, akik a történettudomány kutatóintézeteiből (Történettudományi Intézet, Párttörténeti Intézet, Hadtörténeti Intézet), továbbá múzeumokból, levéltárakból, könyvtárakból és oktatási intézményekből verbuválódtak. Ezen kívül a tanácskozáson részt vett és felszólalt a Művelődésügyi Minisztérium múzeumi főosztályának vezetője, valamint a levéltári osztály helyettes vezetője is.

Az egyébként rendkívül hasznos és tartalmas tanácskozásokon sajnálatos módon nem vettek részt a könyvtárügy képviselői. Ugyanis a rendező szervek nem hívták meg a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztályát, és nyilván ezzel függ össze, hogy az egész magyar könyvtárhálózatot mindössze a Statisztikai Hivatal könyvtára képviselte.

A könyvtárak nemcsak a meghívásból maradtak ki, hanem Benda Kálmánnak, a Történettudományi Intézet főmunkatársának „A helytörténeti időszaki kiadványok helyzete” című referátumából is. E sorok írója, aki a TIT Pest megyei történelmi szakosztályának képviselőjeként vett részt a vándorgyűlésen, felszólalásában kénytelen volt megállapítani, hogy a vitaindító előadás teljes egészében mellőzte a könyvtárak, illetve a könyvtárosok tevékenységét és szerepét a helytörténetírással kapcsolatban és ezért szükségesnek tartotta az alábbi kiegészítéseket fűzni a referátumhoz:

Bár a múzeumi kiadványok mennyiségével a könyvtári kiadványok nem vehetik fel a versenyt, mégis helytelen figyelmen kívül hagyni a könyvtárakat az olyan átfogó jellegű összeállításból, mint a tanácskozás referátuma. Nemcsak azért helytelen ez, mert a beszámolóból hiányzó könyvtári évkönyvek és egyéb, helytörténeti jellegű kiadványok gazdagítják helytörténetírásunkat, hanem pusztán azért is, mert múzeum ugyan több van, mint levéltár, de könyvtár mindenütt van, a magyar könyvtárhálózat átszövi a vidéki városok és falvak ezreit. Ez a könyvtárhálózat lehetőséget nyújt arra — ami a múzeumok és levéltárak esetében nem lehetséges —, hogy könyvtárközi kölcsönzés formájában bármely, könyvtárral rendelkező falu helytörténeztudományát a kívánt periódikát vagy egyéb történeti irodalmat helyben megkaphassa.

Rátérve a könyvtárak helytörténeti vonatkozású tevékenységének inkább csak szemelvényes ismertetésére, hangsúlyoztam, hogy az egyes megyékben folyó helytörténeti munkálatokat az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács helyismereti albizottsága koordinálja. Ez az albizottság gondoskodik arról, hogy pl. a megyei sajtóbibliográfiák egységes szempontok alapján készüljenek. Így készült el pl. Somogy, Veszprém, Komárom megye sajtóbibliográfiája. Közvetlenül megjelenés előtt állnak a Békés, Borsod és Baranya megyei bibliográfiák, valamint Debrecen és Szeged városok periodikáinak bibliográfiái. Egyébként 1964-ig bezárólag minden megye kiadja sajtóbibliográfiáját, és folyamatban van a felszabadulás 20. évfordulója alkalmából egy nagyfontosságú mű elkészítése: 20 év cikkbibliográfiája a megyei sajtó tükrében. Akik a legújabb kor történetével foglalkoznak, azok tudják, hogy milyen nagy jelentőségű történeti forrásanyag a sajtó. — Külön lapra kívánkozik a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nagyszabású vállalkozása, a Budapest-történeti bibliográfia 6 kötete, amelyből 1963-ban napvilágot lát az első kötet.

Úgy látszik, hogy a helyismereti kutatás szakembereinek nincs is tudomásuk arról, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár mellett a megyei könyvtárak is szakcsoporthoz tartozó gyűjtői és feltárói a helyismereti forrásanyagok.

A könyvtári évkönyvekről szólva felhívtam a figyelmet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyveire, amelyek értékes cikkekkel tartalmazznak Budapest történetéről. A vidéki könyvtári évkönyvek közül kiállítás és színvonal tekintetében ki kell emelnünk a Somogy, Komárom és Veszprém megyei évkönyveket, amelyekben számos cikk foglalkozik a megyék történetével, illetve művelődéstörténetével, és e kiadványok minden esetben gazdag bibliográfiát is nyújtanak.

Benda Kálmán azt is vizsgálta referátumában, hogy kikből kerül ki a helytörténetírók tábora. Itt a munkafeltételekről szólva különösen a muzeológusok és levéltárosok problémáit taglalta, és megállapította azt, hogy a muzeológusokkal szemben sokkal kedvezőtlenebb a levéltárosok helyzete. Ennek kapcsán az előadó nem tett említést a könyvtárosokról, holott ami a kutatóidőt illeti, a leghátrányosabb elbí-

rálásban ők részesülnek, és sok esetben egyetlen kutatónap sem áll a könyvtárcs-történések rendelkezésére. Én magam is tanúsíthatom ezt a hátrányos megkülönböztetést. Ugyanis — bár a minisztérium könyvtári osztálya elfogadta történettudományi kutatási témáimat — az Országgyűlési Könyvtár igazgatója a könyvtári osztály javaslata ellenére sem járult hozzá a kutatónap engedélyezéséhez. Sőt, a kesztelyi történész vándorgyűlésre is csak az évi rendes szabadságidőm terhére tudtam elmenni!

Benda Kálmán a hozzászólásokra adott válaszában elismerte a referátum könyvtári vonatkozású hiányait és teljes egészében egyetérték e sorok írójának fent vázolt felszólalásával.

Vas Henrik, a Párttörténeti Intézet igazgatója, a helytörténeti vitaülés elnöke, zárszavában felhívta a jelenlevők figyelmét a közelgő nagy évfordulókra: a felszabadulás 20. a KMP megalakulásának és a Tanácsköztársaság kikiáltásának 45. évfordulójára. Úgy véljük, hogy ezeknek az évfordulóknak emlékeztetésétételéből a megyei könyvtárak is kiveszik részüket helyismereti gyűjtő és feltáró munkájukkal.

Dr. Vigh Károly

A Lajta-Hansági Állami Gazdaság szakszervezeti könyvtára

A Lajta-Hansági Állami Gazdaság központi MEDOSZ könyvtára egyike az ország legnagyobb mezőgazdasági üzemi könyvtárainak. A könyvtár vezetője a 68 éves Mécs Hermann, aki több mint tíz évig volt az állami gazdaság egyik kerületének főagronómusa. Jól ismeri a gazdaság dolgozóit, és most mint nyugdíjas a gazdaság központi könyvtárát vezeti.

Amikor néhány évvel ezelőtt több gazdaság összevonásával létrejött a csaknem 55 ezer holdas állami gazdaság, akkor létesítették a központi könyvtárát azzal a feladattal, hogy az üzemekbe kihelyezett 18 kölcsönzőhely folyamatosan ellássa könyvekkel a dolgozókat.

A Lajta-Hansági Állami Gazdaság megalakulásakor kb. 5500 kötet került a hegyeshalmi „József Attila” művelődési házban elhelyezett központi könyvtárba. Ma már azonban több mint 8500 kötet könyv képezi a könyvtár állományát. A központi könyvtárból 3—4000 kötet állandóan kint van az egyes üzemrészekben. Minden nagyobb majorban, tanyán van egy megbízott, aki az állami gazdaság dolgozója, és aki társadalmi munkában végzi a könyvek kölcsönzését a központi könyvtáros felügyelete mellett. Hetenként két alkalommal, szerdán és pén-

teken egész nap nyitva van a központi könyvtár, és ilyenkor 60—70 fő is látogatja. Az olvasók száma jelenleg 350 fő.

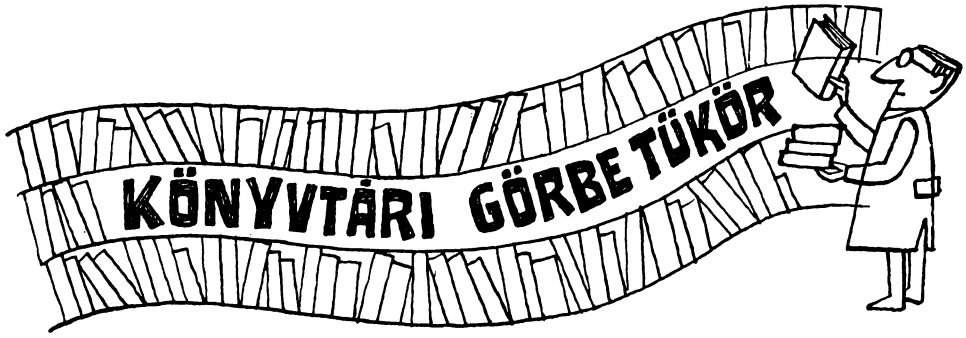
Az állami gazdaság vezetősége, párt-szervezete és a szakszervezet vezetői minden támogatást megadnak a könyvtár felszerelésének bővítéséhez, valamint a könyveknek az üzemi kölcsönzőhelyekre való kiszállításához. A gazdaság vezetősége 1963-ban 25 000 Ft-ot juttat könyvek beszerzésére.

Ma már a Mosonmagyaróvári Járási Könyvtár mellett a SZOT Győr-Sopron megyei könyvtárának vezetője is gyakori látogatásával segíti a könyvtárost.

Végül a könyvtár egyik gondját tesszük szóvá: még a tavasszal megkezdték a nagy költséggel rendbehozott művelődési ház környékének rendezését, parkosítását. Erről tanúskodik a félig befejezett kerítés és az udvaron heverő betonoszlopok és betongyűrűk halmaza is. Azonban a munka akadozik. További összefogásra és főleg a fiatalok segítségére lenne szükség, hogy az oly lelkesen megindult parkosítás valóban befejeződjék. Így nem bosszankodnának a sáros őszi és téli esteken a könyvtárba igyekvők oly sokat a sötétség és a rossz utak miatt.

László László

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR és Dokumentációs Központ Múzeum utcai helyiségében június 6-án megnyílt a Csehszlovák Kultúra és a könyvtár közösen rendezett polarográfiai kiállítása. A különféle anyagok kémiai összetételének gyors és pontos meghatározására szolgáló polarográfia tudománya dr. Jaroslav Heyrovsky Nobel-díjas professzor alkotása. A kiállítás grafikonokkal, képekkel és népszerű szöveggel bemutatja a polarográfia tudományát, alkalmazási területét és a nagy tudós életét. (u)

Mottó: A könyvtáros is ember

A MAGYARÁZKODÓ

Reggel azzal kezdi a napot, hogy kikapolja a táskáját. Keres. Állandóan keres valamit, legtöbbször ügyes kifogást. Kikapolja a táskáját és ékesszólóan megmagyarázza, hogy amit most keres, az tulajdonképpen mindig megvan, csak most éppen nem találja. Valóban. Az eddig mindig megvolt, mert mindennap más vész el. Leggyakrabban természetesen a pénztárcája. Neki — bár fizetése

ugyanannyi, mint a többinek — soha sincs pénze és ő az a szegény és sajnálnivaló, akitől mindig ellopják a pénzt. HÉV-en, villamoson, esetleg másutt. Neki mindegy. Ha ő a katalógusok felelőse, akkor az a katalógus csodálatosképpen mindig összekeveredik vagy kiborul.

Ha feldolgozó, akkor ő kapja a legnehezebb könyveket, amelyeket — saját véleménye szerint — csak a legnagyobb hozzáértéssel és szaktudással lehet címeleírni vagy szakozni. Ilyenkor mártír arcot vesz fel és körülhordozza a könyvtárban, mindenkinek megmagyarázva a felmerült és — általa zseniálisan megoldott — problémát.

Es jaj annak, aki ellenvéleményre vetemedne. Magyarozó készségét ugyanis e tárgyban fejti ki legfantáziadúsabban. Érvel, vitázik, kifejti, vádol (mást) véd (mindent, sajátmagával kapcsolatban), tüzel, kritizál, háborog. Álláspontján, munkamódszerén viszont nem változtat. Ugyanis nem tud.

A GAZDASÁGI SZAKEMBER

Számára a könyv: szemléltető állóeszköz. Mindig hadilábon áll a könyvtárosokkal, nem érti meg őket. Azok se őt.

Különös ismertetőjele a kezében lobogó Rendelet, Közlöny, Szabályzat. Semmi baj nem lenne, ha a könyvtári szabványt is ekkora buzgalommal lapozgatná. Sajnos, inkább a saját fejében született bürokratikus téveszméknek igyekszik helyet keresni a könyvtári munkában. Így születnek azután az újabb és újabb bélyegzők, a különböző nyilvántartások, így válik minden állományellenőrzés — ahogy ő nevezi „leltározás” — rémséges tortúrává, amikor a könyvtárosok hetekig járnak hajlott háttal háborgó lelkiismeretük és a várható börtönbüntetés súlya alatt.

Mert leginkább a büntetésekkel fenyegeti a könyvtárost. Az inkvizíció minden kínzóeszköze kismiska az általa festett büntető eljárásokhoz képest. Háromtól öt évig terjedő fegyházat jósol például a jámbor könyvtáros fejére, aki a kályhához közelebb húzza íróasztalát, vagy — urambocsá! — kidönti a tintát.

Felfedez. Újít. Felfedezi például a katalóguscédula másik oldalát. Hogy oda

Endrődi István rajza

is lehet írni. És ha már mind a két oldalára írva van, akkor még mindig le

lehet róla valamit radiózni. És ezért harcol. És körözteti. És ellenőrzi. És beleszól. Mindenbe. Az, hogy a könyvtárban egy zord téli napon nem lehet befűteni, mert elfogyott az alággyújtós, az nem számít. Abba ne szóljon bele senki, az objektív nehézség és csomókeresés a kákán. (Közben a könyvtárosok orrán csöndben kinyílik a jégvirág.) Megoldásként beszőgezteti az ablakot. Aztán tavasszal, amikor az elvetemedett könyvtáros feszegetni próbálja e szöveget, szörnyű patáliát csap az állóeszköz-rongálási kísérlet miatt.

Egyáltalán. Ő mindenkit bírálhat, őt nem bírálhatja senki. Mert akkor megsértődik és lemond, de legalábbis feljegyzést készít a felettes hatóságnak: Majd lassan kibékül és bár humorérzéke nincs, elviccelget a könyvtárosokkal, vagy udvarolni kezd, imígyen: Magával is szívesen ülnék a Markóban!

o—l

Új segítség az új feladatokhoz

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ módszertani kiadványsorozata

Szakirodalmunk fontos új sorozattal gazdagodott: az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ kiadványsorozatával, amelyből 1961-ben és 1962-ben 5—5 kötet látott napvilágot.

A kiadványsorozat elindítására az indítékot minden bizonnyal az MSZMP VII. kongresszusának célkitűzései és a *Népszabadság* hasábjain 1960. május—júniusában a műszaki fejlesztés kérdéseiről lezajlott vita adta. Az első kötet előszavában olvashatjuk, hogy a műszaki fejlesztés hatékonyabb segítése érdekében erősíteni kell a helyi (üzemi, tervező- és kutatóintézeti) szerveket: a műszaki könyvtárakat és a szakirodalmi tájékoztatással foglalkozó egyéb részlegeket.

A sorozat ugyan a súlyponti kérdés, a műszaki fejlesztés támogatására jött létre, de az egyes kötetekből leszűrhető tapasztalatok minden szakkönyvtár számára — legyen az egyetemi, akadémiai vagy orvosi szakkönyvtár — egyaránt értékesek. Ugyancsak hasznos és nélkülözhetetlen olvasmány a sorozat azoknak a nagyobb közművelődési (tanácsi és szakszervezeti) könyvtáraknak is, amelyekben a tájékoztatás kérdései egyre inkább előtérbe kerülnek.

Az egyes köteteket röviden az alábbiakban mutatjuk be:

1961. 1. Műszaki könyvtár — műszaki fejlesztés. Tájékoztató az üzemek

vezetői, párt- és tömegszervezeti részére. 20 old.

Ez az első kötet még nem eléggé kiforrott. Túl sokat markol: meg akarja ismertetni az üzemek vezetőségével az egész műszaki könyvtárügyet és tájékoztatást, a szakkönyvtár feladatait. Targyalja az üzem vezetőségének szerepét a szakkönyvtárak támogatásában, sőt még a könyvtár elhelyezésével is foglalkozik. Egy-egy kérdés alaposabb megtárgyalása a 20 oldalas füzetben természetesen nem lehetséges. Mindencetre dicsérendő mint első kezdeményezés, mely közvetlenül a vállalatvezetéshez fordul.

1961. 2. Műszaki tájékoztató szolgálat a vállalatban. Szerk. Györe Pál. 89 old.

A tanulmány célja, hogy összefoglalja a műszaki tájékoztatásra és propagandára vonatkozó problémákat, és ezek keretében mutassa be a vállalatban belül működő szolgálatokra vonatkozó elgondolásokat. A tanulmányt gazdag bibliográfia egészíti ki.

1961. 3. Csendes Béla: Dokumentáció és vállalati dokumentáció a főbb tőkés országokban. 95 old.

Az összeállítás elsősorban adatgyűjtemény. Ebből következnek érdemei és hiányosságai is. Módszere leíró és nem rendszerező. Gazdag bibliográfiája (172 adat) lehetőséget nyújt, hogy a dokumentáció helyzetéről megszerezzük a legfontosabb

adatokat, de nem kapunk egységes, értékelő képet, mert hiányzik belőle a rendszerező elv. Itt jelenik meg első ízben az idegen nyelvű összefoglaló és tartalomjegyzék, mely így már a külföld számára is hozzáférhetővé teszi a sorozatot.

1961. 4. Czillinger József: A vállalati irodalom szolgálatának megszervezése. 55 old.

A műszaki tájékoztatásban oly fontos szerepet játszó vállalati irodalom összegyűjtésének, feltárásának és munkamegosztáson alapuló szervezetének kérdéseit tárgyalja. A vállalati irodalomról ez az első nagyobb szabású tanulmány, és így nagy segítséget jelent — különösen a magyar anyag gyűjtéséhez —, mivel az ipar szervezeti felépítését és a termékszámrendszert is ismerteti. Kár, hogy bibliográfiát nem tartalmaz, mert azok, akik a kérdéssel elmélyültebben kívánnak foglalkozni, nem kapnak támpontot a továbbhaladáshoz.

1961. 5. Tájékoztató a nagyobb ipari szakkönyvtárakról. (Összeáll.: Balázs Sándor, Szabolcska Ferenc.) 227 old.

Jól rendszerezve, áttekinthetően közli csaknem 190 nagyobb ipari szakkönyvtár legfontosabb adatait. (Cím, főhatóság, könyvtárosok neve, rövid történet, fő gyűjtőkör, állományra és katalógusokra vonatkozó adatok, az igénybevétel módja.) Gyűjtőköri mutatója lehetőséget nyújt arra, hogy egy-egy szakkérdésben, valamint a könyvtárközi kölcsönzésben a legilletékesebb könyvtárhoz lehessen fordulni. Értékes segítség a könyvtárak kiadványainak felsorolása is.

1962. 1—2. Balázs Sándor — Szabolcska Ferenc: Műszaki könyvtárak, bibliográfia és dokumentáció a Szovjetunióban.

A kiadvány túlnő egy útibeszámoló keretein, valóban alapos képet nyújt a címekben közölt kérdésekről. A szakterület nagy központi és fontos vállalati könyvtárait, tájékoztató intézeteit egyaránt jól áttekinthetően, munkájuk lényegét ismeretve írja le; a már ismert intézmények munkáját pedig új oldalról mutatja be. A felhasznált irodalom jegyzéke, a különféle használati nyomtatványok képanyaga és a gazdag tárgymutató még használhatóbbá teszi ezt az érdekes útibeszámolót.

1962. 3. Győre Pál: A kutatási jelentés. 91 old.

A tudomány rohamos fejlődése mellett egyre nagyobb szerep jut a legfrissebb eredményeket közlő kutatási jelentéseknek, melyek beszerzésénél, feldolgozásánál és feltárásánál a hagyományos könyvtári dokumentumok kezelésétől eltérő feladatok jelentkeznek. A tanulmány ismerteti a kutatási jelentés szerepét a kutatási eredmények hasznosításában, a kutatási

jelentések különböző formáit és jellegzetességeit, a kutatások nyilvántartását és szerepét a tájékoztatásban. A függelékben közölt adatok a kiadványt egyben nélkülözhetetlen reference eszközzé is teszik. (A távlati tudományos terv természettudományi és műszaki vonatkozású fő feladatai, az ipari és akadémiai tervező és kutató intézetek jegyzéke, valamint periodikus kiadványaik, a tőkés államok információs központjai, néhány jelentősebb tudományos egyesület, kutatási központ.) A kötet gazdag bibliográfiát is közöl. A tanulmányt rendszerességre és világos szerkezetre mintaszerűvé teszi.

1962. 4. A műszaki-gazdasági tájékoztatás szervezete a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban. Cikkgyűjtemény. Összeáll.: Vince Pálné, Győre Pál. 56 old.

A cikkgyűjtemény megfelel címének. Benne részletkérdésekre is választ kaphatnak az érdeklődők. A kötetet, melynek nincs idegen nyelvű összefoglalója, a legújabb irodalom összefoglaló jegyzéke egészíti ki.

1962. 5. A műszaki tájékoztatás néhány kérdése. Tanulmánygyűjtemény. 92 old.

A tanulmánygyűjtemény négy, az érdeklődés középpontjában álló kérdést vitat meg:

Győre Pál a vállalati szakkönyvtár adataival foglalkozik a műszaki tájékoztató szolgálatban. Korbuly Sándor és Rosner Miklós az OMKDK szerepét vizsgálják a fizikai dolgozók műszaki műveltségének emelésében. Az állami iparban dolgozó csaknem 1 millió fizikai munkásból csupán 2—3% olvas rendszeresen szakmai irodalmat, de a különböző oktatási formákba résztvevők száma 20% körül jár, így várható az igények növekedése és erre fel kell készülni.

Új témával jelentkezik Patek Ferenc, aki „Operáció kutatási feladatok a könyvtárakban” című tanulmányában felhívja a figyelmet arra a hiányosságra, hogy könyvtári munkánk tervezésénél nem élünk a más területeken már alkalmazott exakt matematikai módszerekkel.

Vajda Erik az üzemi tájékoztatás kulcskérdésével, a közreadással foglalkozik. Ismerteti az egyes üzemi dokumentációs kiadványfajtákat és azok minőségi követelményeit is.

*

Amint látjuk, a kiadványsorozat igen gazdag. Külön érdekessége, hogy a kiadványok többsége konkrét javaslatokat tartalmaz a műszaki tájékoztatás színvonalának emelésére. Talán nem lenne érdektelen e javaslatok megvitatása és a vitaanyag közreadása egy kötetben.

F ar a g ó L á s z l ó n é

Mi könyvtárosok úgy érezzük, hogy az ünnepi könyvhét a mi ünnepünk is. Ezért estek rosszul BÓKA LÁSZLÓnak az ÉLET ÉS IRODALOM-ban írott szavai: „... egy könyvért a kiadóvállalatok vezetői, lektorai, szerkesztői, nyomdák kitűnő szakmunkásai, könyvkötők brigádjai, könyvesboltok kirakatrendezői, eladói fognak össze...” — mondja KÖNYVHETI KÖNYVMÉRLEG c. cikkében. Szerintem a mi feladatunk egyenértékű a felsoroltakkal, ebből a „sereg-szemléből” mégis kimaradtunk. Pedig a felsorolásban a teljesség igényét érezzük. A napilapok, folyóiratok, hetilapok tömve voltak az ünnepi könyvhét könyveinek ilyenfajta ajánlásával: „Kaphatók az ÁKV könyvesboltjaiban, az üzemi könyvterjesztőknél és a könyvsátrakban”. Senki sem tette hozzá, hogy kölcsönözhető a könyvtárakban. Szerencsére kölcsönzik őket hirdetés nélkül is. Igaz, hogy az ünnepi könyvhétnek, meg a falusi könyvbarát-napoknak is (Varga Sándor megállapítását idézve) bizony sok esetben még erősen üzleti „szaga” van. Néha azonban az üzlettel is baj van, mert például a Váci Járási Könyvtár az ünnepi könyvhét könyveit június 1-én kapta meg. No, de se baj. Kicsit bosszankodtunk, aztán kiállítottuk régebbi könyveinket! — O T O S Z —

jártunk májusban látogatóban. Szerkesztőségünk tagjai a baranyai könyvtárosok körében nem azzal az egyértelműen bizakodó és optimista hangulattal találkoztak, amelyet a könyvbarát-mozgalom Baranya megyei sikereiről szóló híradások alapján vártak. A baranyai könyvtárosok nem elégedettek, hanem elégedetlenek könyvtáraik fejlődésével. Tegyük mindjárt hozzá: elégedetlenségük jogos, indokolt és a helyes könyvtárosi felelősségtudatból fakad.

Mert a valóság az, hogy az a könyvtárfejlesztési hullám, amely sokfelé, például Békésben, Hevesben, Tolnában, Vasban, Szolnok megyében egész sereg újonnan elhelyezett és berendezett könyvtárat hoz létre, Baranyában még nem tapasztalható. Baranyában még nem lett sem tanácsi, sem társadalmi ügygő a könyvtárfejlesztés. Az a bizonyos gátszakadás, amely elsöpörte a művelődési élet útjából a könyvtárak iránti megnemértést, közönyt, Baranyában még nem érezteti kedvező hatását. Ezért elégedetlenek a baranyai könyvtárosok, ezért panaszkodnak nehézségeiket, gondjaikat.

Azt tartjuk, hogy a kulturális élet fejlődését gátló akadályok felderítése és elhárítása a szocialista építés egyik legfelölöségteljesebb és legsürgősebb feladata. Ezért segíteni igyekszünk a baranyai könyvtárosoknak azzal, hogy a szerkesztőségi látogatás néhány tapasztalatát, észrevételét megírjuk.

Azt például, hogy a mostani megyei könyvtári irányítás nagy erőfeszítése ellenére is alig tudja behozni a hátrányt, amelybe a korábbi vezetés hibái miatt kerültek a megye könyvtárai. Más megyékben az ellenforradalom utáni politikai fellendüléssel párhuzamosan fejlődött a könyvtári mozgalom is, Baranyában azonban az akkori könyvtári vezetés tehetetlensége következtében elvesztek a legértékesebb évek. Ezért járnak előbbre másutt. Az a tanulság ebből, hogy a kulturális irányítás ma már egyetlen területen sem bírja el hosszabb ideig az alkalmatlan vezetőt.

Hiányzik Baranya könyvtári életéből a tanácsi kezelésbe adással járó mozgás, a fellendült agitációs tevékenység is. Ebben a megyében a könyvtárak többsége régi típusú letéti könyvtár. Ma már értékes tapasztalatként állapíthatjuk meg, hogy az intézményesítés felért egy nagy könyvtárnépszerűsítő kampánnyal. Amikor a megyei és járási könyvtárosok — más megyékben — végigjártak minden községi tanácsot, feltárták a fejlesztés lehetőségeit és feltételeit, egyúttal megértették a tanácsok vezetőivel a könyvtárügy jelentőségét, kiharcolták a költségvetési és közsegfejlesztési összegeket és a politikai támogatást is. Baranyában ez még nem történt meg. Az sem, hogy könyvtári címet nyitottak volna a községekben. Csúpn a tanácsi kezelésbe adott községekben nyílt meg a költségvetésben a könyvtári cím, s ezzel bizony egyedülállóan kedvezőtlen helyzetben vannak a többi megyékhez viszonyítva a baranyaiak. Aggasztó jelenség a könyvbeszerzésre fordítható összegek állandó csökkenése is. 1962-ben Baranyában volt a legalacsonyabb, mindössze 840 ezer Ft a kollektori könyvbeszerzés értéke, kevesebb, mint az előző években. (Heves megyéé 2 millió felüli.)

Más megyében nem hallott megkötést alkalmaznak a pénzügyi szervek azzal is, hogy külön engedélyhez

és új költségvetési fedezethez kötik a könyvkölcsönzők átminősítését könyvtárrá. A könyvtárrá fejlődés feltételeit teljesítő könyvkölcsönzőket a tanácsok nem minősíthetik automatikusan könyvtárrá, költségvetésükben nem nyithatnak ennek megfelelően könyvtári hiteleket, csak ha a pénzügyi szervek ehhez külön hozzájárulnak. Majdnem úgy fest ez, mintha az elmaradt állapotokat akarnánk állandósítani.

Ezek az okai annak, hogy a baranyai könyvtárosok körében a szerkesztőség tagjai azokat a panaszokat hallották, amelyek négy-öt évvel korábbi országos állapotot tükröznek, amelyek az ország legtöbb vidékén már nem panaszok, hanem megoldott problémák. Erdemes tehát ezeket az akadályozó tényezőket újból és újból a könyvtárakat fenntartó tanácsok és a könyvbarát-mozgalmat irányító tömegszervezetek vezetői elé tárni, hogy segítséget adjanak a fejlődés akadályainak leküzdéséhez. (pr)

Két évforduló

megünneplését gazdagították sajátos eszközeikkel a könyvtárak.

Tapolcán *Batsányi-hetet* rendeztek a költő születésének 200. évfordulója alkalmából. Az ünnepségek során adták ki első ízben a megyei tanács Batsányi-díját, melyet *Cserhát József* költőnek ítéltek. A járási könyvtár középiskolások számára hirhedett — és olvasótoborzási feladattal is egybekötött — pályázattal járult hozzá a Batsányi-hét megünnepléséhez. A Veszprémi Megyei Múzeumi Igazgatóság és a Veszprémi Megyei Könyvtár „Batsányi János irodalmi munkássága és egykorú képmásai” — címmel tetszetős kivitelű, elemző irodalomtörténeti bibliográfiát és szép reprodukciókkal ellátott ikonográfiát adott ki. A gondosan összeállított bibliográfia *Tarnai Zsuzsa*, az ikonográfia *Rózsa György* munkája.

Krúdy Gyula halálának 30. évfordulójára a nyiregyházi Mórincz Zsigmond Megyei Könyvtár „*Krúdy és a Nyírség*” címmel adott ki jól összeállított idézetgyűjteményt, melyet az író műveinek bibliográfiájával egészített ki. A szép kivitelű gyűjteményt *Huszár István* illusztrálta.

Szegeden a Somogyi Könyvtár és a Juhász Gyula Művelődési Otthon Könyvtára rendezett május 16-án Krúdy-emlékestet. Ennek keretében osztották ki a „József Attila” olvasómozgalom jelvényeit is. (U)

MARGÓ

Örömmel üdvözljük a 126/1963. MM sz. utasítást a könyvtárközi kölcsönzésről. A nagyjelentőségű intézkedés megdermentette jogi feltételét annak, hogy az olvasó — bárhol legyen is — megkaphassa azt a könyvet, amelyre igénye van.

Azonban szeretném felhívni a figyelmet az utasításnak arra a pontjára, amely kimondja: „A könyvtárközi kölcsönzés során a kiadvány szállítási költségeit — ideértve a reprodukció... szállítási költségeit is — a küldő könyvtár viseli.” [9. § (1)]

Úgy látjuk, hogy nehezen megy az utasítás e pontjának érvényesítése. Mi a Nagykőrösi Városi Könyvtárban azóta kaptunk már néhány küldeményt. Mindannyiszor portósan. Például a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtártól, de saját hálózati központunktól is. Fel sem merem tételni, hogy ezek a könyvtárak nem ismerik az utasítást! Csupán takarékoskodni szeretnének a postaköltséggel. Nem tűnik önzésnek, ugye, ha mi is. Hiszen a kisebb könyvtárak még kevésbé „dúskálkodnak” az anyagi javakban...

A másik megjegyzésem: a legnagyobb lapoktól a legkisebbekig, valamennyi újság kiemelve közölte a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségének — régen meglevő lehetőségének — hírért anélkül, hogy figyelembe vették volna a 4. § (2) bekezdését. Így történhetett meg, hogy sokan most már az újságok híradására hivatkozva kérnek a Via Mala-tól a Big Bill-ig mindenféle „irodalmat”. Az ilyen kéréseket el kell utasítanunk, olvasóink bizalma viszont sok esetben nem az újságok hitelében, hanem a könyvtárakéban rendül meg.

Freitag Magda

KÉRDEZZ—FELELEK

B. GY. VÁROSI KÖNYVTÁRVEZETŐ KÉRDEZI:

A városi tanács kezelésében levő fiókkönyvtárakban most folynak a szokásos állományellenőrzések, amelyek több szabadpolcos könyvtárban hiányokat tártak fel. Minden szabadpolcos könyvtárban mellékállású (4 órás) könyvtáros dolgozik. A látogatók nagy száma miatt ez az egyetlen könyvtáros a legjobb akaratral sem tudja az olvasókat szemmel tartani, ugyanakkor az adminisztrációs munkát elvégezni és az olvasókkal is foglalkozni. A gondos munka ellenére a városi tanács kötelezni akarja a könyvtárosokat a teljes hiány megterítésére. Kérem válaszukat hogy felelőségüket, illetve annak mértékét milyen jogszabály alapján lehet elbírálni?

JOGI SZAKÉRTŐNK, DR. TAKÁCS JÓZSEF VÁLASZOLJA:

Ez a probléma nagyon sok helyen felmerült, különösen az utóbbi időben. Számos ilyen tárgyú kérdést kaptunk könyvtárosoktól, revizoroktól, sőt a fenntartó szervektől is. A könyvtáros 1962. évi februári, illetőleg júliusi számában (85., illetve 409. old.) lényegében mindent elmondottunk, ami jogi szempontból figyelembe jöhet. Röviden: a könyvtárosoknak a kezelésük alatt levő állománnyal kapcsolatos sajátos felelőségére vonatkozó jogszabály nincsen, s ezért a kérdést a Munka Törvénykönyvének általános rendelkezései szerint kell elbírálni. Eszerint a felelőség csak a vétkesen okozott kárért áll fenn. Ilyennek tekinthető a gondatlanság, hanyagság bizonyos foka is. A könyvtárak könyvvállományának védelméről 1953-ban megjelent miniszteri utasítás [11—2—49/1953. (X. 17.) Np. M. sz.] a városi könyvtárak dolgozóira nézve is kimondotta, hogy a hibájukból eredő leltári hiányért anyagilag is felelőségre vonhatók. Ezt követően a könyvvállomány védelméről számos szakminiszteri utasítás jelent meg (ezek nem vonatkoznak a városi könyvtárakra, csak analógia útján alkalmazhatók). Valamennyinek közös jellemzője a hibás magatartás esetén fennálló anyagi felelőségre utalás. Van olyan is [53/1955. (Élíp. É. 24.) Élíp. M. sz. együttes utasítás], amely kifejezetten hangsúlyozza, hogy a dolgozó csak a „vétkesen előidézett leltári hiányért” felelős.

Mind a jogszabályok, mind az ilyen esetben keletkezett perekben kialakult bírói gyakorlat csak elkövetett hiba (vétkes magatartás) esetén ismeri el az elmarasztalás lehetőségét. Véleményünk szerint tehát abban az esetben, amikor az ellenőrzés teljességéről a könyvtáros nem gondoskodhatott (szabadpolcos rendszer, a raktárakhoz mások is hozzáfértek stb.) felelőségrevonásról nem lehet szó, különösen nem, ha a hiány nem jelentős. Ennek szálalékát azonban nem lehet és nem is lenne helyes meghatározni és ezzel valamiféle „beszáradási százalékot” írni elő. Ez a felelőség lazulásához vezetne.

Mindig az adott körülményeknek megfelelően kell tehát elbírálni, hogy a leltári hiány keletkezéséért a könyvtáros hibás magatartása (vétkes gondatlansága) miatt felelőségre vonható-e. Viszonylag csekély hiány esetén az anyagi felelőségrevonás nem lenne méltányos.

Falusi és városi gyermekolvasók találkozója

A győri gyermekkönyvtár vezetője, Kajos Lászlóné a könyvtár 20 leghűsegebb olvasóját könyvtárlátogatásra vitte Gyirmót községbe. A vendégeknek Vas Lajos, a községi könyvtár vezetője bemutatta könyvtárát, majd szellemi vetélkedőre került sor 10 falusi és 10 városi pájtás részvételével. A feltett 30 kérdés túlnyomórészt irodalmi jellegű volt. A hasznos és kellemes találkozó tréfás játékokkal végződött.

A szellemi vetélkedőből és a beszélgetésekből kiderült, hogy a falusi úttörők éppoly olvasottak, mint a városiak. A kérdésekre kerek, tömör, talpraesett válaszokat adtak. Bebizonyosodott, hogy a falusi és városi gyerekek olvasottsága, általános műveltsége között nincs színvonalkülönbség. A találkozó a könyvtárosok számára is hasznos volt, mert kicserélhették tapasztalataikat, és új ismeretekre tettek szert. Különösen fontosak ezek a találkozók a tiszteletdíjas falusi könyvtárosok számára, akik hátrányosabb helyzetben vannak, mint a jobb adottságokkal rendelkező, főfoglalkozású városi könyvtárosok.

Klébersz Mária

A szakirodalom népszerűsítésének hírei

Borsod megyében változatlanul a Kazincbarcikai Városi Könyvtár dolgozói járnak az élen az alap- és középfokú szakkönyvek kölcsönzésében. Itt 1962-ben a forgalom 21⁰/₀-a volt ismeretterjesztő mű, s ebből 4,2⁰/₀ műszaki. A természettudományos, a műszaki és a mezőgazdasági könyvek együttes forgalmi aránya pedig 7,4⁰/₀. A felnőtt olvasók 47,5⁰/₀-a munkás! Az olvasók személyi lapján színes számok jelzik, hogy ki, melyik üzemből dolgozik, illetve hogy mi az üzem jelenlegi termelési profilja. Arra törekcsenek, hogy állandó és többirányú propagandahatás érje az olvasót. Az ismeretterjesztő irodalom feltárására nagy gondot fordítanak, például tárgyszókatálógust is készítenek.

A Miskolci Városi Könyvtár szakkönyvpropagandájának alapja az a 61 könyvismertető előadás és 310 könyvkiállítás volt, amelyet 1962-ben a városi hálózat 17 fiókkönyvtárában rendeztek. Ezzel az előző évihez képest megduplázták az ismeretterjesztő előadások és kiállítások számát. Érdekesebb témák: „Barkácsolással szépítse otthonát”, „Elektrotechnikai és háztartási tanácsadó”, „Gyümölcsöskertek korszerű kezelése”. Az ismeretterjesztő művek 25,2⁰/₀-os forgalmi aránya magasán a megyei átlag (16,6⁰/₀) fölött van. A természettudományos, a műszaki és a mezőgazdasági könyvek együttes forgalma 6,4⁰/₀.

*

Az Encsi Járásí Könyvtár jó ötlettel gazdagította a fejtörő versenyeket: A „Fejtörő-pályázat” kérdéseit plakátokra írták és kifüggesztették a kölcsönzóben. A főként ismeretterjesztő jellegű kérdésekre a könyvtár katalógusainak és szakkönyveinek segítségével adták meg a választ a pályázók. A megfejtéseket (a rejtvényfejtő nevével és címével ellátott papírra írva) a kölcsönzóben elhelyezett zárt dobozba — olyan szavazatszedő láda-félébe — tették. A verseny lezárása után anketón vitatták meg a helyes válaszokat. A legjobb pályázókat könyvajándékokkal jutalmazták. Bizonyára e pályázatnak is része van abban, hogy az 1963. januári 13⁰/₀-hoz viszonyítva áprilisban már több mint duplájára, 27⁰/₀-ra növekedett az ismeretterjesztő könyvek forgalma.

*

Sátoraljaújhelyen a helyi KTSZ-ek sajátjuknak tekintik a járásí könyvtár egyik fiókkönyvtárát: a Vasipari KTSZ az üzem dolgozóí helyett kifizeti a beiratkozási díjat, a Szabó KTSZ pedig könyveket vásárol a könyvtárnak. Ebbe a fiókba a járásí könyvtár folyamatosan eljuttatja a legfrissebb alap- és középfokú szakkönyveket.

*

A Miskolci Megyei Könyvtár műszaki részlege felszabadította szakirodalmi állományának egy részét az „Olvasótermi anyag — Nem kölcsönözhető!” korlátozás alól. Ennek eredményeként 28 százalékos forgalmi növekedés következett be a műszaki, és 59 százalékos növekedés a mezőgazdasági könyveknél. Az olvasószolgálati dolgozók az olvasóí kartonokra színes jelzőlapokat (lovasokat) helyeztek. A jelölések segítséget nyújtanak a kölcsönzó könyvtárosok propagandamunkájához, vagy a tájékoztató csoport kiadványainak szétküldéséhez.

(p t i)

A KÖNYVTÁROSI ÁLLÁSOKRA vonatkozó pályázati hirdményeket és híreket szívesen közli lapunk, hogy segítségükre legyen a könyvtáraknak és a könyvtárosoknak. A hivatalos pályázati hirdményeket — teljes szöveggel — hirdetésként tesszük közze, a betöltendő állásokra vonatkozó rövid adatokat pedig hírként. Kérjük tehát a könyvtárakat, hogy az üresedésben levő állásokról értesítsenek bennünket.

*

GYŰJTŐKÖRI IRÁNYELVEKET adott ki a KMK a „Könyvtári útmutatók” sorozatában a különböző közművelődési könyvtárak gyűjtőköri tervezetéhez. A fontos segédkönyv a megyei, járásí, falusi, önálló szakszervezeti könyvtárak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a gyermekkönyvtárak, gyermekrészlegek gyűjtőköri irányelveit tartalmazza. A tervezet a gyűjtőköröket szakcsoportokra osztva tárgyalja, ezeken belül meghatározza a beszerzés kívánatos mélységét. A nagy alapossággal összeállított kiadványt Fodor András szerkesztette. Beszerzése minden önálló közművelődési könyvtár részére szükséges. (u)

Készül a „Könyvtári Minerva“

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács elnöksége jóváhagyta a „Könyvtári Minerva” tervezetét, és biztosította a megjelenéséhez szükséges anyagi fedezetet is. Ezzel könyvtárügyünk régi igénye lépett a megvalósulás szakaszába.

A felszabadulás óta eltelt időszakban nagyarányú fejlődésen ment át a magyar könyvtárügy. Ez a fejlődés differenciált könyvtári rendszert hozott létre. A könyvtári rendszerről és annak egyes tagjairól azonban ezideig nem jelent meg egységes, átfogó adattár és tájékoztató. A készülő „Könyvtári Minervá”-nak éppen az a célja, hogy a hazai és a külföldi érdeklődőt egyaránt tájékoztassa az egyes könyvtárakról és szolgáltatásairól, megismertessen a különböző típusú könyvtárakkal, ezzel is elősegítse a könyvtárak együttműködését, a könyvtárközi kapcsolatok fejlesztését.

A tájékoztató, a könyvtárak közötti együttműködést elősegítő feladata értelmében minden, könyvtárnak tekinthető intézményt tartalmaznia kell, mert csak így töltheti be együtt a könyvtári cím-tár szerepét is. Ugyanezek a funkciók szájuk meg azt is, hogy a kiadványban az egyes könyvtárakról milyen adatok kerüljenek közlésre.

Ennek megfelelően három lehetőség van a könyvtárak felvételére: bővebb adatokat csak azokról a könyvtárakról szükséges közölni, melyek helyi hatókörükön túl is nyújtanak szolgáltatásokat, történetileg kialakult, önálló gyűjtőkörrel rendelkeznek és egyedi funkciót töltenek be könyvtári rendszerünkben. Ezek a könyvtárak önálló cím alatt kerülnek közlésre. Második lépcsőként — minimális adatokkal — felsorolásra kerülnek az egy hálózathoz tartozó, azonos funkciót betöltő könyvtárak. Harmadik fokozatként néhány könyvtártípusról megváltatásos táblázatos összesítést közlünk.

A „Könyvtári Minerva” szerkezete és különböző mutatói együttesen módot nyújtanak az alábbi kérdések megválaszolására:

1. egy településen milyen könyvtárak vannak;
2. egy bizonyos könyvtár hol van;
3. egy szakágazatban milyen könyvtárak állnak rendelkezésre.

A kiadvány nemcsak az egyes könyvtárakat sorolja fel, hanem röviden tájékoztat könyvtárügyünk egyes kérdéseiről ír. Így:

1. az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács szervezetről, kiadványairól és az OKDT-re vonatkozó irodalomról;
2. A Magyar Tudományos Akadémia könyvtörténeti, bibliográfiai és dokumentációs munkabizottságáról;
3. a könyvtárosok Szabó Ervin Köréről;
4. az Eötvös Loránd Tudomány Egyletem Könyvtártudományi Intézetéről;
5. a könyvtárosképzés rendszeréről;
6. a központi szolgáltatásokról: a központi katalógusokról (hány könyvtárról, melyik időszakról, milyen művekről, mennyi cédula áll rendelkezésre); az Országos gyarapodási jegyzékről; a Magyar Nemzeti Bibliográfiáról; a Könyvelosztóról;
7. a Könyvtártudományi és Módszertani Központról;
8. a könyvkiadásról, könyvterjesztésről;
9. a könyvtári folyóiratokról;
10. a nemzetközi könyvtári szervezetekben való részvételünkről.

Kiegészítésként a könyvtárügy szervezeti felépítésének sémáját és a legfontosabb statisztikai adatokat tartalmazza a kiadvány.

A szerkesztés munkálataiba az egyes szakterületekről sok munkatársat von be az OKDT, de ez sem elég. A kiadvány sikeres összeállítása csak úgy valósítható meg, ha valamennyi könyvtáros támogatja a szerkesztés munkáját azáltal, hogy az adatgyűjtő kérdőívekre pontos és gyors válaszokat adnak, tanácsaikkal, ötleteikkel segítik a szerkesztő bizottság munkáját. A kiadvány gondozása a KMK-ra hárul. (F. L.)

A NEVELÉSTUDOMÁNYI TÁJÉKOZTATÓ 72. száma, mely nemrégiben jelent meg az Országos Pedagógiai Könyvtár kiadásában, az 1962. ápr. 1—jún. 30. közötti időszakban a könyvtárba érkezett külföldi pedagógiai folyóiratok fontos cikkeinek és egyéb pedagógiai dokumentumoknak jegyzékét tartalmazza. A címfordításokat az idegen nyelvű cím és a rövidített lelöhely (a rövidítések teljes leírása a kötet elején található), az impresszumatok, s végül pár soros annotációk követik. A már lefordított cikkek könyvtári jelzete az annotáció után áll, a jelöletlenek csak eredetiben olvashatók. A kötetet részletes, négy-nyelvű tárgymutató egészíti ki.

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

AZ ESZMÉNYI OLVASÓ ÉS A KÖNYVTÁROS

A Kortárs áprilisi számában hét író válaszait olvashattuk a szerkesztőség kérdéseire. A kérdések egyike különösen érdekes a könyvtárosok számára. Így hangzott: *Milyennek képzeled el az ideális olvasót?*

Garai Gábor így válaszolt:

— Az én eszményi olvasóm legyen lehetőleg arányosan művelt, szocialista világnézetű, fogékony, de kritikus eszű ember; ha szokatlant olvas, ne vegye személyes sértésnek, ha valamit nem ért, ne utasítsa el máglyát követelve, de ne is kiáltssa ki rögtön — s ugyancsak a nem-értés miatt — zseniális újdonságnak; műgonddal olvasson, de ne vesszen el a részletekben; ne csak fáljon, emésszen is; lehetőleg ne a regény végére legyen kíváncsi, de azt se mondja, hogy az olyat szereti, ahol végig nem történik semmi; ne zokogjon a bankár és a gépirólány, vagy Szabó néniék érzelem-főlölegétől, de Lear átka se csupán a gondolatritmus szépségével ragadja el őt; értse meg s bírálja is, de jóhiszeműen az író, ne kérdezze meg tőle, mikor határozta el, hogy író lesz és hogy jó az íhlet; ne mondja azt, hogy „bezzeg Arany János, az még tudott rímelni”, de azt se higgye, hogy az a korszerű, ha valaki következetesen botfűlű és képtelen megtanulni a legegyszerűbb versmértéket; szeresse szenvedélyesen a szépet, de ne ájuldozzon a villanygyertyás és papírangyalkás karácsonyfa-költeményektől; ne csak szórakozásnak tekintse az olvasást, de ne is gyötrelmesen illendő házifeladatnak; s — alighanem a legfontosabb —: engedje, hogy befolyásolják a jó és igaz művek, tanuljon meg a magyar íróktól minden emberit, tisztát, forradalmi — hazát, népet szeretni, tisztelni az írástudó felelősségét és kiköpni minden irodalomnak álcázott, hazug és emberellenes szellemi dugárut.

— Ilyenféle legyen tehát az én olvasó-eszményem. De azért, ha valaki eddig netán megtisztelt azzal, hogy írásaimat elolvasta, s nem érzí magát ennyire tökéletesnek, kérem, ne vonja meg kegyeit tőlem: higgye meg, átnemzetileg beérem egyszerűen kedves, megértő és őszinte — eleven és halandó olvasókkal is.

Így Garai Gábor. Sokat mondanak e sorok, a könyvtáros számára különösen sokat. Nemcsak az olvasói eszményt vázolják, melyre az író vágyakozik, hanem feladatokat jelölnek meg, melyeknek megoldása előttünk áll. Hiszen nekünk kell az „eleven és halandó” olvasókat efelé az eszmény felé elvezetni, módszeresen, tudatosan, kitérők és megalkuvások nélkül.

Elvezetni, de hogyan? Mi is segítheti elő ennek az olvasói eszménynek minél gyakoribb, minél általánosabb megvalósítását? Az irodalom közvetítői, népszerűsítői, a könyvtárak napi munkájában egyre használt propagandamódszerek mind érhetnek el eredményeket. A legnagyobb hatást azonban magától az irodalomtól várhatjuk. A jó irodalmat adjuk hát kezébe azoknak, akik keresik a szépet, az értékest, de azoknak is, akik még nem tanulták meg, mi a valódi érték, szépség.

Emberek százezreireg még mindig nem jutottak el irodalmunk gondolatai s nem is sejtik, mennyivel szegényebb az életük. Ezek a százerek nem élhetnek így mellettünk. Megtalálni, megnyerni őket, a mi feladatunk.

Váci Mihály így ír ezekről:

— Az ideális olvasó... a gondolkozó értelmiségi, a tanár, aki tanítványainak adja át, az egyetemi tanár, aki tanároknak adja át, a diák, aki fiataloknak adja át, a művész, aki más alkotóknak adja át az irodalom korszerű gondolatait, a könyvtáros, aki a szerzett élménnyel az olvasókat szervezi, a falusi értelmiségi, aki a falusi parasztembernek gondolatokban, tapasztalatokban, tanácsokban és vezetésben adja át az irodalom, a mű tapasztalatait, szándékait. Ezek az irodalom aktívái, a mű tettéváltói, az irodalom társadalmasítói, anyagi erőre változtatói.

— Ámde legjobban azt az olvasót szeretem, aki még nem ideális olvasó, azt az olvasót, aki majd egyszer az lesz és akiért mindent el szeretnék követni, hogy még emberöltőnkben eljussanak hozzá mai irodalmunk gondolatai. Azok a művelt, vagy művelődő munkások, a falvakban már nagy számban olvasó parasztek, akik már szenvedélyesen olvasnak, akik már keresik, értik és szeretik a könyveket és tudják, miért kell a könyveket szeretni.

Mert még nem „ideális olvasók” ezek a szépet, a tudást lázasan kereső parasztok, könyvforgató munkások, de a teljesebb, emberibb élethez vezető ösvény szélét már elérték. Kalauzok a megtalált, elevenen ható irodalmi élmény.

— Az ún. ideális olvasó az élményért olvas — írja Simon István — s nem magáért az irodalomért. S a lélek nemessége határozza meg az olvasói kvalitást, a tudá-lékoskodó „hozzáértők” kevesebbek ebből a szempontból, mint a még talán hangosan olvasó természetes emberek.

Keressük hát magunk is a könyvek nagy adományát: az irodalmi élményt és oszszuk meg olvasóinkkal. Tanítsuk meg őket arra, hogyan találják meg a művek szépségét, hogyan érthetik meg eszméit, hogyan különböztethetik meg az értékeset az értéktelentől, az igazat a hazugtól, az emberit az embertelentől.

Nem több, és nem kevesebb ez, mint a könyvtáros hivatás.

U. J.

A korszerű próza zsúfolt életet kíván (Hemingway, Steinbeck példája is ezt bizonyítja), változatos sorsot, el nem lankadó kíváncsiságot. Tapasztalat és kíváncsiság: — a fiatal Szakonyi Károly írói rátermettségének is ez a kettős gyökere, országgjárás és kétkezi munka szerezte meg számára a valóság, a kor és az emberi lélek ismeretét.

Ennek az írói életformának stílárís következménye egyfajta sajátos, modern „szenvtelenség”. Az életforma határozottságot követel, a magatartás pedig szükséavúra alakítja a stílust. Szakonyi előadásmódja is ilyen: csontkeményre kovácsolt, minden felesleges díszítéstől megfosztott mondatok sorakoznak egymás után prózájában. Elmarad

SZAKONYI KÁROLY

a hosszas elemzés, nem fénylenek a mondatok, a cselekmény pontos és határozott megfogalmazása e látásmód jellemzője.

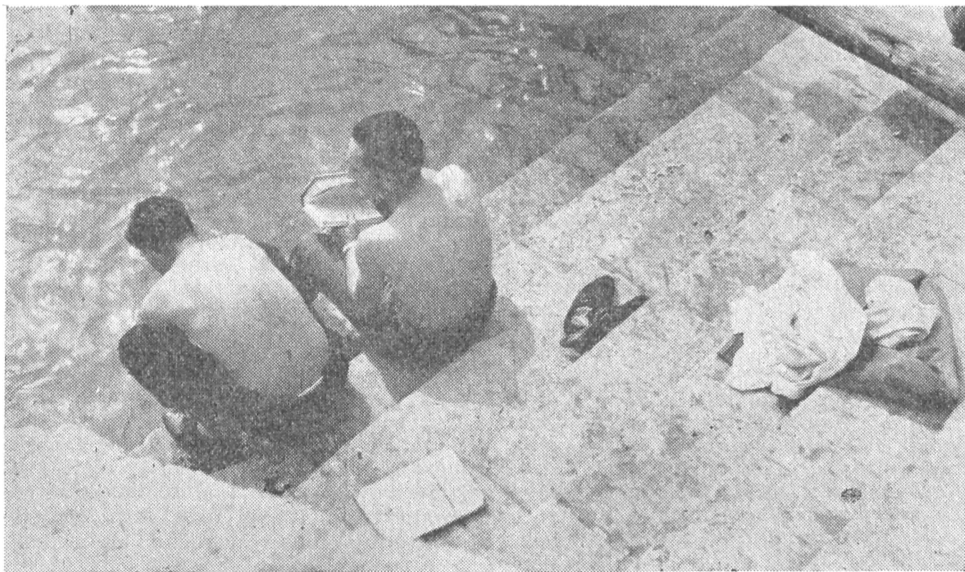
Mégis: aki behatól Szakonyi elbeszéléskötetének: a KÖZÉPÜTT VANNAK A FELHŐK (Magvető 1961)-nek sorai mögé, és az írói szándékot keresi, szinte lírai hőfokú indulatokra akad. A szenvtelenség csak látszólagos: az élet, az emberi sors iránti szenvedélyes érdeklődés forrósitja át a szükséavúan érdes stílus mögé rejtett szándékokat. És ezek a szándékok a kor legfontosabb írói feladatait veszik célba: a mai ember erkölestánának kialakítására és a munkásság korszerű ábrázolására törekcsenek. Ebben van Szakonyi Károly művészetének legfőbb eredménye, és ezt jutalmazta a Szakszervezetek Országos Tanácsának 1963. évi irodalmi díja is.

P. B.

A RÉGI RÓMÁBAN a császárság idején keletkeztek az első nyilvános könyvtárak. Asinius Pollio alapította a legrégebbit, i. e. 39-ben. Augustus császár kettőt is létesített, az egyiket az actiumi győzelem emlékezetére, s mindkettőt díszes palotában helyezte el. Egyik sem volt hosszú életű: időszámításunk első, illetve második századának végén tűzvész által pusztultak el. Augustus nyilvános könyvtáraiban több könyvtáros szolgálta ki az érdeklődőket, föltehetően tudós hozzáértők, akik azonban a rabszolgák osztályához tartoztak, kivéve az igazgatókat, mert ezek az uralkodók szabadosai közül, vagy a lovagi rendből kerültek ki. (L.)

NAGYFONTOSSÁGÚ RESTAURÁLÁST hajtottak végre a párizsi Bibliothèque nationale-ban: megtisztították szennyeződéseitől Pascal híres Penésés-inak („Gondolatok”) több mint háromszáz éves kéziratát. Ezzel lehetővé vált az erősen megrongálódott szöveg első teljesen pontos, fényképészeti eljárással készült kiadása. A restaurálás érdekessége, hogy csak az idő és gondatlanság okozta károsodást igyekeztek eltüntetni, azokat a tintafoltokat azonban, amelyeket föltehetően még a szerző tolla ejtett, meghagyták eredeti állapotukban. (L.)

NYÁRI OLVASMÁNYOK

Selmeczi Tóth János felvétele

A könyvtáros a megmondhatója, mekkora gondot jelent egy szórakoztató nyári olvasmány kiválasztása. Olyané, amit üdülésre, hétvégi kirándulásra magával vihet az ember, ami érdekes, szórakoztató, mulatságos és emellett (ez sem utolsó szempont!) elfér egy kézitáskában az úszónadrág és a ping-pong ütő mellett. Mert még az is, aki az év nagyrészében Tolsztoj, Flaubert és Móricz Zsigmond regényein csillapítja olvasási szomját, a Balaton partján, a Mátra hegyeiben, vagy egy csónakkiránduláson valami könnyed, vidám, mozgalmos olvasmányra vágyik, s kellő tájékoztatás hiányában végül is gyakran a régi bestsellereket olvassa újra.

Könnyedséget és főként humort kíván a nyaralni induló olvasó. Az ilyenfajta könyv pedig a rangos írások között sem ritka, nem kell hajdani talmi humorgyárosok készítményeihez nyúlnunk, jó néhány nyaralásra való olvasmány kerül ki a klasszikus és a mai irodalom alkotásai közül is. A humor klasszikusairól (Apuleius, Rabelais, Cervantes, Swift, Mikszáth) most nem is szólunk, csupán a modernekről. Kästner szellemes regényei (*Az eltűnt miniatűr, Három ember a hóban, Emil és a detektívek*), Wodehouse jellegzetes, faarcú angol humora (*Rengeg pénz, Forduljon Psmithhez*), Jerome K. Jerome diákos kalandokat és nevetést egyesítő könyvei (*Három ember egy*

csónakban, Három ember kerékpáron) vagy Ilf és Petrov remek szatírái (*A tizenkét szék, Aranyborjú*) élvezetesebbé teszik a nyaralást.

E tekintetben mi magyarok sem szégyenkezhetünk, modern irodalmunk rendkívül gazdag humoros írásokban. A városi ember számára annyira ismerős fanyar „pesti” humor legelső mesterét: Karinthy Frigyes számtalan kiadásban olvashatjuk. Érdekes azonban megismerkedni Molnár Ferenc humoros parcolataival (*Szülőföldem, Budapest*), Gábor Andor szatirikus írásaival (pl. *Doktor Senki*), és a pesti kabaré „klasszikusának”: Nagy Endrének műveivel (pl. *Szerelmesek kalauza*) is. Ugyancsak szórakoztatóak Aszlányi Károly ötletes, a képtelen helyzetek mosolyt fakasztó hatására épülő írásai is (*Hét pofon, Sok hűhó Emmiért*).

A nyaralni utazó olvasó a nevetés mellett másra is vágyik: az üdüléstől nemcsak a pihenés és a természet okozta „kikapcsolódást”, a fizikai fáradalmak feloldását várja, hanem az egész évi szellemi erőfeszítés orvosságát is, valamilyen érdekes olvasmány segítségével. A ponyva helyett itt is a rangos irodalom kínálkozik, hiszen a modern regény egyáltalában nem veti meg a kalandot, sőt gyakran éppen ilyen történetekben fogalmazza meg az emberi lélekről, sorsról és társadalomról alkotott mondani-

valóját. A „kaland” irodalmi klasszikusainak (Melvill, Mark Twain, Jack London) nyomában az eseményekben gazdag regényírást reprezentálja pl. Hemingway, akinek művei (*Akiért a harang szól, Fiesta, Afrikai vadásznapló*) minden best-sellernél érdekesebbek, mert személyes élmény alapján számolnak be izgalmas eseményekről. A nálunk is népszerű Graham Green pedig egyenesen szándékosan használja fel a detektívregény fordulatait mélyebb és jórészt haladó szellemű gondolatainak tolmácsolására (*A csendes amerikai, Havannai emberünk, Merénylet*).

Külön kell megemlítenünk a második világháborúval foglalkozó irodalmat, mely a harcterek izgalmaiban bővelkedő eseményeinek bemutatásában az antifasiszta ellenállás hősi szellemét fejezi ki. Ezt a témát szövegezik meg Knight (*Légy hű önmagadhoz*), Priestley (*Sötét város*), Bates (*A yacaranda fa, Jó széllel francia partra, A bíbor sivatag*), Chabrel (*Egy emberrel több*) és Irwin Shaw (*Oroszlánkölykök*) regényei.

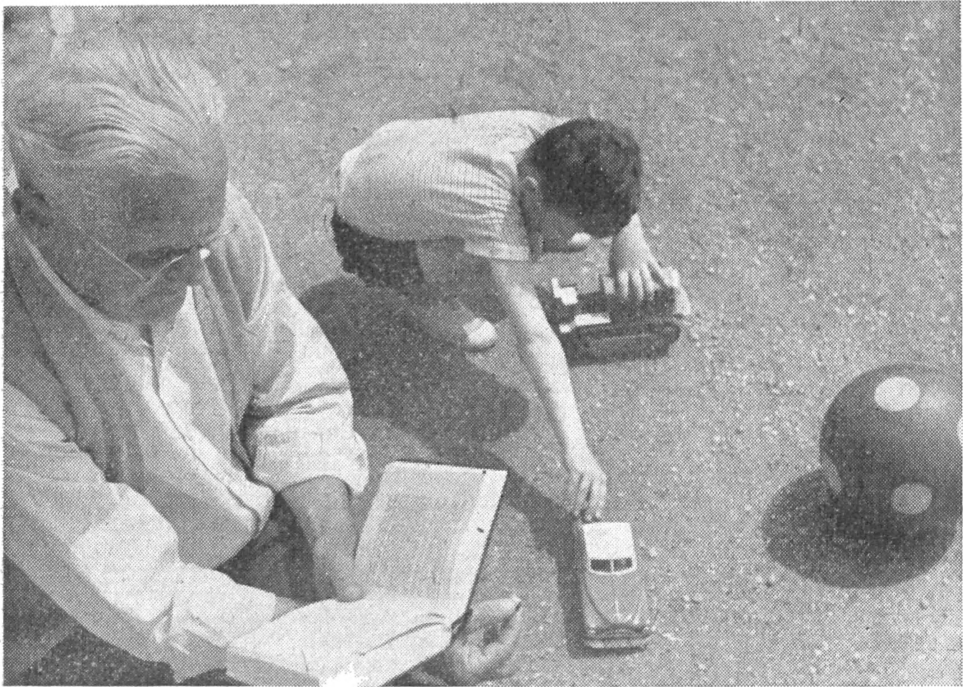
A kaland irodalmi szintű magyar megszólaltatói közül pedig említsük meg Szerb Antal kísértethistóriát, bűnügyi izgalmat, művelődéstörténeti eszmélkedéseket és fölüeny humor egyesítő *Pendragon legendá-ját*.

A nyár könyvei közé tartoznak az útleírások is, ezekből manapság különösen

bőséges válogatási lehetőséget nyújt a könyvkiadás. A már hosszabb ideje megjelenő *Világjárók* és *Útkalandok* c. sorozatok mellett érdemes megismerni a *Klasszikus útleírásokat*, Marco Polo, James Cook felfedező útjainak naplóit is.

Az útirajz különben is modern műfaj: a hagyományos regény mellett a huszadik század olvasója különösen érdeklődik a dokumentáló írások: az útleírás, az emlékirat és az életrajz iránt. Ezt az életrajzolvastól szomszóságot elégitette ki valamikor a máskülönbten tehetséges írónak született, de az üzleti lehetőségek által regénygyárossá szédített Harsányi Zsolt életrajz-dömpingje. Helyettük a műfaj maradandó értékű alkotásait adhatjuk az olvasó kezébe, mint pl. Maugham: *Az ördög sarkantyúja* (Gauguin) és *Sör és pereg* (Thomas Hardy), Stefan Zweig: *Magellan*, Maurois: *Fleming és a penicillin regénye* vagy Stone: *Van Gogh. élete* (ebből készült a *Nap szerelmese* c. film!) c. könyveit. Az életrajzok kedvelőinek készült a Móra kiadó új sorozata is, mely regényes formában ismerteti az emberi művelődés és történelem legnagyobbjainak életét. (Pl. Rónaszegi Miklós Shakespeare-, Székely Júlia Liszt Ferenc-, Száva István Edison-életrajza.)

A nyaralás persze nemcsak a pihenés, hanem a tájjal, az országgal való ismer-

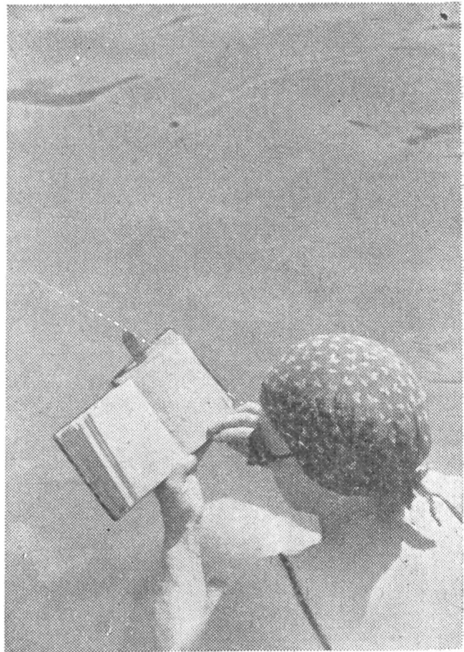

MTI-fotó — Hadas János felvétele

kedés alkalma is. Az üdülni utazó olvasó tehát jól teszi, ha csomagjában visz pár útikönyvet, néhány a tájra vonatkozó írást is, mint amilyenek a *Műemlékek*, *Városképek* sorozat kötetei. A könyvtáros pedig felhívhatja olvasói figyelmét a nyaralóhelyhez, tájhoz, városhoz kapcsolódó szépirodalomra (pl. Eger — *Mikszáth: Különös házasság*, *Gárdonyi: Egri csillagok*, Debrecen — *Móricz: Légy jó mindhalálig*, Szeged — *Tömörkény és Móra* művei, Balatonfüred — *Krúdy: Az ál-Petőfi*, stb.)

Általában helyes lenne, ha a nyaralóhelyek könyvtárai foglalkoznának az odalátogató olvasókkal. Másrészt, mivel az üdülni könyvtárainak nagy része nem elégíti ki az igényeket, a táj irodalmával kapcsolatban a helyi közművelődési könyvtárak útbaigazítását kérhetnék az ott nyaralók is. Így válhat a nyaralás nem csupán az izmok, a test, hanem az idegek, a lélek pihenésévé, sőt ismeretlen tájak, városok — az ország, a szülőföld — igazabb megismerésének forrásává is.

Pomogáts Béla

Selmeczi Tóth János felvétele

Mai olvasó — tegnapi olvasó

A mai olvasó nem azonos a tegnappal, nem lesz azonos a holnappal sem, hát még a holnaputánival, a jövő olvasójával. Ezt a változást tekintetbe kell vennünk, ha helyesen akarjuk megítélni az irodalmi műveket. Aki az olvasóközönséggel mint állandó tényezővel számol, könnyen beéri olcsó, hevenyészett irodalmi termékekkel, abban a hiszemben, hogy ez felel meg az olvasó ízlésének, s éppen elég jó neki. Milyen csalódás, milyen önámítás ez, milyen félrevezetése szerzőknek és olvasóknak egyaránt. Amivel az olvasó ma, még beéri, azt — természetesen bizonyos társadalmi feltételekkel számolva! — holnap már nem fogadja el, holnapután pedig avasnak, utálatosnak fogja érezni. Mi ma olyan társadalmi feltételek között élünk, amelyek az olvasót megváltoztatják, műveltségét állandóan gyarapítják. Ezzel persze nem akarom azt állítani, hogy ma már egyáltalában nincs nálunk visszamaradt ízlésű olvasó, sőt nem-olvasó, és ezeknek az ízlését is ki kell elégíteni, de ha azt mondjuk, hogy a nép „szája íze szerint” kell főzni, akkor ez egyben azt is jelenti, hogy az ízlés fejlődését, változását is állandóan vizsgálunk kell az olvasóközönségben. Ezt az ízlésváltozást leginkább azok a művek állják ki, amelyekről azt mondhatjuk, hogy mesteriek és tökéletesek. Az ilyen művek kiállják a változást, és azonkívül tovább élnek az utánuk következő nemzedékek műveiben is. A többi egy ideig talán fennmarad, ha van valamelyes történelmi, muzeális értéke, de az élet elzúg mellette, túlhalad rajta.

J. R. Becher

(A költészet hatalma c. kötetből)

Könyvek a DUNAKANYARRÓL

„Mi mindent zsúfolt egybe a történelem a Dunakanyarban!” — kiált fel Antalffy Gyula *Börzsöny* című könyvében. S valóban, mikor elindulunk, hogy a Dunakanyar felső tájaival könyvekből megismerkedjünk, voltaképpen Szentendrétől Szobig tart útunk, közbül Vác, Nógrádverőce, Nagymaros, Zebegény, Visegrád, Dömös és környékük idézi a múltat és ékesíti a jelent. Római táborok, középkori lovagi tornák, királyi udvarok, vészterhes háborúk merülnek fel a múltból, művésztelepek, nyaralók, turisták tűnnek elénk a jelenből. Gyönyörű kiránduló helyek, erdőrengetegek borítják e vidéket, s a Duna szalagja szeli ketté. Van-e még egy ilyen eseményekben gazdag múltú tája az országnak, a fővárost és környékét kivéve? Ennek megfelelően irodalma is gazdag, amelyből ez alkalommal csak a legújabb könyvekből mutatjuk be a fontosabbakat.

Antalffy Gyula könyve, a BÖRZSÖNY — mivel e táj a Dunakanyartól északra fekszik — tulajdonképpen csak részben érinti témánkat, főleg Visegrád részletes tárgyalása révén. Szépen megírt szövegét Vajda Ernő 80 felvétele és Csergezán Pál rajzai illusztrálják. Antalffy a magyar tájak rajongója, a múlt és jelen krónikása. Szüntelen kapcsolatot teremt a százados múlt emlékei és a jelen nagyszerű alkotásai, vagy éppen kiáltó mulasztásai között. Cikkeiben, könyveiben sajátos stílust alakított ki, amelynek immár utánzói is akadnak. A *Börzsönyben* a római kortól napjainkig vezeti az olvasót. Leírja a tájat, a növények és állatok világát, a tájban élő embert. Megszólaltatja az eleven és halott világot, gyakran idézi a környéken megfordult hajdani írókat.

Ha délről közelítünk a Dunakanyarhoz, akkor *Halász Zoltán*: BUDAPEST—PILIS—VÉRTES—GERECSE című könyvét ajánlhatjuk. Halász könyve azzal a tájjal ismert meg bennünket, amelynek leírása a Visegrádról és Esztergomról szóló könyvekből rendszerint hiányzik. E vidék legmagasabb pontjáról, a 700 m. magas Dobogókőről lelátunk a Dunára, s a környező rengetegek szépsége valamennyi évszakban gyönyörködteti a turistát. A Dobogókő kilátásadta szépségekben az Alpokkal és a magas Tátrával vetekszik. Mögötte Bánk bán tragédiájának színhelye, előtte a Duna partján Pilismarót és Dömös tája tárul fel. A Dobozi Mihályt és hitvesét ábrázoló híres történelmi festmény háttérében is ezeket a hegyeket látjuk. Királyok és

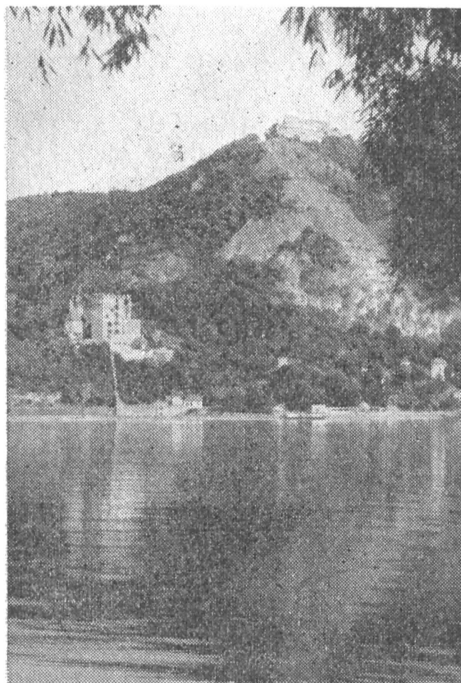
nagyurak egykori vadászó és pihenőhelyei, ma a vízisport híveinek népes szálláshelyei: ezek és ezek töltik itt szabadidejüket.

Ha Budapest felől indulunk a Duna mentén fölfelé, Szentendre az első nagyobb település, abban a derékszögű háromszögben, amelynek a másik két szélő pontja Esztergom és Vác, s amelyet Dunakanyar néven ismerünk. Elsőnek *Soproni Sándor — Boros Lajos — Szombathy Viktor* SZENTENDRE című könyvét ajánlhatjuk.

A könyv nagyobbik fele Szentendre történetét ismerteti. Akad-e olyan szorgalmas olvasó, aki nem találkozott e várossal kapcsolatban *Ráby Máttyással*, aki ne olvasta volna *Jókai Mór* híres regényét, a Rab Rábyt, vagy éppen Ráby önéletrását? De Szentendre nemcsak az irodalom révén emelkedett országos hírnévre, művésztelepe is előkelő nevekkel dicsekedhet. Itt dolgozott *Jankó János*, *Ferenczy Károly*, *Tornyai János*, *Barcsay Jenő*, továbbá *Ferenczy Noémi* és *Ferenczy Béni* — hogy csak a legkiemelkedőbb s legközismertebb nevekre utaljunk. A város múzeumai, templomai, épületei valóban páratlan történelmi és

A Rab Ráby tér Ráby Máttyás lakóházával Szentendrén

A visegrádi vár, az előtérben Salamon tornyával

művészeti értékeket kínálnak a látogatóknak.

Szentendréről szólva meg kell említenünk Horler Miklósnak és munkatársainak (*Sallyay Marianne* és *Kuthy Sándor*) könyvét is (Városképek-Müemlékek sorozat). Horler Miklósék könyve városképi és műemléki szempontból tájékoz-

tatja az érdeklődőt, s a sorozat szerkezeti sémája szerint először a „soktornyú város” kialakulásával, majd történetével foglalkozik napjainkig. Ezt követi a városképi és műemléki leírás, utána a műemlékek és műemlékjellegű épületek lajstroma, ami a képjegyzékkel együtt nagyon megkönnyíti a helyszínnel való ismerkedést.

*

Szentendrétől fölfelé, a túlsó parton VÁC ÉS KÖRNYÉKE tárul a szemünk elé. *Huba László* ilyen című könyve nemcsak a várost ismerteti, hanem az egész környéket, s mindenütt kitér az irodalmi és művészeti emlékekre. Idézetei szemléletesen érzékeltetik a táj és az irodalom kapcsolatát. Irodalmi vezetőként is ajánlhatjuk.

Egészen más jellegű írás Vácról *Dercsenyi Dezső* és *Granasztói Pál* munkája (Városképek-Müemlék sorozat). A szerzők a magyar és francia nyelvű bevezető után a város kialakulását bő illusztrációkkal (metszetek, festmények stb.) vázolják fel, majd a városképi elemzés és a műemlékek leírása következik.

Váccal szemben, Szentendre fölött a magyar történelemből és irodalomból jól ismert visegrádi vár romja, s alatta a régi városka várja az utast. *Arany János* jut eszünkbe: ide tér meg nápolyi hadjárataiból Lajos király a *Toldi szerelmében*, itt küzd *Pázmán lovag*, itt virul a „királyasszony kertjében” a gyászos sorúsú *Zách Klára*, itt tartották lovagi udvarukat az Anjou királyok, és itt volt Mátyás pompás, reneszánsz nyári palotája. Itt, a közelben él *Aprily Lajos*, ki gyönyörű versben idézi meg a vadat űző *Mátyás királyt*, mintha üdítő forrást keresve a költő portájára tévedne.

*„Majd a hollós int, jelt adva a megpihenésre,
ő meg elindul a völgy: Szentgyörgypusztá felé,
óva, figyelve kíséri a sűrű bozótban a jáger,
ajzoltan, hevesen száll le a telkemen át,
szép szattyán csizmáit a sár beborítja bokáig —
— Hol van a víz? — Felség, itt fut az aljban az ér. —
Díszes, aranyveretes tülkét a vízembe meríti,
felszegi büszke fejét s issza lihegve, mohón,
csurran a víz, karján hidegen leszivárog a cseppje
s csurran a bő veríték homloka bátor ivén.
Nyakra borult haja barnanörös színt villog a fényben,
s fénylik a bükkerdő bronz-koszorúja, körül.”*

Cseke László VISEGRÁD-ról szóló könyvében helyesen állapítja meg, hogy Visegrád város mindig a vár és az udvar függvénye volt. Ha virult a királyi pompa, a község jómódja is emelkedett. Ez volt az oka annak, hogy ilyenkor Visegrád a megyeszékhely szerepét is betöltötte. És megfordítva: 1526 után fénye hanyatlik és Lipót császár az 1700

körüli években a fellegrát is felrobbantatja annyi más magyarországi várral együtt. Ettől kezdve Visegrád már csupán idegenforgalmi érdekesség. De ebben a minőségben a Dunakanyarnak verhetetlenül legfestőibb pontja, s nem csodálható, ha *Markó Károlyt* is egyik legszebb képe megfestésére ihlette.

A szerző a műemlékvédelem mintegy

százszentendős történetének főbb eseményeire is figyelmet fordít. Megtudjuk, hogy *Eötvös József* milyen komolyan foglalkozott ezzel a kérdéssel, majd az elmúlt század legkiválóbb archeológusai: *Rómer Flóris*, *Henszlmann Imre*, *Ipolyi Arnold* irányították a munkálatokat. Az 1920–1940 közötti időszakban *Schulek János* vezetésével folyt Mátyás király palotájának feltárása. Cseke könyvéből átfogó leírást kapunk városképi, műemléki, ipari, mezőgazdasági stb. tekintetben a mai Visegrádról. Külön útmutató igazítja el az utast a napi szük-

visegrádi ásatások egyik vezetője. Könyvében: **VISEGRÁD TÖRTÉNETI EMLÉKEI**-ben a régész szólal meg a tudomány hitelességével, de a szélesebb közönséghez is szóló előadásmóddal. Kitűnő útitársra lel benne, aki a történelemben nem a mondavilágot, hanem a való tényeket keresi, s azokkal múzeumi séta során akar ismerkedni.

Műemléki szempontból a legalaposabb könyv *Dercsényi Dezső* — *Héjj Miklós* — *Rózsa György*: **VISEGRÁD** című műve. Noha a szaktudósok számára készült, a közönség számára is használható, mind-

Az esztergomi bazilika

segletek kielégítésének lehetőségeiről (közlekedés, hivatalok stb.).

A szakirodalmi munkák sorát Visegrádról — a felszabadulás után — *Dercsényi Dezső*: **VISEGRÁD MŰEMLEKEI** című gazdagon illusztrált könyve nyitotta meg. Az első fejezetben tömören foglalja össze a múltat a római emlékektől Mátyás koráig. Foglalkozik Visegrád nevének kialakulásával, Salamon fogságával, a bazilika kolostorral, a vár alapításával és történetével. A második fejezet műemléki leírás, de csak Mátyás koráig. *Dercsényi* könyve 1951-ben jelent meg, hamar el is fogyott, s új, az újabb eredményeket is magába foglaló könyv kiadására volt szükség. Erre a feladatra vállalkozott *Héjj Miklós* a

eddig ez nyújtja a legrészletesebb leírásokat.

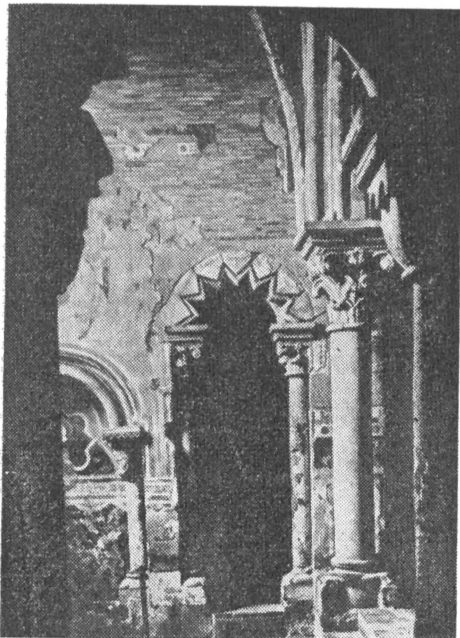
Az elmúlt évek során ugyan számos könyv jelent meg Visegrádról, mégis azt kell mondanunk, hogy e történelmi nevezetességű helyhez illő s a teljesség igényével fellépő szép kiállítású könyv — elejétől végig rangos fényképekkel — mind a mai napig nem látott napvilágot.

*

A Dunakanyar legnyugatibb pontja Esztergom. Múzeumi világraszóló kincseket rejtgetnek, a város és környéke lenyűgözi a látogatót. E város műemlékeiről nagyszabású leírás jelent meg (a Magyarország műemléki topográfiája című sorozat 1. köteteként) **ESZTERGOM**

MŰEMLÉKEI címmel 387 oldalon, Gerevich Tibor szerkesztésében. A könyv a Keresztény Múzeum, a Régészeti Múzeum és a Főszékesegyházi Kincstár és Könyvtár műtárgyait is ismertette, sok illusztrációval, finom műnyomó papíron.

Másik esztergomi kalauzunk *Dercsényi Dezső — Zolnay László: ESZTERGOM* című könyve (Magyar Műemlék sorozat). A bevezetőben Esztergom századai címmel történeti áttekintést kapunk, ezután 157 műemlék (vár, bazilika, házak stb.) és műtárgy leírása következik (kelyhek, miseruhák, festmények stb.).

Az esztergomi várkapu bejárata

Az ismertetett könyvek a magyar irodalomnak Esztergomhoz fűződő kapcsolataival nem foglalkoznak. Mi is csak néhány névre utalhatunk. Esztergom vára

alatt kapott halálos sebet *Balassi Bálint*. Esztergom ostromáról és Balassi utolsó napjairól *Dienes András* BOGÁNC S HADNAGY c. könyvében olvashatunk. Itt élt *Babits Mihály*. Ebben a városban írta híres versét *Illyés Gyula: A DUNÁNÁL ESZTERGOMBAN* címűt, ebben tiltakozott a népeket elválasztó korlátok ellen.

„Minden árok és határ ellen
minden átok és csaták ellen,
minden ellen, mi gátat vehet
mi bátor, tisztuló szívünknek”.

Esztergommal szemben, a Duna túlsó partján terül el Zebegény. Róla nem könyvek, képek beszélnek. Csak néhány itt dolgozó kiváló festőművész nevét idézzük: *Vass Elemér, Szőnyi István, Berényi Róbert, Szentiványi Lajos*.

*

Ha Esztergom a Dunakanyar legnyugatibb pontja, akkor a legkeletibbet Vácrátótnban jelölhetjük meg ama helyiségek között, amelyek nem mindennapi nevezetességgel vonzzák magukhoz a kirándulókat. Vácrátót világhírű botanikus kertjéről szól *Újvárosi Miklós* és *Tóth Imre* KERTISMERTETŐ című füzeté.

A kertet *Vigyázó Sándor* azzal hagyta fiára, *Vigyázó Ferenc*re, hogy annak halála után a Magyar Tudományos Akadémiára szálljon. Így is történt, de egyrészt az Akadémia értetlensége, másrészt a végrendelettel perrel megtámadó s az örökségre igényt tartó rokonok miatt, csak 1952-ben jutott végérvényesen az Akadémia birtokába. Ma már több mint 12 000 növényfaj és nagyszámú változat díszíti a kertet. Ebben Dél-Amerika, Alaszka, Japán, Kína, Mongólia, a Himalája stb. növényei is megtalálhatók. A szépen, több színes felvétellel illusztrált, gazdag tartalmú kiadvány közli a kert, azonkívül a környék térképét Visegrádtól Budapestig.

S z í j R e z s ő

IRODALOM

- Antalfy Gyula: Börzsöny. Gondolat, 1957.
 Cseke László: Visegrád. Műszaki, 1958. (Panoráma)
 Dercsényi Dezső—Granasztói Pál: Vác. Műszaki, 1960.
 Dercsényi Dezső: Visegrád műemlékei. Közoktatásügyi Kiadó, 1951.
 Dercsényi Dezső—Héjj Miklós: Rózsa György: Visegrád. Akadémiai, 1958.
 Dercsényi Dezső—Zolnay László: Esztergom. Képzőművészeti, 1956.
 Esztergom műemlékei. (Szerk. Genthon István.) Műemlékek Országos Bizottsága, 1948.
 Halász Zoltán: Budapest—Pilis—Vértes—Gerecse. Műszaki, 1959. (Panoráma)
 Héjj Miklós: Visegrád történeti emlékei. Népművelési Minisztérium Múzeumi Főosztálya, 1956.
 Héjj Miklós: Visegrád. Képzőművészeti, 1957.
 Horler Miklós: Szentendre. Műszaki, 1960.
 Huba László: Vác és környéke. Műszaki, 1959. (Panoráma)
 Jókai Mór: Rab Ráby. Szépirodalmi, 1961.
 Ráby Mátyas — Önéletírása. Szépirodalmi, 1956.
 Soproni Sándor—Boros Lajos—Szombathy Viktor: Szentendre. Műszaki, 1961. (Panoráma)
 Ujváry Miklós—Tóth Imre: Kertismertető. (Vácrátót, Botanikus-kert) Vácrátót (az Intézet kiadása), 1962.

KÖNYVEK

A

SZÍNHÁZRÓL, SZÍNÉSZEKRŐL

A kulisszák egy kicsit mindig rejtelmes világa, a színészek esti fényekben csillogó élete érdekli, vonzza a közönséget, a színházi tárgyú könyveket szívesen olvassák, ajánlás nélkül is. De mivel e könyvek nagyon különböző rendeltetést töltenek be, más-más réteghez szólnak, nem egyforma igényeket elégítenek ki, szükséges, hogy a könyvtáros jól eligazodjék közöttük.

Színházról, színészekről sok könyvet adtak ki az utóbbi néhány esztendőben. Elsőül a régvárt *Magyar színháztörténetet* említjük meg. A *Kultúra Világa* harmadik kötetében található szerényebb igényű színháztörténeti vázlat után ez az első olyan tudományos összefoglalás, mely a kezdetektől, az ősi — népi és egyházi jellegű — hagyományoktól egészen máig tárgyalja a hazai színjátszás történetét (bibliográfiával és névmutatóval). Bayer József és Váli Béla hasonló munkái (*A nemzeti játékszín története*, I—II. Bp. 1887; *A magyar színészet története*, Bp. 1887), melyeknek adataiból e mű szerzői is sokat merítettek, csak 1837-ig, a pesti magyar színház megalapításáig haladnak, s abban is különböznek az új kézikönyvtől, hogy csak a hivatásos színészet fejlődését kísérik figyelemmel, a népi színjátszásét nem.

A *Magyar színháztörténet* szakszerű tudományos összegezés; a már második kiadást megért *Színházi kalauz* gyakorlatibb célt szolgál. Az alapvető esztétikai tudnivalókat nyújtja a színpadi művészetről, megismertet a hazai és külföldi drámairodalom történetével a klasszikus görögöktől a modern szerzőkig, és elemzi a fontosabb, ma is gyakran játszott remekműveket; mindezzel az igényes műélvezethez kívánja hozzásegíteni a színházlátogatót. Hasonló feladatot tölt be a zenés műfajokat illetően az *Operák könyve*, az *Operettek könyve* és a *Balettek könyve*.

A színházról szóló irodalom különösen népszerű csoportját alkotják a színészéletrajzok, emlékezők, anekdoták. Ezek közül Csathó Kálmán két könyvének volt a legnagyobb sikere. Az *Ilyeneknek láttam őket* és *A régi Nemzeti Színház* lapjain a szerző, aki sokáig volt első színi intézményünk rendezője, kitűnő írói eszközökkel idézi fel emlékeit, és érdekes portrékat rajzol nagy színész-kortársairól. A Nemzeti Színház művészeinek alakját eleveníti meg Ignác Rózsa is emlékezőseiben (*Prospero szigetén*). Bárdi Ödön könyve (*A régi Vigszínház*) egy másik nagymúltú színpad hajdani világába vezet el, *A Thália mosolyában* pedig szórakoztató színész-adomákat közöl. A kulisszák környékén szárnyra kelt anekdotákból állított össze egy kötetet Demeter Imre is *Rivalda* címmel. Gyárfás Miklós *Színész-könyve* portrékat, szerep elemzéseket tartalmaz, túlnyomórészt mai színészek alakításairól. Változatos tartalmú könyv Kárpáti Aurél (*Színház*), melyben Jászai Mari, Pethes Imre, Ódry Árpád, Bajor Gizi és mások arcképvázlatain kívül dramaturgiai fejtegetéseket, színbírálatokat is találunk.

A múlt századi színészet nagyszerű hőskori hagyományait, küzdelmeit két klasszikus színésznő, Déryné és Jászai Mari klasszikus értékű emlékiratának új kiadásá-

ból ismerhetjük meg. (Dérynéről életrajzi regényt is olvashatunk, Vitányi Jánosét.) Színész-memoárokban nem szűkölködik irodalmunk, s e kettő után remélhetőleg Balog István, Molnár György, Kassai Vidor és Szacsвай Imre írásait is hozzáférhetővé teszik a nagyközönség számára. Az emlékiratok közé sorolhatjuk a magyar kabaré megalapítójának, az irodalomban és az előadóművészetben egyaránt jeles Nagy Endrének érdekes könyvét (*A kabaré regénye*), melyben e népszerű színházi műfaj születéséről és fénykoráról számol be.

A színészéletrajzok közül kiemelkedik Péchy Blankáé Jászai Mariról (két kiadásban fogott el); Málýuszné Császár Edit a Petőfi-életrajzokból is jól ismert Prielle Kornélia és Szerdahelyi Kálmán pályaképét dolgozta ki (*Egy színészházaspár élete*); Kárpáti Aurél két igen élvezetes kis füzetet írt Kántornéről és Megyeriről; Bajor Gizi feledhetetlen alakját egy pompás fényképalbum örökíti meg, írók és művésztársai emlékezéseivel; a magyar színháztörténet több más kimagasló egyéniségéről a *Nagy magyar színészek* című tanulmánygyűjtemény tájékoztat.

Itt, a népszerű színházi könyvek közt hívjuk fel a figyelmet Básti Lajos érdekes munkájára (*Mire gondolsz Ádám?*). Vallomás és elmélkedés ez a mű: a kitűnő színész könnyed modorban előadott gondolatai rajongva szeretett mesterségéről, a szerepformálás és a színpadi technika műhelytitkairól és részletes elemzése *Az ember tragédiájának*, olyan — színészi — nézőpontról, mely Madách remekművének keveset emlegetett problémáiba enged bepillantást. A drámaíró zsenijének titkát Kárpáti Aurél boncolgatja Katona Józsefről írt életrajzi regényében (*Él még Bánk!*).

Aki alaposabb színházi műveltséget akar szerezni, jól teszi, ha figyelmesen olvassa a magyar színibírálat klasszikusainak, Vörösmartynek és Bajzának kritikáit és dramaturgiai dolgozatait. (Műveik teljes kiadásában találhatja meg őket.) Ez a két nagy író a pesti magyar színház megnyitása után évekig minden fontosabb színházi estéről beszámolt; bírátaik gazdag esztétikai tanulságot nyújtanak, és gyakran igen szemléletesen írják le az előadást: nélkülözhetetlen forrásai a magyar színészet első nagy korszakának, melyben film- és hangfölvéző még nem rögzíthette meg Egressy, Lendvayné és társaik gesztusait, arcjátékait, hanghordozását. Az újabbkori színibírálok közül Kosztolányi és Kárpáti Aurél írásaira hívjuk fel a figyelmet. A dramaturgiai és színházelméleti irodalom múltjáról két szöveggyűjtemény ad történeti áttekintést (*A magyar dramaturgia haladó hagyományai és Magyar játékszín*).

Népszerű munkákon kívül nagy számban jelentek meg tudományos szakkönyvek is. László Anna a kitűnő magyar rendezőről, Hevesi Sándorról írt monográfiát, Katona Ferenc és Dénes Tibor a századeleji Thália színpad modern törekvéseit dolgozta fel. A Színháztudományi Intézet különösen élénk kiadói tevékenységet folytat. Füzetsorozatban teszi közzé neves külföldi írók, rendezők, kritikusok (Bertholt Brecht, Arthur Miller, Roger Vailland, Sztanyiszlavszkij, Burian, Jaques Copeau stb.) írásait, továbbá a hazai színháztörténet tudósainak (Hont Ferenc, Kardos Tibor, D. Dömötör Tekla stb.) tanulmányait, színészéletrajzokat, adatgyűjteményeket. A kutatók nélkülözhetetlen segédeszköze az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában megjelent színházi zsebkönyv-bibliográfia. Általános színészeti bibliográfia újabban nem készült (Staud Gézáé 1938-ban jelent meg), és lexikonok tekintetében is két régebbi munkára vagyunk utalva (*Magyar színművészeti lexikon*, I—IV. Szerk. Schönflin Aladár. Bp. é. n.; *Színészeti lexikon*, I—II. Szerk. Németh Antal. Bp. 1930.). Az 1935 és 1960 között megjelent színészeti szakkönyvek bibliográfiáját Staud Géza készítette el, a nagyközönség kezébe való jó ajánlóbibliográfiát a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtártól várunk.

L. K.

BIBLIOGRÁFIA

- A magyar dramaturgia haladó hagyományai. Összeállította Csillag Iona és Hegedűs Géza. Művelt Nép, 1953.
Magyar játékszín. Nagy elődeink harca a nemzeti színjátszásért. Antológia. Összeállította és az előszót írta László Anikó. Művelt Nép, 1954.
Magyar színháztörténet. Szerk. Hont Ferenc. Gondolat, 1962.
Nagy magyar színészek. Szerk. Gyárfás Miklós és Hont Ferenc. Bibliotheca, 1957.
Színházi kalauz. Szerk. Vajda György Mihály. Gondolat, 1960., 1962.
Balassa Imre—Gál György Sándor: Operák könyve. I—II. Zeneműkiadó, 1952-től több kiadásban.
Bárdi Odön: A régi Vígszínház. Táncsics, 1957.
Bárdi Odön: Thália mosolya. Színházi anekdoták. Bibliotheca, 1957.
Básti Lajos: Mire gondolsz Ádám? Magvető, 1962.
Csathó Kálmán: Ilyeneknek láttam őket. Magvető, 1960.
Csathó Kálmán: Ilyeneknek láttam őket. Magvető, 1957., 1960.
Demeter Imre: Rivalda. Szépirodalmi, 1959.
Déryné emlékezése. I—II. Sajtó alá rendezte Réz Pál. Szépirodalmi, 1955. Magyar Századok.
Fischer Károly—Vajda Miklós: Bajor Gizi. Magvető, 1958.
Gál György Sándor—Somogyi Vilmos: Operettek könyve. Zeneműkiadó, 1959., 1960.
Gyárfás Miklós: Színész-könyv. Örök szerepek. Szépirodalmi, 1958.

Hankiss Elemér—Berczeli A. Károlyné: A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája, XVIII—XIX. század. Országos Széchényi Könyvtár, 1961.
 Ignác Rózsa: Prospero szigetén. Magvető, 1960.
 Jászai Mari írásai. Emlékezések, naplók, tanulmányok. Válogatta és a bevezető tanulmányt írta Debreczeni Ferenc. Művelt Nép, 1955.
 Katona Ferenc—Dénes Tibor: A Thália története, 1904—1908. Művelt Nép, 1954.
 Kárpáti Aurél: El még Bánk! Szépirodalmi, 1955.
 Kárpáti Aurél: Főpróba után. Válogatott színbírálatok, 1922—1945. Magvető, 1956.
 Kárpáti Aurél: Kántorné. Művelt Nép, 1954.
 Kárpáti Aurél: Megyeri Károly. Művelt Nép, 1956.
 Kárpáti Aurél: Színház. Gondolat, 1959.
 Kosztolányi Dezső: Színház. Összeűjtötte és bevezette Illés Endre. Nyugat, 1948.
 László Anna: Hevesi Sándor. Gondolat, 1960.
 Mályuszné Császár Edit: Egy színészpár élete. Szerdahelyi Kálmán és Prielle Kornélia. Művelt Nép, 1956.
 Nagy Endre: A kabaré regénye. (A Várad—Pest—Párizs c. kötetben.) Szépirodalmi, 1958.
 Péchy Blanka: Jászai Mari. Magvető, 1958., 1960.
 Staud Géza: Magyar színészeti szakkönyvek bibliográfiája, 1945—1960. Színháztudományi Intézet, 1960.
 Vályi Rózsi—Szenhgyey István—Csizmadia György: Balettek könyve. Gondolat, 1959.
 Vitányi János: Komédiások. Dérvné vándorlása és dicsősége. Regény. Móra, 1963.
 Az 1957. óta megjelenő *Színháztörténeti Füzetek* mintegy félszáz darabjának és a Színháztudományi Intézet egyéb kiadványainak felsorolására nincs terünk. E tekintetben l. a *Színházi szakkönyvek a Színháztudományi Intézet kiadásában*, 1961. című ismertetőt.

Nem sikerült „Siker-könyv”

Mi vár a szegény olvasóra, ha nekibátorodik és kézikönyvtárát kiegészíti a nemrégien megjelent *Kis magyar irodalomtörténet*-tel (Klaniczay—Szauder—Szabolcsi), amely a Siker-könyvek sorozatában jelent meg. Felüti például a 113. oldalt és olvassa Vörösmartyról:

„A korábbi magyar epikus hagyományok sorában, a klasszikus naiv epika, s Ossián mintáit követve, e ragyogó színezésű, megindító s hősiiesen drámai, helyenként szimbolikus erejű csatajeleneteket zsúfoló — nem éppen ökonomikus — epikum líraian szuggesztívvé főleg szerelmi históriája révén válik, ez erősíti fel a különben a hősi jelenetek mélyén is borongó elégikus érzést. Optimista szuggesztíójú objektív epikumával (a diadalmas harcok) szinte ellenértébe kerül az elégikus múltidézés és a harci cselekményektől elkülönülő, morbid, idilli szerelem.”

De mikor ennyit elolvas, kezd fájni a feje, forog vele a világ. Ha kissé megpihent, újra kezdi olvasni a sorokat, majd inkább csak a szavakat, mert igen szereti jó magyar nyelvünk ízét, zamatát és szeretne minden szót alaposan megrágni, megfontolni. Csakhogy ezzel még nem jut közelebb a költő megértéséhez! Pedig nem valami nonfiguratív festmény előtt áll kétségbeesetten, értetlenül, csupán Vörösmarty elbeszélő műveinek lényegét nem tudja megfajteni...

És mit tud meg az olvasó Komját Aladáról, ha elolvassa az alábbi sorokat: „Jelentős szerepet játszik Komját Aladár, a magyar irodalom egyik legjelentősebb költője.”

Milyen szép törekvés volt annak idején Kazinczyék erőfeszítése: zengzetessé, széppé tenni magyar nyelvünket, kigyomlálni belőle ami idegen, ami nem nekünk való. Vörösmarty, Petőfi, Arany már ezen a szép magyar nyelven írta remekműveit. De nem így a Gondolat Kiadó illusztris szerzője a XX. század második felében! Mert vajon mi is történnék, ha a mondanivalóját úgy fejezné ki, mint ahogyan azt megírták az „irálytan” nagy könyvében: *világosan, szabatosan, magyárosan, tehát érthetően?*

Meghajtjuk az elismerés zászlaját mindazok előtt, akik magas szinten művelik a tudomány valamelyik ágát, azonban a Kis magyar irodalomtörténet — úgy gondolom — nem irodalom tudósaink, még csak nem is egyetemi diákjaink számára készült (annak is érthetetlen részlet ez), hanem a nagyközönség részére, amely nem rejtvényt, hanem könnyű, élvezetes, olvasmányos ismeretterjesztő irodalmat óhajt. De ha olyant kap, amelynek tíz sorában pontosan húsz, nagyrészt nélkülözhető idegen szó hemzseg, nem lesznek sikeresek a „Siker-könyvek”!

Sánta János

művelődésügyi előadó, Nyíregyháza

ESEMÉNYNAPTÁR

1813. AUGUSZTUS 2-ÁN (150 ÉVE) HALT MEG DIÓSZEGI SÁMUEL DEBRECENI BOTANIKUS.

Diószegi Sámuel: Magyar fűvész könyv, mely a két magyar hazában található növényeknek megismerésére vezet. Csáthy ny. 1807. 608 old. —: Magyar fűvész könyv praktika része. Csáthy ny. 1813. 396 old. Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály. Debrecen. 1807. 608 old. Molnár Agnes: Debreceni arckok a felvilágosodás századából. Szerző kiadása, 1939. 143 old.

1863. AUGUSZTUS 3-ÁN (100 ÉVE) SZÜLETETT GÁRDONYI GÉZA.

(Bibliográfiáját 1. az 1962. évi 9. számunkban)

1938. AUGUSZTUS 7-ÉN (25 ÉVE) HALT MEG K. SZ. SZTANYISZLAVSZKIJ, A KIVÁLÓ SZOVJET RENDEZŐ, SZÍNÉSZ ÉS DRAMATURG.

Sztanyiszlavszkij: Egy színész felkészül. Athenaeum, 1946. 307 old. —: beszégetés a Nagy Színház (Moszkva) színiiskolájában. Parnasszus, 1949. 392 old. —: A színész munkája. Művelt Nép, 1951. 295 old. —: Cselekvő elemzés. Színháztudományi Intézet, 1960. 131 old. —: Új ösvényeken (válogatás). Színháztudományi Intézet, 1962. 104 old. N. Abalkin: — rendszerre és a szovjet színház. Művelt Nép, 1952. 265 old.

1913. AUGUSZTUS 9-ÉN (50 ÉVE) HALT MEG SZINNYEI JÓZSEF BIBLIOGRÁFUS.

Szinnyei József: Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertórium. Athenaeum, 1874—1876. 1—2. köt. —: Hírlapirodalmunk 1848—49-ben. Weiszman, 1877. 42 old. —: Komárom 1848—49-ben. Aigner, 1887. 518 old. —: Magyar írók élete és munkái. Hornyánszky, 1891—1914. 1—14. köt. Id. és ifj. Szinnyei József: Magyarország természettudományi és matematikai könyvészete 1472—1875. Athenaeum, 1878. 1007 old.

1863. AUGUSZTUS 13-ÁN (100 ÉVE) HALT MEG EUGÈNE DELACROIX FRANCIA FESTÓMŰVÉSZ. A BÉKE-VILÁGTANÁCS KIJELÖLT EMLÉKÉVFORDULÓJA.

Delacroix naplója. Officina, 1944. 123 old. Végvári Lajos: —. Képzőművészeti, 1959. 38 old. (A művészet kiskönyvtára 14.)

1958. AUGUSZTUS 14-ÉN (5 ÉVE) HALT MEG F. JOLIOT-CURIE NOBEL-DÍJAS ATOMFIZIKUS.

Rouze Michel: F. Joliot-Curie a békeharcos. Művelt Nép, 1950. 53 old. Kőbányai György: A béke tudósa. Országos Békétanács, 1953. 47 old. I. Ehrenburg: —. Kossuth, 1959. 30 old.

AUGUSZTUS 20. AZ ALKOTMÁNY NAPJA.

1943. AUGUSZTUS 21-ÉN (20 ÉVE) HALT MEG HENRIK PONTOPPIDAN NOBEL-DÍJAS DÁN REGÉNYÍRÓ.

Pontoppidan: Szerencsés Péter (regény). Európa, 1959. 539 old. —: Az ígérlet földje (regény). Táncsics, 1961. 409 old.

1838. AUGUSZTUS 24-ÉN (125 ÉVE) HALT MEG KÖLCSEY FERENC.

Kölcsey Ferenc összes művei. Szépirodalmi, 1960. 1—3. köt. (Magyar Parnasszus). Szauder József: —. Művelt Nép, 1955. 264 old. Révai József: Kölcsey = Válogatott irodalmi tanulmányok. Kossuth, 1960. 5—28. old. Merényi Oszkár: Ismeretlen és kiadatlan Kölcsey dokumentumok. Tudományos Akadémia, 1961. 198 old. Millok Eva: Gyertyafények (ifj. regény). Móra, 1962. 330 old. Sándor Iván: Kölcsey (dráma). Magvető, 1962. 196 old.

1938. AUGUSZTUS 29-ÉN (25 ÉVE) HALT MEG KARINTHY FRIGYES.

Karinty Frigyes: Igy írok ti (paródiák). Szépirodalmi, 1954. 684 old. —: A bűvös szék és egyéb komédiák. Művelt Nép, 1954. 50 old. (Színjátéskönyvtára). —: Cirkusz (válogatott írások). Szépirodalmi, 1956. 1—2. köt. —: Csodapók (humoreszkek). Magvető, 1956. 344 old. —: A lélek arca (összegyűjtött novellák). Magvető, 1957. 1—2. köt. —: Számadás a talentumról (versek). Magvető, 1957. 216 old. —: Az egész város beszéli (karcolatok). Szépirodalmi, 1958. 1—4. köt. —: Kötéltánc (regény). Magvető, 1958. 227 old. —: Mennyei riport (regény). Magvető, 1958. 250 old. —: Tanár úr kérem (humoreszkek). Móra, 1959. 81 old. —: Az író becsülete (válogatott írások). Helikon, 1962. 229 old. Kardos László: —. Anonymus, 1946. 78 old. Szalay Károly: —. Gondolat, 1961. 365 old.

A GENFI városi könyvtár igen értékes szerzeménnyel gyarapodott: sikerült megvásárolnia a város nagy szülöttjének, Jean-Jacques Rousseau-nak egy terjedelmes kéziratát, az Új Héloïse című szentimentális regény első kiadását. (L.)

*

MISKOLC városi fiókkönyvtári hálózata erőteljesen fejlődik. Legutóbb a 21. városi fiókot nyitották meg a IV. kerületi Úttörő parki lakótelepen. Az intézmény létrehozását a kerületi tanács 10 000 forintos közsegfejlesztési hitellel segítette. Az I. kerületi tanács 50 000 forint közsegfejlesztési hitelt adott fiókkönyvtárainak fejlesztésére. A III. kerületben 50 000 forintos hitelt nyitottak gyermekkönyvtár létesítésére. A fiókkönyvtárak ez évben állománygyarapításra félmillió forintot fordítanak, s ehhez még a Művelődésügyi Minisztérium is nyújtott további támogatást. Az állomány gyarapodása lehetővé tette, hogy a városi könyvtárak a kététes kölcsönzési időtartamról háromhetesre térjenek át. (G. M.)

KÖNYVHETI HÍRADÁS

A könyvhét elmúltával néhány olyan kezdeményezésről, jelenségről számolunk be, melyek új szint adtak az eseményeknek, s melyek további fejlesztésre érdemesek.

A könyvheti rendezvényeket néhány helyen új könyvtár avatásával kapcsolták össze; így avatták fel Sátoraljaújhelyen az új járási, Balatonfüreden és Balatonalmádiban az új községi könyvtárat az odalátogató Urbán Ernő jelenlétében, Dunaegyházán pedig az új művelődési otthont, a község első emeletes épületét.

Somogy megyében a *törzsolvasók köszöntése* adott új szint a könyvhétnek: négy községben 150 olvasó — aki öt éve rendszeresen látogatja a könyvtárat — kapta meg a megyei könyvtár emléklapját és jelvé-

Írók a könyvről

A könyv közkincs. Ha megveszed, akkor sem a tiéd — legfeljebb halálodig.

Sinclair Lewis

*

A könyvkölcsönzés — közadakozás.

Steinbeck

Az olvasás művészet —, de vajon hányan művelik?

Saroyan

A felvágatlan könyv: izgató szűz.

Caldwell

A könyv híd a tudatlanság, az ostobaság, az előítélet és félreértés mélységei felett, nemcsak két személy, de a népek között is.

Fanny Butcher

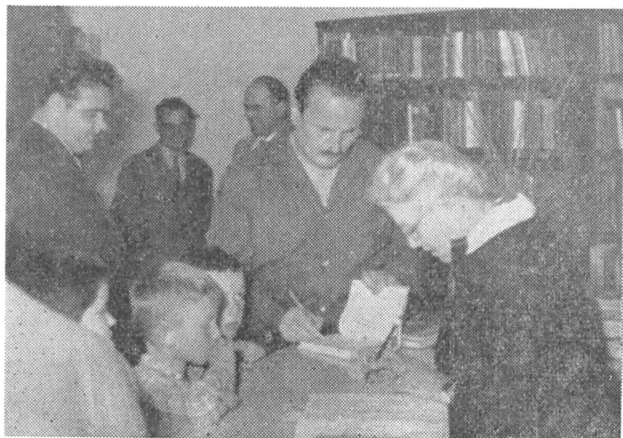
*

A jó irodalom építő és nem diszitóművészet.

Hemingway

A könyvtárak az emberek fiainak eszmefuttatásait katalógusok és portörlok segítségével szigor teljes ellenőrzés alatt tartják.

Dreiser

Urbán Ernő Balatonfüreden a községi könyvtár megnyitásán

nyét. Hasonlóképpen ezt az alkalmat használták fel a József Attila olvasómozgalom jelvényeinek ünnepélyes kiosztására is.

Meg kell emlékeznünk azokról a kis *röplap-bibliográfiákról* is, melyeket a könyvheti rendezvények meghívói rejtenek, s melyek igen hasznosan ébresztik az érdeklődést a megyébe látogató írók személye, munkássága iránt. Nem új kezdeményezés ez — tavaly is láttunk rá példát —, de a vállalkozás egyre sikerebb. Ezeket a bibliográfiákat a könyvtárak (többnyire megyeiek és városiak, bár akad községi is) állítják össze, de nem mindig ők a kiadók, hanem valamelyik társadalmi szerv: ebből a kis részletkérdésből is kiténik a velük egyre erősödő együttműködés. Változatosság, sokféleség jellemzi e kiadványokat. Akad köztük olyan, mely csak arcképvázlatot ad az odalátogató írókról, *életrajzukat ismerteti*, mint pl. a tata-bányai József Attila Megyei Könyvtár, vagy a Vas megyei Tanács művelődésügyi osztályának kiadványa. Van aztán olyan is, mely az odalátogató, illetve helyi írókat bemutató sorok után *annotált bibliográfiát közöl munkásságukról*. (Pl. a Debreceni Megyei Könyvtár, vagy a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár meghívói.) Különösen parádés a miskolci kiadvány, mely a szép könyv ezévi versenyéről is beszá-

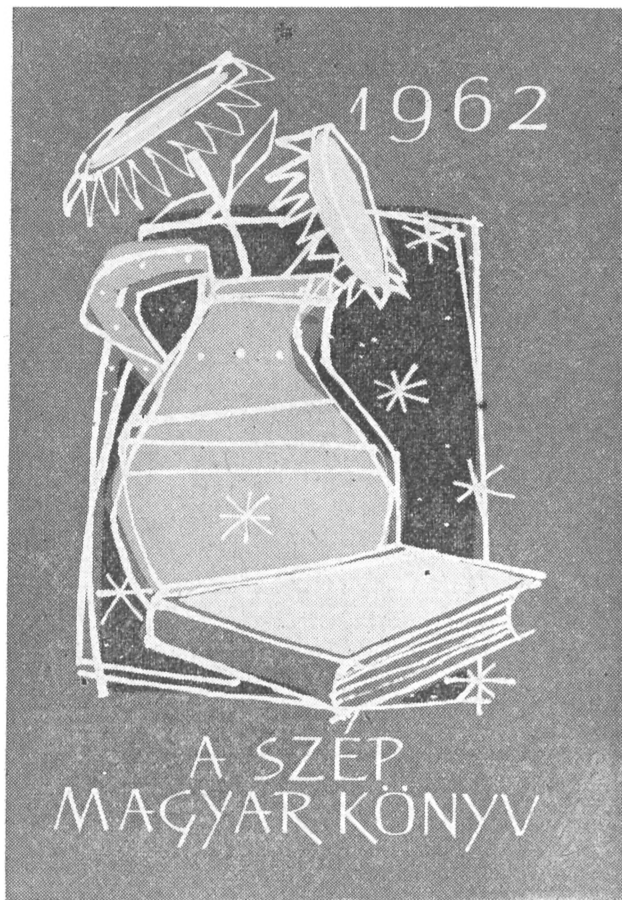
mol, sőt néhány kiváló illusztrátor reprezentatív munkáit is felsorolja.

Néhány kiadvány egy-egy író bőséges ismertetésére vállalkozik, így Nagyrábé meghívója *Szabó Pált* mutatja be, még könyvtárosnak és népművelőnek szóló idézetek szép csokrárt is egybegyűjtve; Badacsonytomajé *Simon Istvánt*, s ugyancsak idéz verseiből; Debrecené *Szentiványi Kálmánt*, Balatonszemes könyvtára pedig szerényebb kivitelű bibliográfiát készített *Major Ottó* műveiről.

Ötletes vállalkozás a Debreceni Megyei Könyvtár és a Moziüzemi Vállalat közös kiadású meghívója, mely *Galgóczy Erzsébet* és *Galambos Lajos* műveinek bibliográfiája mellett a két írónak egy-egy filmrevitt regényét propagálja képekkel.

Úgy véljük, hogy a hasznos apró kiadványok terén még igen sok lehetőség nyílik, még ötletek serege bontakozhat ki az elkövetkezendő könyvhetek során, s ezek is megkönnyítik, hogy az író-olvasó találkozók elmélyültek, bensőségesek és mindkét fél számára gyümölcsözők legyenek.

B. É.

Az 1962-ben megjelent könyvek versenyről beszámoló könyvheti kiadvány címlapja

A mai könyv-infláció a cukorbajhoz hasonlít.

Ilja Ilj

A kritizált könyvet némelykor annak a kritikuskának a kritikája szeretteti meg velünk, akít nem szeretünk.

Renard

Jól írni — mi sem könnyebb annál. Az egész csak abból áll, hogy mindig a kellő szót kell a megfelelő helyre tenni.

Swift

A legszebb könyvet, — ez kellene, hogy legyen minden írónak a hite — még nem írták meg.

Karinty

*

Óvakodjál azoktól a férfaktól, akik többet olvasnak, mint amennyit dolgoztak, vagy jobban szeretnek olvasni, mint dolgozni.

Shaw

Szemelvények Tiszay Andornak sajtó alatt levő „A könyv dícsérete” c. mondásgyűjteményéből.

*

Mert, ha műveltség nincs, a politikai tudást és hitet se értheti, élheti ma már senki.

Szabó Pál

Valami hallatlan van abban, hogy most mindenki tanulni akar, öregje, fiatalja. Mindenki többet akar tudni ma, mint tegnap, s mindenki a holnapra készülődik.

Szabó Pál

„... csak a könyv kapcsol múltat a jövőbe”.

Babits Mihály

Könyvismertetések

Ideológiai-politikai művek

Karsai Elek

**A BUDAI SÁNDOR-PALOTÁBAN TÖRTÉNT
1919—1941.**

Táncsics, 568 old. 48 Ft (Törzsanyag)

Karsai Elek könyve a Sándor-palota, a magyar miniszterelnökség történetéből mintegy két évtizedet, az 1919. augusztus 1-től 1941. június 27-ig terjedő időszakot öleli föl. Az ellenforradalom uralomrajutásával kezdődik és a Szovjetunió ellen indított háború első napjával végződik a Karsai Elektől elbeszélte események sora. Nem adja a kor teljes történetét, nem is törekszik erre, hiszen a könyv eredetileg mintegy hetven rádió-előadás anyagaként íródott meg. Ezen előadások alapján készült a kötet minisztertanácsi jegyzőkönyvek, miniszterelnökségi és külügyminiszteri bizalmas iratok, családi levéltárak, egyéni följegyzések és naplók, a korabeli sajtó és képviselőházi naplók felhasználásával.

Az a kép, amely Karsai Elek adataiból végül az olvasó előtt kikerekedik, megdöbbentő hatású még annak számára is, aki végigélte ezt a korszakot. Pedig ezek az adatok sokszor hiányosak, sokszor pontatlanok, mélyebb oknyomozás, összefüggés híján valók. A könyv nem a „Huszonöt év Magyarország történetéből” mégcsak nem is a „Három nemzedék”-szerű monografiák közül való, hanem inkább csak anyaggyűjtés; első, gyors részletből összeálló, sokszor összefüggéstelen mozaikok, krónikaszerű vázlatképek sora. Mégis kibontakozik belőle a feudo-kapitalista, prefasiszta, majd fasiszta Magyarország egész hanyatló világa. Nyílt szavazásos választásaival, melyek mint erkölcsi jégverés zuhognak le ötvenként a magyar nép önértetére és embermértóságára; százezer holdas nagybirtokaival, amelyekből az azokat megmunkáló parasztnak annyi föld sem jutott, amennyin önsíráját megáshatta volna; a sokszor rendőri problémaként kezelt munkáskérdéssel, roppant munkanélküliségével, az értelmiség kínzó kiszolgáltatottságával és részben állástalan nyomorával. Múltunk ijeszt, jelenünk borzaszt,

jövőnk rémít — mondhatták el az öntudatra jutott dolgozó emberek. A közéleti szenny és piszok (frank-ügy és Dréhr-ügy) olykor már fojtogat; az úgynevezett földreform csak az összes terület 8%-át érintette, de ez sem volt rossz üzlet a földbirtokosoknak, a legrosszabb földjeiket adták át házhelyek és törpebirtokok létesítésére a forgalmi árat messze fölülmúló áron. A munkásság, napszámos parasztság filléres órabéréért dolgozik, de ugyanakkor a frankhamisító Windischgrätz herceg részére Gömbös százezreket utal ki a miniszterelnökség rendelkezési alapjából. Gömbös Gyula óta a külpolitika az adagolt hazaárulás, a tervszerű hazakiajánlás folyamata, csak a halál akadályozza őt meg abban, hogy a Göringgel 1935-ben létesített megegyezés értelmében két év alatt a hitlerizmussal teljesen megegyező rendszert alakítson ki. Ezt a folyamatot, mely a Szovjetunió ellen indított hadüzenetbe torkollott, utána is csak itt-ott mérsékelte, de meg nem állíthatta, némi belátás és jóakarattal.

A könyv eléggé sikerülten periodizál. Első fejezete az ellenforradalom hatalomra jutása, tehát a keresztény kurzus, a második az úgynevezett bethleni konszolidáció, a harmadik a Károlyi Gyula-intermezzo után Gömbös Gyula diktatúrára törő uralma, aztán a nyilasoknak kaput nyitó Darányi, majd Imrédy át-tájékozódása a hitlerizmus felé következik, végül Teleki és Bárdossy miniszterelnöksége. Ez a fölépítés nem tudományos jellegű, de világos és áttekinthető. A kötet függelékében a szövegben idézett fontosabb források jegyzékét adja, továbbá névmutatót és időrendi áttekinthetést is nyújt.

Katona Jenő

Szépirodalmi művek

Komját Aladár

VÁLOGATOTT MŰVEI

Szépirodalmi, 386 old. 28 Ft (Ajánlott)

Életműve a felszabadulás előtt újszólván hermetikusan el volt zárva a magyar irodalmi közvéleménytől. Az igazi értékelés még a fordulat éve után is sokáig késett, hanyódott a szokványos túlpolitikált ítélkezés, a rosszindulatú kritikai maximalizmus és a politikai bizalmatlanság között. Közben sokan éne-

kelték lelkesen a nemzetközi brigád indulóját, de nagyon kevesen tudták, hogy a remekbeszabott forradalmi költemény Komját Aladár alkotása. Az ellenforradalom utáni irodalomkritika szélesebb és igazabb platformról kezdte számbavenni, felkutatni a magyar szocialista irodalom előzményeit, előfutárait, s e nagy irodalmi igazságtévésnek fontos láncszeme Komját valódi értékeinek megmutatása, műveinek kiadása.

Élete valóban a kommunista forradalmár és költő harcos útja. A szerény adóhivatalnok fia Kassán, Edelényen, Gölnichányán, Letenyén és Fiumén keresztül Budapestig bejárta a monarchiát. Láthatta a kisember fuldoklását a Ferenc József-i kor „jólétében”, a parasztság nyomorát az akkor valóban sötét Zalában, a bonyolult nemzetiségi viszonyokat Fiumében. Megismerte a magyar munkásság életét egy Váci úti gyárban, s a háborúellenes szervezkedésen keresztül eljutott a KMP tagságáig. A Tanácsköztársaság alatt az írói direktórium tagja. Az emigráció idején Olaszországban, Ausztriában, Berlinben és Párizsban együtt küzd a nemzetközi munkásmozgalom élharcosaival. Az Inprekorr és a Rundschau szerkesztőségében fáradhatatlanul harcolt a Szovjetunió igazáért, a Kommunista Internacinálé nagy ügyéért s a fasizmus előretörő erői ellen. Hitler uralomrajutása után üzött vadként érkezett Párizsba, s itt halt meg tragikus hirtelenséggel két évvel a második világháború kitörése előtt.

Költői fejlődése szorosan összekapcsolódott életútjával. Keveset s nagy gondal alkotott. Az állandóan fronton, tűzben lévő ember kérelhetetlen igazmondása, idegfeszültsége, extátikus gondolatfűzése sajátos lírai világot teremtett költészetében. A Nyugat impresszionista lírikusainak modorában életunalomról tanúskodó versekkel indult, már ebben a fejlődési szakaszban is a rossz társadalmi közérzet kifejezője. Aztán egy időre az expresszionista és futurista szabadversek formái „forradalmában” látta a kiutat. Az izmosos maradványok ekkor még „feleseltek” az egyre biztosabb elvi alapokon nyugvó forradalmi tematikával; a forradalmak győzelmének és bukásának, az emigrációnak és a Szovjetunió sikereinek tapasztalatai azonban az 1923-24-es években a szocialista realizmus megvalósulását hozták Komját költészetében.

Jelentősége, hogy „nemcsak az első magyar kommunista költő volt, hanem egyben irodalmi újító s úttörő is, kiküzdötte a szocialista realizmus ábrázoló módszerét”. Király István tanulmánya tiszteletadást a költőnek: plasztikusan vázolja az életmű kibontakozását.

Bögel József

Molnár Ákos

JÓSLAT

Magvető, 254 old. 20 Ft (Ajánlott)

Molnár Ákos neve kevésbé ismerős mai olvasóközönségünk előtt, holott megérdemli a figyelmet. A kiváló novellista 1926-ban tűnt fel első könyvével, s 1945 elején a fasizmus áldozata lett. Nem művészként élt, civil foglalkozására nézve egy nagybank tisztviselője volt, „életformájánál és hajlamánál fogva soha nem szűnt meg polgár lenni, de művészi fogékonysága és humanista morálja fölébe emelte a polgári világnak” — állapítja meg róla Komlós Aladár kitűnő előszavában.

Jelen kötete novelláiból nyújt át egy csokorra valót. Többnyire a kegyetlen kor, s a megnyomorított emberi tudat nagy megjelenítő erővel ábrázolt összefüggéseit találjuk bennük. Hősei jórészt kispolgárok, szürke, örömtelen életű aktakukacok, akiknek életében egy vendéglői ebéd is korszakalkotó esemény (Az ebéd). Ez az embertípus vakmerő cselekedetekig nem jut el, helyzetén legfeljebb apró turpisságokkal igyekszik könnyíteni (A karkötőóra; Tíz pengő). A kenyérért folytatott küzdelemben esetenként nem riad vissza a legnagyobb becstelenségtől, saját fajtájának elárulásától sem (Kibékülés). Lázadása is anarchikus, önpusztító. A hivatalnok hosszas munkanélkülése után képtelen visszatelepenni korábban áhított íróasztalához, s átlátva az aktagyártás robotjának értelmetlenségét, lemészárolja családját, s maga is öngyilkos lesz.

Az író legfőbb erénye a hőseivel való tökéletes pszichikai azonosulás. A legkülönbözőbb embertípusok lelkialkatába úgy tudja beleélni magát, hogy a művészi én szinte elrejtőzik figurái mögött. A Suzdek úr vagy az Egyesült Baráti Kör a gyermeklélektan mélységeit kutatja, A betörő vagy Az albérlő egy-egy kriminálpszichológiai remeklés. Ugyanakkor téved az, aki pusztán mélylélektan keres írsaiban, s az író szemérmes háttérbe vonulását elfogulatlanságnak, szenttelenségnek fogja fel. Molnár Ákos ugyanis nem klinikai esetként kezeli hőseit, akiket műhelytanulmányokat végezhet, hanem — mert mi másra véljük e téma túltengését? — egy adott társadalom lelki torzulásait akarja kifejezni velük. S bár mindennél többre becsüljük a nyílt kiállítás művészi termékeit, mégis: egy becsületes írói magatartást üdvözlünk írásaiban.

Szappanos Balázs

Molnár Ferenc

SZÜLŐFALUM, PEST

Szépirodalmi, 599 old. 37 Ft (Ajánlott)

Molnár Ferenc nagy tehetségét legszigorúbb kortársai is elismerték. Ady például így írt róla: „Ennek a kiválóan és különösen budapesti intellektusnak, a Molnár Ferencének, valamikor, egykoron, nem is régen, majdnem bámész rabja lettem...” — de a dicsérethez az elégedetlenség szavait is hozzáfűzte: „Nyolcvan író lakik benne, s nyolcvanszor többet adhatna, mint ad.” Valóban Molnár Ferenc írói erejéből többre, nagyobbra futotta volna, mint amennyit életműve nyújt: a könnyű siker, a polgári népszerűség csábításainak nem tudott ellenállni, s a kemény társadalombírálatot, mely legjobb fiatalkori munkáit (*Az aruvimi erdő titka*, *Széntolvajok*) jellemzi, mind inkább a szórakoztatás virtuóz fogásaival cserélte föl.

A most megjelent kötet, mely újságtárcáit, karcolatait foglalja magában, szintén ezt mutatja. Nagyszerű szeme volt; haditudósító korának emlékeiből például a következő megrázó esetet jegyezte föl két nyomorék katonáról: „Az egyiknek a jobb karja hiányzott, a másikkal a bal karja. Kezet mostak, úgy mint azok, akiknek a jó isten meghagyta mind a két kezét — csak éppen ketten szövetkeztek a kézmosáshoz: az egyik a bal kezét a másikkal a jobb kezével mosta.” Sok ilyen kitűnő megfigyelést találunk írásaiban, de talán még több elszomorítóan olcsó élcélődést; Molnár Ferenc vizsgáló tekintete ritkán hatolt az élet mélyére (pl. *Lencsés* című pillanatképében, mely egy nehéz sorsú újságosgyerek alakját állítja elélni), szívesebben állapodott meg a pesti bohémvilág érdekes eseteinek, szórakoztató anekdotáinak felszíni jelenségeinél. A gyorsíró, folyamatos újságírói munka persze nemigen enged állandó színvonalat, egyik-másik írását a szerző nyilván nem is szánta a halhatatlanságnak, és a szerkesztő (Vécsi Irén) ezért szigorúbban is rostálhatta volna. Ha ezeknek az írásoknak valószínűsége értékét akarjuk megállapítani, mércéül olyan újságírói teljesítmények kínálkoznak, mint Ady, Bródy Sándoré, Papp Dánielé — ezek mellett Molnár Ferenc másodrendűsége rögtön szembe szökik.

— k á —

Hatvany Lajos

URAK ÉS EMBEREK I—II.

Szépirodalmi, 58 Ft (Ajánlott)

Irodalomtörténetírásunk még nem tette mérlegre Hatvany Lajos munkásságát. A forgalomban levő irodalomtörténetekben a kiemelkedő jelentőségű mecénás-

ról és irodalomszervezőről leírt mondatok mellől következetesen hiányzik a kritikus, tudósi és írói munkásság értékelése. Bóka László Hatvany most kiadott regényéhez írott lelkiismeret-ébresztő utószava az első méltó számbavétele Hatvany Lajos szépírói munkásságának.

Ez a műve regénytrilógia, amelynek első része (*Zsiga a családban*) 1927-ben jelent meg, a másik, töredékben maradt két rész (*Zsiga az életben*, *Zsigmond a kastélyban*) kéziratát pedig nemrég találták meg a hagyatékában; tehát a trilógiának a második kötetben közölt fejezetei most láttak először napvilágot.

A mű családregegye, a magyar kapitalizmus, a magyar nagypolgárság kialakulásának folyamatáról ad képet. Olyan téma, amely fehér holló a feudalizmus és a parasztság problémavilágához kötődő irodalmunkban. A maga családjának története, személyes élményei nyilvánvalóan hozzájárultak a regény alakjainak rajzához, hitelességéhez. Pénzt hajszoló zord apák és riadtszemű, tűrő anyák vonulnak el az olvasó előtt a múlt század magyar társadalmának jellegzetes akkáival együtt. A regény mondanivalóját s az író szemléletét főképp Bondy Hermannak, a családi vagyon megteremtőjének s a magyar kapitalizmus vezéralakjává nőtt fiának, Bondy Zsigmondnak, „a tegnapi sorsok nagy, központi mozgatójának” alakjai sugározzák. A hazardőr tőzdespekuláns és a nagyhatalmú bankár alakját a kiábrándult radikális polgár szemével nézi. Regényében nem jutott el odáig, hogy a negyedik rend színre léptetésével nagyobb távlatú történelmi megvilágításba helyezze a degeneráló magyar arisztokrácia és a provinciális, parlagi polgárság; a zsidóság és a liberalizmus problémáit, de elfogadhatjuk Bóka László értékelését: az Urak és polgárok a magyar kritikai realizmus kiemelkedő alkotása. Az író nagyszerűen ismeri ábrázolt világát, s kitűnő szerkesztő tehetsége, nyelvi jellemző készsége és ötletes cselekmény-komponálása maradandó olvasmány-élménnyé teszi regényét.

P. L.

Sipos Gyula

A N A G Y É J S Z A K A

Kossuth, 148 old. 11 Ft (Ajánlott)

„A nagy éjszaka” egy már jelentős költői életmű alkotójának első szépprózai írása.

Sipos Gyulát, a költőt eddigi kötetéből is elsősorban társadalmi, közéleti érdeklődésű íróként ismertük meg. Költészete az ember és a társadalom, az ember és a természet viszonyáról, mai kapcsolatáról vall. Már korai verseiben —

első kötete 1939-ben jelent meg! — a szegények ügyéért vállalt felelősség szólal meg, s legutóbbi verseskötetének, a „Férfikor”-nak legjobb darabjaiban ez a fiatalkori indulat érik be a mai élet örömeit csöndes derüvel fogadó szemlélettel.

Az író napjaink társadalmi problémái iránti érzékenységét mutatja „A nagy éjszaka”. A kisregény arról a tektonikus földmozgáshoz hasonlítható átalakulásról ad hírt, amely a magyar faluban a közelmúltban zajlott le, s amelynek ismertebb-jelesebb író-krónikásai eddig Dobozy Imre, Galgóczi Erzsébet, Urbán Ernő.

A kisregény hőse Takács János, hadifogságot-járt, értelmes, nyegen felé közeledő parasztember, aranykalászos gazda. A faluban folyik a téészesítés, szervező brigádok járnak a házakat. Takács János részben határozatlansága, az újtól, az ismeretlentől való félelme, részben egy titkos szerelmi viszony vonzása miatt a „könnyebbik részt” akarja választani: meg akar szökni, ott akarja hagyni a falut, s a közeli állami gazdaság agronómusi állására pályázik.

Sipos hősének lelkében két dráma folyik.

Az író művészetét dicséri, hogy ezt a kettős drámát összefonódottan, kölcsönhatásban ábrázolja, bontja ki, majd oldja meg a regényben. Az egyén és a közösség sorsa szorosan összefonódik Takács János életében, s amint a válságot e két erő egymástól eltérő mozgása okozza, ugyanúgy a béke és a nyugalom is akkor áll helyre a főhős lelkében, amikor megtalálja a helyes és egyedül lehetséges választást.

A döntés, a választás problémája áll az elbeszélés középpontjában. Az író szépen szimbolizálja azzal, amit az utakról mond: Az utak az emberi választás jelképei. A szerteágazó ösvények, kitaposott csapások sok lehetőséget kínálnak. De az ember mindig csak egyet választhat. S nem mindig a legrövidebb út mutatkozik a legjobbnak. Takács is akkor találja meg nyugalmát, amikor a felesége, az otthon és a falu, a szövetkezet mellett dönt. „Úrrá kell lenni asszonyon, helyzeten, sorson, és önmagunkon elsősorban” — mondja az író.

Sipos Gyula elmélkedő hajlamú, szemlélődő alkotó. Inkább elbeszél, mesél, leír, kommentál mintsem megjelenít. Párbeszédei esetlegesekek, viszont két dialógus között egész családtörténeteket mond el. Amennyire erőltetettek ezek a párbeszéddek, sokszor annyira telibetaláló megfigyeléseket, realista, tömör képeket olvashatunk a leíró részekben. Ez a regényt az esszé felé tolja, ugyanakkor alakjainak, ezeknek a mai parasztembereknek az arcához egy olyan új vonást ad, ami

falusi témájú prózairodalmunkban eddig hiányzott. Sipos hőseinek nemcsak indulatai vannak, hanem olyan emberek, akik gondolkodnak, problémák fölött rágódnak, egyszóval intellektuális lények. Külön öröm, hogy erre, az irodalmunkat gazdagító vonásra költő hívta föl a figyelmet.

T ü s k é s T i b o r

Csák Gyula

M É L Y T E N G E R I Á R A M L Á S

Magvető, 248 old. 11 Ft (Törzsanyag)

Csák Gyula első könyvében az átalakuló magyar falu életéről ad híradást. Ábrázolásmódjában keveredik a szépirodalmi megjelenítés és a szociográfiai elemzés igénye. Vállalkozásának eredménye riportregény lett, azzal a kifejezett szándékkal, hogy a felszín mögé hatolva kutassa, hogyan változik a termelősövetkezeti parasztság és általában a falun élő emberek tudata, az érzelmek áramlásai mennyire kerülnek összhangba az ész diktálta döntésekkel.

A szerző valóságfeltárázó szenvedélye a falu életéről már megalapozódó ismereteink újraellenőrzésére és megerősítő igazolására újabb és újabb bizonyító tényeket keres. Ez a nyugtalan vizsgálódás Csák könyvében szigorú társadalmi mérlegre teszi az eléje kerülő alakokat és eseményeket. A különböző portrékkal és cselekménysorokkal például érzékelteti az életformában bekövetkező változásokat, a vezetők és vezetettek problémáit, az új tekintélyrend kialakulásának irányát, vagy az értelem és érzelmek viaskodását a termelősövetkezeti parasztságban. A már megfogalmazott és a köztudatban is meggyökerezett igazságok bizonyítása mellett sűrűn ad elgondolkasztató jeleket, egyedi tüneteket, amelyeknek egyetemesebb jellegét további tanulmányozásnak és bizonyításnak kellene megerősíteni vagy elvetnie. Ilyen esetekben Csák Gyula nem is kíván az általánosítás szintjéig eljutni, meggondolkasztató feltevéseket, benyomásokat közöl, vitatható általános érvénnyel. (Pl. jelek a kispolgárisodás tüneteiről, a vezetésből lecsúszott parasztközön tábóráról, a falusi értelmiség egy részének közélettől való elfordulásáról, stb.)

Ismeretes az a vita, amelyet a mű folyóiratban közölt részlete váltott ki, túlzásokra ragadtatva védőit és ellenzőit egyaránt. A vita hullámai azóta is fodrozódtak, s középpontjukba az írói módszer és a szemléletmód kérdései kerültek. A vitából leginkább az ábrázolási módszerre vonatkozó kifogások meggyőzőek. A mű tökéletesebb lenne, ha a néha valóban esetleges benyomások helyett jobban érvényesülne a tipikus je-

lenségek feltárásához szükséges elemzés és tudatosság. Teljesebb és egyetemesebb érvényű kép alakulhatott volna ki ezzel a módszerrel a mai magyar faluról. Viszont túlzás egyes vitázók olyan észrevétele, amely szerint Csák Gyulának a faluról alkotott képe egyértelműen hamis, szemléletmódja pedig a kispolgári ideológia nyomait viseli.

Csák könyve esetében különösen hasznos lenne, ha a kép hitelességéről, hiányairól vagy esetleg torzításairól — nem peröntőként, de a szükséges tapasztalásként, minél több véleményt szerezhetnénk a legérdekeltebbektől: a parasztolvasóktól. Észrevételeik sokat segíthetnének a falu problémáinak igényes ábrázolásánál, és Csák Gyulának is, akinek vállalkozása így is figyelemre-méltó.

Gönczi Imre

Fekete Gyula

AZ ORVOS HALÁLA

Szépirodalmi, 161 old. 10,50 Ft (Ajánlott)

A József Attila-díjas Fekete Gyula művészi fejlődésében két korszakot különböztethetünk meg. Az első a kezdő író útkeresésének, eszmélésének ideje, a második A fiatalasszony című regénnyel veszi kezdetét és határozott szándékú, tudatos alkotót mutat. E második korszak terméke — két ifjúsági regény mellett — A falu szépe és Az orvos halála is. Ezeket a műveket a gondolati tartalomban bekövetkezett minőségi változás, a jellemalkotó erő és a világos szerkezeti felépítés jellemzi, hirdetve, hogy az író már gazdaságosabban tud bánni előbb is birtokolt művészi eszközeivel.

Az orvos halálában egy falusi orvos életének utolsó hetét írja meg, előre közzölve az olvasóval a kikerülhetetlen végét. Ilymódon a tragédia árnyéka ott lebeg az öreg orvos minden cselekvése, töprengése és szava mögött, még jó hangulatú napjait is sötét színekkel vonja be. Az öreg orvos ezekben a végső napokban visszapillantva mérlegeli múltját, emlékeit, tetteit: pályája már befejeződött, csupán végső számadásra maradt még idő. Központi problémája: mit jelentett számára ez a közösség, melybe élete beágyazódott? Milyen volt ez a közösség és milyen módon hatott rá? Az öreg orvos minden hatásra komplex módon reagál: jellemét gazdagon, sokszínűen ábrázolja az író. Az orvos a közösség életét mélyen átéli, felismeri, hogy az egyén életének lehetősége, korlátja, még örökléte is a közösség. Ebből az érzésből ered mély felelősségtudata, mely nem engedi a nehéz élet után megérdemelt pihenést élvezni, hanem arra készíti, hogy nyugdíjaztatása után is ellássa

be-betoppanó betegeit. Ez a közösségi érzés a titka egész munkával telített életének, s utolsó hetének is, s e titoknak szövegét bontotta szálaira, ezer összetevőjére az író. Sz. J.

Gergely Márta

A FÜSTRÉTI MADONNA

Magvető, 498 old. 21,50 Ft (Ajánlott)

„Könyvtáros vagyok Füstretén” — így mutatkozik be egyhelyütt Énekes Szabó Balászné, a füstreتي madonna, s ez a tény egymagában is felkelti a szakmabeliek érdeklődését: mindenki szívesen olvas regényt saját munkaterületéről, kíváncsian, vajon az írónak hogy sikerül ábrázolnia hőseiben, annak lélekrajzában, jellemzésében a végzett munka hatását. Mert az formál valamiképp, s ha akadnak is konfliktusok, melyek egyformán előfordulhatnak a patikus, vagy a vas-esztergályos életében, azok megoldásában már szerepet kap a munkától formált egyéniség. Ezért vesszük kézbe fokozott érdeklődéssel Gergely Márta könyvét, és nem titkolhatjuk, hogy bizonyos csalódással tesszük le, mint irodalmi alkotást és könyvtárosábrázolást egyaránt.

Az ifjúsági írásai alapján jól ismert Gergely Márta kitünő mesésző. Csaknem félezer oldalas könyve az utolsó betűig érdekes, olvasmányos. De annyira belemerül a mesebonyolításba, hogy közben elnagyolja a jellemrajzokat, nem tartja fontosnak a valósínűséget és lélektani hihetőséget, s olyan problémátömeget halmoz egyetlen regénybe, ami azt menthetetlenül szétesővé, felületessé teszi. A regény első felének problémája: szerencsés lesz-e a tehetséges fiatal költő és a 16 éves gimnazista-lány házassága?

Mivé lesz a faluról felkerült költő?

Míg az író másutt sokszor fölöslegesen bőbeszédű, itt nem motiválja eléggé a fiatal népi tehetség tragédiájának okait, mert csupán attól, hogy városi, irodalmár környezetbe, úgynevezett bohémvilágba kerül, még nem kellene a semmiben sem hívés, reménytelenség mély kétségbeesésbe zuhannia.

Az utószülött gyermekével magáramaradt özvegy könyvtáros lesz szülőföldjén, Budapest egyik, Füstretének nevezett peremvárosában. Szó esik róla, hogy olvasókat nevel, hogy létszámukat nyolcszorosra emeli, de munkájából semmit sem látunk; a művelődési ház pedig éppen riasztó ábrázolást nyer, olyannyira, hogy a végén meg is szüntetik könyvtárástól. Hősnőnk inkább irodalmárként bontakozik ki előttünk, amolyan egészséges füstreتي ellenpólusként a budapesti tollforgatókkal szemben, kik a könyv lapjain kivétel nélkül egzisztencializmusbba ha-

nyatoló, züllött bohémek. Itt megint két problémakör tárul fel: egyik az irodalmi bennfentesek és kívülről élők ellentéte; másik a füstretili huligánok, a kultúrotthon romlását okozók nevelésének kérdése.

A problémakörök zsúfolásából következik, hogy mindegyik megválaszolatlan marad. Az író hol feketén, hol csillogó fehéren fest, ez a romantikus ábrázolás csökkenti az olvasó valóságélményét.

El kell azonban ismernünk, hogy napjaink sok jelenségét, jellegzetességét a riport frissességével, s a fénykép pontosságával ábrázolja. Mivel fiatalokról szól, s hangvétel is ifjúsági — bár némi erotikával fűszerezett —, azonkívül sok közkeletű irodalmi kifejezést megmagyaráz: a serdültebb ifjúság számára ajánlhatjuk.

Bozóky Éva

Frank László

C A F É A T L A N T I S

Gondolat, 290 old. 21,50 Ft (Ajánlott)

Önéletrajz, riport és memoár: e három műfaj ötvöződik Frank László könyvében. Pár évvel ezelőtt jelent meg „Sanghajba menekültem” c. írása: a Café Atlantis e menekülést megelőző korszak krónikája

Az író a Magyar Tanácsköztársaság idején viselt funkciója miatt bűdosásra kényszerül, de az ország elhagyására csak egy évvel később szánja el magát. 1920-ban Bécsbe távozva, ismert s népszerű riportere lesz az osztrák baloldali sajtónak, s a magyar emigránsok lapjának, állandó törzsvendége a Café Atlantis kávéháznak, hol bábeli nyelvzavarban vitatkoznak a világ minden tájáról érkezett hontalanok. 1930-ban, Egon Erwin Kisch hívására elhagyja az egyre jobban fasiszálódó Ausztriát és Berlinbe veszi útját, új létalapot teremt, de alig néhány év múlva itt kell megérnie a munkásság és a nép sorsdöntő vereségét, barátok és elvtársak pusztulását, végül a kiutasítást. Visszatér a polgárháború küszöbén álló Bécsbe, hol a Heimwehr-fasizmus egyre jobban előrenyomul, míg végül Hitler bekebelezi Ausztriát.

A mindvégig izgalmas, érdekes könyv pergő elevenséggel és atmoszféra teremtő erővel kelti életre ennek az időnek eseményeit. Lapjain megelevenednek az osztrák munkásosztály véres harcai és politikai küzdelmei, majd a Reichstag égése, a német szociáldemokraták veresége, az első fasiszta május elseje gyászos, kényszerű felvonulása, a „hosszú kések éjszakájának” szörnységei.

Az emlékezősekben — melyek a szerző letartóztatásával érnek véget — a magánélet összefonódik a történelemmel: an-

nak hullámai sodorják az író egyéni sorát, s ő — az elveszett naplójegyzetek hiányában úgy számol be az eseményekről, ahogy azokat emlékezete megőrizte. De ez az emlékezet sok érdekes apró részletet is rögzített, eleven életet lehetve ezzel a tényszerű adatokba. Sem a történelmi elemzés, sem az okok feltárásának szándéka nem vezeti: azt mondja, amit látott, a mindenütt jelenvolt riportter személyes tanúságával. Könyve különösen annak a nemzedéknek tanulságos, mely e korszakot nem ismeri. Ez a könyv érdeklődést keltő indítás a mélyebben elemző munkák olvasásához.

B. É.

Sienkiewicz

A K I S L O V A G

Európa, 546 old. 33 Ft (Törzsanyag)

Hazája határain túl a legolvasottab, legismertebb lengyel író Sienkiewicz. Műveivel kora ifjúságától barátságot tart a legtöbb olvasó. A Kereszteslovagok, a Quo vadis vagy a Sivatagban, őserdőben magával ragadó meséje, sok romantikus jelleme, helyzete s nem utolsó sorban az író rokonszenves pátoszu történelemszemlélete felejthetetlen emlékünknél marad, ha ifjan olvastuk, — s akkor sem sokat veszít vonzásából, ha később olvasva, irodalmi igényességünk és történelmi ismereteink olykor kihívják a kritikát nemesi történelemszemlélete, egysikú jellemzés módja ellen.

Ez a regénye a XVII. századi lengyel történelem nehéz évtizedeit megidéző trilógiájának záró kötete. (Az előző két kötet: a Tűzzel-vassal és az Özönvíz.) A török elleni harcok nagy szenvedélyeket ébresztő éveit, a lengyel nemesség jellegzetes típusai elevenednek meg a regény lapjain. A cselekmény sokszálú, s eleinte a történelmi események és az emberi kapcsolatok bonyolultsága is fokozott figyelmet kíván az olvasótól, ha az előző köteteket régebben olvasta. De az izgalmas meseszöveg, a nagy operai érzelmekkel és a groteszk humorral egyaránt bánni tudó írásművészet varázsa hamarosan ellenállhatatlanul magával ragad (pl. Zaglobának, a Falstaff-szerű öreg katonának alakja a legszebb katonai erényeket kiteljesítő, hősi lelkű Wolodijowsky mellett.) Az író pszichológiája nem mindig valószínűsíthető hősei tetteit, ez különösen nőalakjai rajzánál feltűnő (pl. r főhős felesége, Basia, akiben egy naiv bakfis vegyül a félelmes amazonnal).

Noha irodalmi ízlésünk ma realisabb, és a romantikus túlzásokat elutasítja, Sienkiewicz lenyűgöző mesélőkedvének nem tudunk ellenállni. Ma is friss és hatásos epikája.

Mészáros István fordítása izléselesen és illúziót keltően él archaizáló elemekkel. Kovács Endre utószava főképp a regény cselekményeinek történelmi körülményeit világítja meg.

Somlai Alíz

Pirandello

SZÍN MŰVEK ÉS NOVELLÁK
Európa, 436 old. 29 Ft (Ajánlott)

Különös írói pályafutás volt Pirandelloé: a szicíliai származású kis vidéki tanár hosszú évek során vagy húsz kötet verset, novellát és regényt írt, anélkül, hogy különösebb feltűnést keltett volna. Azután 1921-ben, 54 éves korában három hét alatt megírta a „Hat szereplő szerzőt keres” című színművét és ez az akkor formailag és tartalmilag egyaránt oly izgalmasan újszerű darab a római bemutató után egy csapásra világhírűvé tette őt. Két évvel halála előtt, 1934-ben elnyerte a Nobel-díjat.

Novelláiban, regényeiben eleinte a verizmus — az olasz naturalizmus — híve. Problémáit élesen veti fel, de néha csendes derűbe rejti. Alakjai délolasz kisvárosi, falusi emberek vagy római kispolgárok, akik meddőn küzdenek rájuk kényszerített sorsukkal a kor társadalmi hazugságai közt. A kötetben szereplő 24 novella mind érdekes témájú, eredeti szemléletű írás. Talán írójuk mélységes pesszimizmusa miatt nem volt nagyobb sikerük megjelenésükkor. A verizmustól Pirandello csakhamar a szimbolizmus felé fordult.

Szerinte a valóságban az ember álarcot visel, mindenki más és más személyiséget mutat minden ember felé. Fő témája a valóság és az illúzió viszonya lesz. Amikor megérzi, hogy igazi megszólalási formája a színmű, ezt a témát süríti bölcséleti, drámai játékká, még pedig oly módon, hogy alaposan felforgatja a színpad hagyományait, ő lesz az első modern, nagy színpadi formabontó. A „Hat szereplő”, a színpadi próbára betoppanó mesterséges árnyalak, ki azt kívánja, hogy megírják őt. Bonyolult, vitatható bölcsélet és játék a valóság és az illúzió ütközéséről. Másik darabjában, a IV. Henrik”-ben világosabb Pirandello tétéle, a dráma könnyebben érthető, kevésbé bonyolult, kerekdedebb. Egy arisztokrata úr álarcos felvonuláson IV. Henriknek öltözve leesik lováról, agrázkódást szenved, ettől kezdve IV. Henriknek képzeli magát, így is él középkori módra átrendezett villájában. Mindenki úgy bánik vele, mint csendes örülttel. Közben meggyógyul, de ezt eltitkolja, mert jobbnak tartja az örült egyetlen álarcát a többi ember állandó szerep-

változtatásánál. Az egyetlen embert, aki rájön titkára, pillanatra fellobbanó örületében leszúrja, de most már emiatt örökké vállalnia kell az örültséget.

Az olvasó szép kötetben kapja kézhez Pirandello két színművét és válogatott novelláit. Pirandello jelentőségét elmélyült alaposággal ismerteti Szabó György bevezető tanulmánya. A két darabfordítás Füsi József szép munkája, a novellák válogatott fordítói gárda átültetései.

B. A.

Ifjúsági és gyermekirodalom

Krúdy Gyula

KI JÁR AZ ERDŐN?

Magvető, 198 old. 16 Ft (Törzsanyag)

Krúdy igazi reneszánszát éli, olvasótáborra állandóan növekszik, sorozatos kiadásával pedig régi olvasói is új erényeit fedezik fel. A Krúdy-kultuszból a legfiatalabb olvasók sem maradnak ki; a Ki jár az erdőn? című kötetben Krúdy jószívetel teljesen ismeretlen meséit gyűjtötte egybe a Magvető kiadó, s a két szerkesztőnek, Tóth Lajosnak és Udvarhelyi Dénesnek még a Magyar Kereskedelmi Közlöny nevű hajdani szaklapot is át kell böngésznie a mesékért. Hasznos munka volt, mert nemcsak a gyerekek, hanem minden Krúdy-tisztelő örömmel forgathatja a szép könyvet, hogy megismerkedjék Madásziesztő Manó kalandjaival, a kolduskirályfival, Harang György kuruc vezérrel, vagy a pirossapkások történetével.

Az ifjúsági könyvek régi és jóvátehetetlen hibája, hogy legtöbbször a felnőttek nem mesélni, hanem oktatni akarnak. Saját gyermekkorunkból tudjuk, milyen viszolyogva hallgattuk azokat a meséket, amelyek arra igyekeztek rávenni bennünket, hogy mossuk meg a nyakunkat, ne hazudjunk és ne legyünk falánkok. Így vált a legtöbb mese is a gyerekkori kötöttségek és tilalmak részévé.

Krúdy másfajta mesélő. Ezek az apró történetek nyilván őt is elszórakoztatták, mert soha nem lebegett előtte semmiféle pedagógiai cél, a mesélés öröméért mondta el őket, s, ennek a zavartalan örömmel a későbbi olvasó is részese. S ha tanulni is lehet belőle, az a mesélő külön érdeme, aki a mesét is valósággá tudja varázsolni. Nagyapó például, aki honvédsipkájában ül a tornáccon, nemcsak mesehős, hanem jelkép és példa is, a szabadságharc lelkesedésének megtestesítője. Az ilyen és ehhez hasonló törté-

netek meggyőző erővel támasztják fel a régmúltat, s az ifjú olvasók valami olyasmit tanulhatnak meg belőlük, ami minden törőtenelemkönyvből hiányzik.

Valamennyi mesén ott érezzük Krúdy ismert stílusjegyét, bizonyosságul, hogy ezeket az apróságokat is komolyan vette, nem leereszkedni akart a gyerekekhez, hanem azokat emelte magához. A szép könyv így arra is alkalmas, hogy a legfiatalabb olvasókat bevezesse Krúdy stílusába, regényeinek világába.

A kötet az íróhoz méltó köntösben jelent meg, viszont kár volt elhallgatni, hogy ki készítette a jól sikerült illusztrációkat.

A könyv hátlapján levő intelmet, hogy „Tíz éven aluliaknak” — nem kell komolyan venni. Akik szeretik Krúdy könyveit, nemcsak új oldaláról ismerik meg ezt a kivételes írónkat, hanem új örömökre is lelnek meséiben.

Csányi László

Dékány András

JOKKÓ VISSZATÉR

Móra, 420 old. 26 Ft (Törzsanyag)

Sajnos kinőttem már a zsenge korból, amikor magányos órákon arról ábrándozgattunk: legjobb volna megszökni s elszegődni hajósinasnak — s talán kalózhajóra! Mégis szívembe zártam a gyermek Jokkót, a kék Adria kis csibészét, társait a Fraternitás titkos társaságában, Tóbiást, a tudós és különc tanárt, a bátor szabadsághősöket és a morc tengeri medvéket.

Dékány András a kalandos tengerész-történetek egész sorával hódít mind nagyobb táborot. A siker útját Jókai és Verne nyomdokain keresi, s a ifjaltáság természetes romantika-igényét ismerve és elismerve ne becsüljük le ezt az utat. Már csak azért se, mert a romantikus-kalandos történetek mellett a természeti, történelmi, társadalmi és más ismeretek egész tárháza is odacsempészetik az ifjú olvasó elé, aki ugyanezt tananyagként sem ily részletekkel dúsan, ily színesen nem kaphatja, sem ily érdeklődéssel nem tanulmányozná.

A *Jokkó visszatér* az író egy előbbi könyvéből is megszeretett hősének serdülésbe forduló gyermekkoráról mesélve, elsősorban mégis az Adriáról, az első világháború előtti és alatti évek Adriájáról szól. Ez volt az a tenger, melyre Fiumén át a leghamarabb kijuthatott, aki hazánkban tengerre vágyott — bár a lehetőségeket az osztrák féltékenység igen csak szűkre szorította — s itt ismerkedhetett a hadi és tengerhajók, halászbárkák és csónakok, szelek és halak, szállítási valók és főként a tengerészek ezer

fajtajával, a tengeri élet szépségeivel, veszélyeivel és szigorú rendjével.

Dékány nem titkolja meghatódottságát, amikor Jokkó ürügyén a maga ifjúkorára, adriai élményeire is emlékezik. Ez adja műve a kalandosságnál is jobban hódító személyes hitelét. A könyvet tíz éven felülieknek ajánljuk.

Lázár István

Tudományos és ismeretterjesztő művek

Harry K. Wells

PAVLOV ÉS FREUD

Kossuth, 535 old. 58 Ft (Ajánlott)

A szerző témáját — Pavlov és Freud munkásságának ismertetését és szembeállítását — a filozófiai oldaláról közelíti meg. Érezhetően marxista igénnyel. Könyve előszavában megállapítja, hogy mindketten — a maguk módján — arra törekedtek, hogy az emberi tudás egyik utolsó hézagát kitöltsék. Munkásságuk világszerte óriási hatással volt nemcsak a szorosan vett lélektanra és ideggyógyászatra, hanem más rokonterületekre is: a gyermek értelmi fejlődésével foglalkozó tudományra, a pedagógiára, az antropológiára, a szociológiára, a filozófiára, az irodalomra és a művészetekre szintén. Tevékenységük nyomán a mai lélektanban két egymással élesen szembenálló irányzat alakult ki — mondja Wells, s az egyikhez az objektív, kísérleti iskolákat sorolja, a másikhoz az általa szubjektívnek, magukba tekintőknek nevezettek. Tanulmányának sommája, hogy a lelki élet és a lelki betegségek kizárólag megismételhető kísérleti módszerrel vizsgálhatók tudományos igénnyel, s a tapasztalati és spekulatív módszerek teljességgel elvetendők; csupán akadályozzák a tudomány haladását és a megismerést. Véleménye szerint a két irányzat eredményei még a gyakorlatban sem egészíthetik ki egymást. Még tömörebben: az emberi psziché megismerésének kizárólagos módszere az agyféltekék fiziológiájának és működési mechanizmusának kísérletes felderítése lehet. Minden más misztika.

H. K. Wells munkájának igen nagy érdeme, hogy Pavlov életét, tudományos útját, kísérleteit és a magasabbrendű ideg-

működés terén elért valóban korszakalkotó felfedezéseit — és következtetéseit! — világosan, az átlagműveltségű olvasó számára is érthetően, és a lényegyet érintő szimplifikációk nélkül ismerteti. Valamivel kurtábbra fogva vázolja fel Freud útját a pszichonanalízishez, de azért súlyosabb vulgarizálások nélkül vezeti be az olvasót a freudizmus elméletébe és módszereibe. Így az, aki még semmit sem hallott erről az irányzatról, tűrhető képet alkothat róla. Ez sem haszontalan.

A nagy „de” ott következik, ahol a szerző szemére hányja Freudnak, hogy nem végzett állatkísérleteket, nem bontolt, egyáltalán, hogy elhanyagolta a fizioológiát. Elismeri ugyan, hogy Freud — legalábbis elméletileg — sohasem tért el a materialista szemlélettől, s mindig elismerte, hogy a lelki jelenségeknek anyagi okai vannak, de azzal vádolja, hogy még csak nem is igyekezett a pszichének az ember testi szervezetében feltétlenül meglevő materiális okait kikutatni. Szembeállítja Pavlov valóban megfogható és megfogható eredményeket szülő kísérleteit Freudnak a meg-nem-ismételhető tapasztalatokból leszűrt következtetéseivel és spekulációival, amelyek kísérletileg ellenőrizhetetlen eredményeket adtak. Bizonyos, hogy konkrét eredményeket az emberi psziché megismerése terén is a pavlovi kísérleti módszer fog majd szülni, de emberrel olyan módon, ahogy kutyákkal, kísérletezni nem lehet — erre Pavlov sem vállalkozott soha —, továbbá az emberi psziché — épp a Pavlov felfedezte, illetve megfogalmazta második jelzőrendszer kialakulása, a társadalomban való élés és a munka révén — összehasonlíthatatlanul bonyolultabb az állatokénál, s a kísérleti tudomány még ma sem tart ott, hogy az ember egyéniségét anyagilag felderítse.

Helyesebb és célravezetőbb lett volna a szerző részéről, ha össze nem vethető dolgok szembeállítására helyett a freudizmus valódi hibáit — a kutatási módon belülieket — s túlhajtásait, és az ebből származó társadalmi kárt tárja fel és bírálja meg valóban marxista módszerrel, mert így könyve alig-alig szolgálja Pavlov igazi nagyságának megismertetését és elismertetését. Ezzel az összehasonlító módszerrel ugyanis akár Thomas Mann is elmarasztható bármelyik kórboncnokkal szemben; bár tőle azért mégis csak többet tudunk meg az emberi lélekről, mint ez utóbbiakról együttvéve.

Zolnay Vilmos

Dr. Kelemen Károly — Kelemen Eszter

A BOSZORKÁNYGYÖKÉRTŐL A PENICILLINIG

Medicina, 156 old. 14,50 Ft (Ajánlott)

A népszerű Medicina Kiskönyvtár sorozat új kötetében a szerzők a gyógyszerek és a gyógyszeres kezelés történetének megírására vállalkoztak. Az anyag természetéből következik, hogy könyvük az egész orvostudomány áttekintésévé szélesedik. Mégsem tankönyv ez a kis kötet, hanem — a sorozat bevált szabályai értelmében — az érdeklődő, laikus olvasóknak szánt ismeretterjesztés. Nem tudományos módszerességgel haladnak végig évezredek és földrészek, hanem színes, érdekes tényeket, epizódokat ragadnak ki az orvostörténet szinte áttekinthetetlenül gazdag anyagából. De a válogatás csak annak sikerülhet, aki az egész anyagot birtokolja.

A szerzők válogatási módszere helyes volt. A vékony kötetben nincs semmi érdektelen vagy felesleges; elsősorban a tudásvágyat ébresztő anyag kapott helyet.

A démonok világával kezdik a szerzők; azzal a távoli korról, amikor őseink természetfeletti lények büntetésének tulajdonították a betegségeket, s ez volt alapja a mágikus, varázsláson alapuló gyógyításnak. A nagy ókori kultúrákban a görög Hippokratész tudása, tekintélye, és a ma is érvényes, az ő nevéhez fűződő orvosi eskü a fordulópont. Aki gyógyítani akar, annak ettől kezdve a tudás és a lelkiismeretesség a legfőbb parancs.

Mégis a „sötétség évezrede” köszöntött a keresztény Európára a hellén szellem ragyogása után. A középkorban ismét uralomra jutott a babona, a ráolvasás mint gyógyszer, az ördög és a boszorkányosság pedig mint „kórokozó”. A józan ész, a tudományos kutatás, az okszerű gyógymód felülkerekedése hosszú évszázadokig tartott. A társadalmi haladással együttjáró valláskritika a hit helyett a természet megismerését tekintette a legfontosabbnak. A tévtanokkal és hiedelmekkel szemben előtérbe került a *kísérletezés* (az állatkísérletek alkalmazása az emberre), mint a gyógyítás célszerű alapja.

Az érzéstelenítésről, altatásról szóló fejezet sok érdekes, kevésbé ismert adalékkal gyarapítja az olvasó tudását. (Az alvás és az álmatlanság, az altatószerek divatja stb.) A „lelki” működésekre ható orvosságokkal kapcsolatban olyan izgalmas témákról olvasunk, mint például az elmebetegségek gyógyszeres kezelése, vagy az agyvelő elektromosságának vizsgálata.

Az antibiotikumokról szóló rész (a penicillin és társai), a korszerű gyógyí-

tás egyik döntő ágazatát tárgyalja. A laikus alkalmazás, a visszaélés ezekkel az életmentő gyógyszerekkel fokozza a betegségek terjedését, erről győznek meg a könyv szerzői, tudományos megalapozással, és mindennapi életünkben előforduló, könnyen érthető példákkal.

Az utolsó fejezet a jövő gyógyszereiről szól. Az orvostudománynak azokról a már folyamatban levő, belátható időn belül megvalósuló vívmányairól, amelyek gátat vetnek majd a daganatos betegségek rohamos terjedésének, és megakadályozzák a korai öregedést.

Történeti ismeretek és a mindennapi életben alkalmazható, gyakorlati tanácsok — ebben összegezhethetjük a kötet hasznosságát.

Gyenes István

Faragó György — Maróti György

VILÁGÍTÁSTECHNIKA

Műszaki, 499 old. 68 Ft

A legkorszerűbb világítástechnikai ismereteket tartalmazó könyv a világítási berendezéseket tervező, szerelő és üzemeltető szakemberek számára kézikönyvvül szolgál, ugyanakkor azonban a más területen dolgozó, műszaki érdeklődésű olvasók általános ismereteit is nagymértékben bővíti. A világítástechnika alkalmazásaira vonatkozó részek bőséges illusztrációk és színes ismertetésekkel erősen népszerűsítő jellegűek.

A szakember számára előny, hogy igen sok gyakorlati adatot, képletet, táblázatot és alkalmazási példát ad, de az elméleti megfontolásokat, valamint az alapfogalmakat inkább csak összefoglalóként közli.

A különböző fejezetekben alkalmazási területek szerint csoportosítva ismerteti az összes használatos fényforrásokat (izólámpák, fénycsövek, gáztöltésű lámpák stb.), műszaki adataikkal együtt. A lámpatestek bemutatása elsősorban a szakembereket érdekli, megtudják, hogy milyen típusok közül választhatnak. Általános érdeklődésre tarthatnak azonban számot az alkalmazásokra vonatkozó fejezetek. A helyiségek világítása keretében az üzemek, iskolák, kórházak, éttermek, üzletek és lakások világítását részletezik a szerzők. Megismerkedünk a mindennapi életet kellemessé tevő megoldásokkal, miközben összehasonlíthatjuk a korszerű és a sajnos még sokhelyütt tapasztalható elavult módszereket. A szabadtéri világításra vonatkozó fejezet figyelmezteti a szakembereket, hogyan kell megtervezniök a modern út- és térvilágítást (hidak, alagutak, pályaudvarok, középületek stb. megvilágítását is beleértve), mert itt még

igen nagy a különbség a fejlett ipari országok és a mi közvilágításunk minősége között. A reklámvilágítás ismertetése során viszont több képet is bemutatott volna. Az alkalmazási példákat és képeket mindenütt számítási képletek és tapasztalati adatok egészítik ki.

Nagyon érdekes a világítástechnika legfiatalabb ágának, a szindinamikának rövid ismertetése. Sokszor hallunk arról, hogy hangokat, ízeket, hangulatokat stb. színekkel is kifejezhetünk. A szerző fiziológiai magyarázatát adja ezen összehasonlítás helyességének és egyben gyakorlati példákkal illusztrálja a megfelelő színválasztást munkahelyek, lakások, épületek festésénél és világításánál.

Külön fejezet foglalkozik a világítási berendezések szerelési módjaival, a szokásos villamos kapcsolásokkal, a karbantartás és a hibajavítás gyakorlati feladataival, valamint a világítási berendezések gazdaságosságának kérdésével és a különböző anyagok fényvisszaverő, fényáteresztő, illetve fényelnyelő tulajdonságaival.

Mayer László

MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE I—III.

Tankönyvkiadó, 458+661+645 old. 57+76+79 Ft

Legújabb nemzeti történetünk *Magyarország története* címmel jelent meg három kötetben. (Első kötetét Elekes Lajos, Léderer Emma és Székely György írta, a másodikat H. Balázs Éva, Ember Győző, Heckenast Gusztáv, Makkai László, Sinkovics István, Wellmann Imre és Wittman Tibor, a harmadiknak szerzői Arató Endre, Benda Kálmán, Mérei Gyula, Spira György és Varga Zoltán.) Ez az első olyan mű, amely a magyar nép és az *osztályharcok* szempontjából tekintti át históriánkat (1849-ig), az első, amely a történeti események magyarázatát a *gazdasági tényezőkben* keresi, és gyökeresen *szakít a nacionalizmus szellemével*.

Nincs módunk pontról pontra összehasonlítani a korábbi történetírók hasonló jellegű munkáival; csupán egy példát hozunk fel, hogy a különbséget érzékeltesük. A Duna-medencében országot foglalt magyarság kalandzásainak időszakát a régebbi történészek, nacionalista felfogásuknak megfelelően, mint dicsőséges hőskört tárgyalják. Még Horváth Mihály is így ír: „A harcok, csaták zaját, kedélyingerlő veszedelmeit megszokott nemzet *pezsgő vérű fiataltsága* a honszerzés munkája után sem akart télen maradni. A béke foglalkodásai, a földművelés, mesterségek, kereskedés, nem volt már inye szerint való foglalkozás a har-

cias, büszke népnek, s azt mint szolgai munkát jobbára a meghódolt népekre bízván, maga kalandos hadjáratokban kereste újságvágyó, nyugtalan kedélyének kielégítését... Az újságvágyon, a kincsek után való sóvárgáson felül egy magasabb eszme is élt őseinkben, mely őket külföldi hadjárataikra ösztönzé. Féltelmessé kívánták tenni a magyar nevet a szomszéd nemzetek előtt, egyszersmind meggyöngíteni akarták ezeket..." (A kiemelések e cikk szerzőjétől.) Horváth Mihály tehát egyrészt lélektani tényezőket hoz fel a kalandozások okául, másrészt igazolja őket a nacionalizmus „magasabb eszméje” nevében. — Az új magyar történeti mű ezzel szemben leszögezi, hogy a kalandozások rablóhadjáratok voltak, a pásztor-termelőmód válságának, a társadalom feudális átalakulásának szükségszerű velejárói, és céljuk nem is annyira a kincsyszerzés, mint inkább rabszolgák zsákmányolása volt. A rablott javakat nem egyenlően osztották el, a legnagyobb konc a törzsi arisztokráciának jutott, s a kalandozások ily módon siettették a törzsi közösség felbomlását, az osztályellentétek kifejlődését.

Az ilyen és ehhez hasonló elemzések sokkal jobban megmagyarázzák a történelmet, mint a korábbi feldolgozások bármelyike. Az új összefoglaló műnek viszont azt lehet felróni, hogy a társadalmi viszonyok részletes bemutatása mellett olykor nagyon kurtán intézi el magukat az eseményeket, továbbá kétségtelen, hogy Horváth Mihály és Szekfü Gyula stílusával a maiak előadásmódja nem állja ki a versenyt. Történészeink jelenleg egy újabb, a mostaninál sokkal terjedelmesebb történeti összefoglaláson dolgoznak; jó volna, ha a kritika jogos kívánságait ebben már teljesítenék.

A mostani kiadás egyetemi tankönyvül jelent meg, de a nagyközönséghez is szól.

L — y

Julius Lips

A DOLGOK EREDETE

Gondolat, 506 old, 39 Ft (Ajánlott)

A szerző a kölni egyetem néprajz professzora volt. Hitler uralomrajutásakor lemondott állásáról, majd az Egyesült Államokba emigrált. Itt előbb a Columbia egyetemen, majd a washingtoni néger egyetemen adott elő, közben kutató utakat szervezett az észak-amerikai indiánok közé. Jelen könyvét is Amerikában írta, angolul, felesége Eva Lips közreműködésével.

A mű átfogó jellegű és népszerűen megírt. A dolgok eredetét, az emberiség tárgyi és szellemi kultúrájának forrásait

és kialakulásának menetét kívánja ismertetni.

Foglalkozik az emberi lakóhely, a primitív szépségeszmény, a vadászeszközök és egyéb szerszámok, a földművelés kezdetével és történetével, a kézművesség, a kereskedelem, hírközlés kialakulásával, a primitív társasélettel, a vallási hiedelmekkel és szokásokkal, az ismeretek továbbadásának kezdeti módozataival, a „művészetek” keletkezésével és az „ál-lam” kialakulásával. Hasonló jellegű munka magyar nyelven ezidáig még nem jelent meg, különben is az eredet kérdése — minden vonatkozásban — izgalmas téma, s a néprajznak is ez a legérdekesebb problémája. Nagyon sokat vártunk hát ettől a könyvtől, sajnos, csalódtunk benne. Jobbára ugyanis csupán a hogyanra ad választ. Némely, a tárgyi néprajzhoz tartozó területen ez valóban kielégítő, vagy majdnem az. Ezek a fejezetei (pl. a ház kialakulása) a legjobbak. Kár azonban, hogy itt sem mindig következetes. Nemcsak a különböző célokat szolgáló tárgyak kialakítása közti összefüggésekre nem mutat rá, de gyakorta nem is a fejlődés sorrendjében ismerteti az egyes eszközöket.

A szellemi kultúrával foglalkozó fejezetei még zavarosabbak. Összetartozó — nyilvánvalóan közös forrásra visszamenő, együttkeletkezett szokásokat indokolatlanul szétválaszt. Például külön tárgyalja — a könyvnek majdnem a legvégén — a mágiát, s jóval előbb, az összefüggésre mégcsak rá sem mutatva, az emberi test díszítésével, „kozmetikázásával” kapcsolatos szokásokat, ismét csak külön a primitív „színjátszást”. Külön a földművelést és külön a naptárak kialakulását; és így tovább. Az egyes fejezeteken belül sem tart történeti sorrendet; példái gyakran taláalomra kiragadottak. Legsúlyosabb hibája azonban a könyvnek, hogy a miért-ekre — bár ez volna a legérdekesebb — alig-alig, vagy egyáltalán nem ad választ.

Z. V.

AZ IDEGEN NEVEK ÉS CÍMEK KIEJTÉSE

J. R. Becher	= J. R. Beher
Eugène Delacroix	= Özsen Dölakroá
F. Joliot Curie	= F. Zsolio-Küri
Sinclair Lewis	= Szinkler Luisz
Saroyan	= Szárojan
Caldwell	= Koldvell
Fanny Butcher	= Fenni Bacser
Hemingway	= Hemingvé
Dreiser	= Drájzer
Renard	= Rónár
Café Atlantis	= Káfé Atlantisz
Harry K. Wells	= Herri Uelsz
Julius Lips	= Juliusz Lipsz

Bibliográfiák

Hótyay Kálmán

A SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS KÉRDÉSEINEK VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA

Orsz. Orvostud. Könyvtár és Dok. Központ, 133 old.

Oly kérdésről állított össze bibliográfiát az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ, melyet nemcsak a társadalom, de még az orvostársadalom is hosszú ideig tabuként kezelt, mondván, hogy „A születésszabályozás kérdése elsődlegesen nem orvosi probléma.”

A szocialista országokban azóta került előtérbe a probléma, mióta kormányrendeletek biztosítják a nők jogát, hogy terhességük sorsa felől saját maguk dönhessenek. Különösen fontos, hogy a megelőzés, a fogamzásgátlás eszközeit és módszereit ismertessék meg az orvosok a nőkkel — állapították meg a szocialista országok egészségügyi minisztereinek konferenciáján. E célt szolgálja a közreadott bibliográfia, mely nemcsak a kérdés orvosi vonatkozásait, a legújabb kutatások eredményeit közli, hanem elvi-ideológiai vonatkozású tanulmányok ismertetésével áttekintést nyújt az egész kérdés-komplexusról, és a magyar adatok mellett a külföldi irodalmat is feltárja. A jól rendszerezett anyagot névmutató egészíti ki.

A bibliográfia orvosok számára készült, de tekintettel a kérdés fontosságára általános érdeklődésre is számot tarthat. A nagyobb közművelődési könyvtárak figyelmébe ajánljuk a bibliográfiát: a tartalmas referátumok alapján könnyen kiemelhetők belőle azok a cikkek és művek, amelyeket az ismeretterjesztésben fel lehet és fel is kell használnia minden könyvtárosnak. Ajánló bibliográfiák összeállításával, kiállítások rendezésével, ismeretterjesztő előadásokhoz irodalom összeállításával járulhatnak hozzá könyvtáraink a helyes álláspont kialakításához, az emberek tudatában még meglévő előítéletek leküzdéséhez, hogy minden megszülető gyermeket boldog várakozás előzzen meg, és a születés ne legyen kényszer, vagy véletlen baleset.

F. L.

Stoll Béla

A MAGYAR KÉZIRATOS ÉNEKESKÖNYVEK ÉS VERSGYŰJTEMÉNYEK BIBLIOGRÁFIÁJA (1565—1840)

Akadémiai, 537 old. 80 Ft

A korai magyar költők verseit hosszú évszázadokon át főként kéziratos formában, kéziratos énekeskönyvekben terjesztették. Nyomatásban igen kevés költemény látott napvilágot, de a sajátos magyarországi viszonyok következtében sokáig ez sem tette feleslegessé a kéziratos formában történt terjesztést. Gondoljunk a kézírásban ránk maradt sok-sok Balassi és Csokonai versre, hogy csak a legnagyobbakat említsük.

Csak ennek tudatában látjuk világosan az ilyen kéziratok bibliográfiai feltárásának fontosságát és jelentőségét. A Magyar Tudományos Akadémia hosszú évek óta végezteti a „Régi Magyar Költők Tára” XVII. századi sorozatának előkészítő, illetve sajtó alá rendező munkáját. A fenti bibliográfia is ennek a nagyszabású vállalkozásnak egyik igen értékes terméke. Felöleli az Erdélyi János-féle népköltési gyűjtés megindulása előtt, vagyis 1840-ig leírt magyar nyelvű, több szerző munkáját tartalmazó gyűjteményes kéziratos verseket. Irodalomtörténeti fontosságukra való tekintettel — külön csoportban — a XVI—XVII. századi egyes versek is regisztrálást nyertek ebben az összeállításban.

Az összeállítás — a függelékek nélkül — 883 tételben 927 kéziratot ír le, amelyek közül csupán 482 szerepel a korábbi bibliográfiákban. Ezek a számok is jól mutatják azt a nagy és eredményes munkát, amelyet az összeállítás során el kellett végezni.

Az egyes tételek a következő adatokat tartalmazzák: név, terjedelem, lelőhely, tartalmi leírás, megjegyzések és az irodalom. A tartalmi leírás a mindenkori szükségletnek megfelelően rugalmas: részletesebb ismertetésre csak akkor kerül sor, ha azt eddig még nem publikálták, és jelentősége indokolja. Így sikerült elkerülni a terjedelem túlságos megduzzadását anélkül, hogy számottevő hiányok támadtak volna.

A kéziratok keletkezésének időrendjében készült bibliográfia használhatóságát igen hatásként fokozzák a lelőhelyek, kezdősorok, címek és nevek szerint készült mutatók. Stoll Béla mintaszerű összeállítása nem csupán az irodalomtörténeteszek számára készült, hanem fontos forrása a néprajzi, történeti, művelődési- és zenetörténeti kutatásoknak is.

Borsa Gedeon

MÜNNICH FERENC dr. államminiszter 200 kötet könyvet ajándékozott szülőfaluja, Seregélyes község könyvtárának.

*

DUNAFÖLDVÁRON többszöri költöztetés után végre megfelelő elhelyezést kapott a községi könyvtár, s biztosítva van új berendezés beállítása is. A községi tanács a 11 000 főnyi lakosság könyvellátására 74 000 forintot irányzott elő az ideai költségvetésben, amely majdnem 7 Ft lakosonként. Érdemes megemlíteni, hogy ezzel szemben a hasonló nagyságú

BÁCSALMÁSON csupán 12 000 forint az évi könyveszerzési keret, holott az előző évben ugyanott 60 000 forint volt. A könyvtár már korábban magas igényeket fejlesztett ki olvasótáborában, s ezeknek elsorvasztása bizony nagy kár lenne.

*

A SZOLNOKI MEGYEI KÖNYVTÁR 3000 példányban kiadta mezőgazdasági könyveinek ajánló katalógusát, mely 381 címet tartalmaz. A könyvtár ezen kívül 1963-ban két röplap-bibliográfiát, könyvbarát-híradót és könyvjelzót is megjelentetett, összesen 19 000 példányban. (u)

*

CSÓSZ KÖZSÉGBEN (Fejér megye) az újonnan választott községi tanács alakuló ülésén valamennyi tanácsstag beiratkozott a községi könyvtárba. Az ünnepi alkalomra a tanácssteremben izléses könyvkiállítást rendeztek. A község termelőszövetkezetének kovácsai könyvespolcot készítettek a községi könyvtár számára. A termelőszövetkezet azért támogatta éppen a kovácsok munkájával a könyvtárat, mivel annak eddig is vaspolcai voltak. (u)

Hírek

A GYŐRI SZERSZÁMGÉPGYÁR újjáalakított könyvtára megkezdte a kölcsönzést. Elhelyezését tekintve az ország egyik legszebb könyvtára lett ez az intézmény, amelynek szépítésére sokat áldozott a vállalat. Tágas szabadpolicos kölcsönző, mintegy 25 ember számára kényelmes olvasóterem és a Csepel Autógyár könyvtári berendezésének mintájára készült állványok szolgálják az olvasók kényelmét és könyvtári ellátását. A könyvtár érdekessége — és ez fontos előrelépés egy régi vitában —, hogy egy teremben kapott helyet a vállalati műszaki könyvtár és a szakszervezeti közművelődési könyvtár. A dolgozók tehát ugyanabban a helyiségben, egyidőben két könyvtárat látogathatnak. A két könyvtár polcain mintegy 14—15 ezer kötet könyvnek van hely. Ezen kívül új műhelykönyvtárak létrehozásával és a meglévők megerősítésével még mintegy 3—4 ezer kötet helyezhető el. (M.)

*

A DEBRECENI Megyei Könyvtár egymás után jelenteti meg izléses kiadványait, amelyekkel újonnan átrendezett könyvtárának szolgáltatásait propagálja. Különösen a könyvtár tájékoztatója és diafilm-katalógusa szép. A színházzal együttműködve irodalomjegyzékeket adnak ki, a mezőgazdasági könyvhónapra pedig ajánló bibliográfiát hoztak forgalomba.

*

ARGENTÍNÁBAN a múlt év végén rendezték meg a könyvtárosok első országos konferenciáját. Az értekezlet középpontjában a könyvtárügyi törvény előkészítése állott. (L.)

VÁRPALOTÁN a városi könyvtár kezdeményezésére tanácskozást tartottak a veszprémi és a zirci járás juhtenyésztői részére. A megbeszélésen dr. Schandl József akadémikus, kétszeres Kossuth-díjas és dr. Gaál László kandidátus a mezőgazdasági könyvek megismerésének szükségességéről beszélt és részletesen kitért a könyvtárak szerepére is.

A KÖNYVBARÁT-MOZGALOM Pest megyében 8000 kötet könyvet gyűjtött a könyvtárak számára. A megye termelőszövetkezetei az idén 42 000 Ft-tal segítették a könyvtárakat. Pilisvörösvárt a mozgalomban résztvevő szervek 14 000 Ft-tal egészítették ki a 9000 Ft-os költségvetési könyveszerzési keretet. Sok helyen rendeztek bálokat, műsoros előadásokat, melyeknek bevételét könyvvásárlásra fordították. Közük a nagymarosi rendezvény tiszta bevétele 3000 Ft-ot ért el. (u)

*

CSEPELEN a központi műszaki könyvtár izléses kiadványban megjelentette a Vas- és Féművek könyvtáraiban található 1963. évi folyóiratok leelőhely jegyzékét.

*

A MÁJUSI LESZERELÉSI HÓNAP és a VI. magyar békekongresszus alkalmából röplapbibliográfiát adott ki a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár, a Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtár és a Jászberényi Járási Könyvtár. A három — egyébként jól összeállított — kiadvány láttán felmerül a gondolat, hogy közös vállalkozásként kiadott bibliográfia a béke-propagandát még nagyobb eredménnyel támogathatta volna. (u)

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

КОВАЧ Мате: Подготовка библиотечных кадров в университетах и вузах социалистических стран (377);

ТОЛНАИ Дерьд: Развитие сети столичных детских библиотек (383);

РОЖА Дерьд: Опыт по организации и строительству библиотек в Швейцарии (386);

НАДЬ Эрне: Внедрение открытого доступа к фондам в университетских библиотеках (393);

ВАРГА Бела: Библиотека и книжная торговля на селе (Дискуссия.) (395);

ПАП Янош: Выставочный павильон учреждений технической информации на Будапештской международной ярмарке (397);

ВЕРТЕШИ Миклош: Соревнование по чтению для детей в Германской федеративной Республике (399);

Подготовка справочника библиотек „Библиотечная минерва” (412).

FROM THE CONTENTS

Máté Kovács: Professional Training of Librarians at the Universities and Colleges of the European Socialist Countries (377);

György Tolnai: The Development of the Municipal Children's Library System (383);

György Rózsa: Library Organization and Building Experiences in Switzerland (386);

Ernő Nagy: Introduction of the Open Shelf System in a University Library (393);

Béla Varga: Library and Book Distribution at the Villages (Discussion) (395);

János Pap: The Pavilion of the Technical Information Centres at the Budapest International Fair (397);

Miklós Vértesy: Reading Competition for Children in the German Federal Republic (399);

The Guide to Hungarian Libraries is Under Preparation (412).

AUS DEM INHALT

Máté Kovács: Die Universitäts- und Hochschul-ausbildung der Bibliothekare in den sozialistischen Ländern Europas (377);

György Tolnai: Die Entwicklung eines Netzes von Kinderbibliotheken in der Hauptstadt (383);

György Rózsa: Erfahrungen auf den Gebieten der Organisation und des Aufbaus der schweizerischen Bibliotheken (386);

Ernő Nagy: Über die Umstellung einer Universitätsbibliothek auf Freihand-Bibliothek (393);

Béla Varga: Bibliothek und Buchvertrieb auf dem Lande (Diskussionsbeitrag) (395);

János Pap: Der Pavillon der technischen Informationsstellen auf der Budapester Internationaler Messe (397);

Miklós Vértesy: Erzähler—Wettkampf für Kinder in der Bundesrepublik Deutschland (399);

„Minerva” der ungarischen Bibliotheken in Vorbereitung (412).

KÖNYVTÁRI SZAKCIKKEINK SZERZŐI:

Barcza József, a sárospataki Nagykönyvtár munkatársa; *Fabó Irma*, a Műszaki Fizikai Kutató Intézet Könyvtárának munkatársa; *Faragó Lászlóné*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Horváth Tibor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Kovács Máté*, az Eötvös Loránd Tudomány Egyetem Könyvtártudományi Tanszékének vezetője; *Nagy Ernő*, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának munkatársa; *Pap János*, az Országos Műszaki

Könyvtár és Dokumentációs Központ munkatársa; *Rózsa György*, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának igazgatója; *Szalay Magda*, a Nagyatádi Járási Könyvtár munkatársa; *Tolnai György*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Tombor Tibor*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Varga Béla*, a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatója; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *dr. Vigh Károly*, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa.

Ára: 4,— Ft

„Olvasókör” (Selmezi Tóth János felvétele)